

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

На правах рукопису,
остаточна версія

/Підпис студентки/

СЕЛЕЗНЬОВА Олександра Євгенівна

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-
ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ У ЛЮДЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ**

Спеціальність 053 - Психологія

Магістерська робота на здобуття кваліфікації магістра

**Кафедра клінічної психології
Науковий керівник**

Попова Марта Ігорівна,
доцент кафедри клінічної психології УКУ,
кандидат психологічних наук

/Підпис наукового керівника/

Львів – 2020

Вищий навчальний заклад «Український католицький університет»

**Факультет наук про здоров'я
Кафедра клінічної психології**

Пояснювальна записка

до магістерської роботи

магістр

(освітній стурінь)

на тему:

«Психологічні особливості соціально-психологічної адаптації
у людей з вадами зору»

Виконала:

студентка 6 курсу групи ЗПК 18/М

спеціальності 053 «Психологія»

Селезньова О.Є.

Керівник: доцент кафедри клінічної

психології УКУ, кандидат психологічних наук

Попова М.І.

Рецензент:

Кандидат психологічних наук,

асистент кафедри психології ЛНУ ім. І.Франка

Кочергіна І.А.

Львів - 2020

Вищий навчальний заклад «Український католицький університет»

Факультет наук про здоров'я
Кафедра клінічної психології

Освітній ступінь магістр
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Клінічна психологія з основами когнітивно-поведінкової терапії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
Аврамчук О.С.

“ ___ ” _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я

НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ) СТУДЕНТЦІ

Селезньовій Олександрі Євгенівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи) Психологічні особливості соціально-психологічної адаптації у людей з вадами зору

керівник проекту (роботи) Попова Марта Ігорівна, канд. психологічних наук, доцент кафедри клінічної психології УКУ

затверджені Вченою Радою факультету від “ ___ ” _____ 20__ р. № протоколу _____

2. Строк подання студентом проекту (роботи) _____

3. Вихідні дані до проекту (роботи) У структуру роботи входить вступ, I, II, III розділи, висновки до кожного з розділів, загальні висновки, рекомендації, список використаних джерел, додатки.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Провести теоретико-методологічний аналіз основ соціально-психологічної адаптації. Проаналізувати феномен соціально-психологічної адаптації, розробити теоретичну модель дослідження. Організувати та провести дослідження соціально-психологічної адаптації у людей з вадами зору, провести інтерпретацію результатів та їх статистичну обробку. На основі отриманих результатів розробити рекомендації щодо підвищення ефективності процесу адаптації людей з вадами зору.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Магістерське наукове дослідження містить обрахунки теоретичну модель дослідження теми соціально-психологічної адаптації людей з вадами зору, схему емпіричного дослідження компонентів моделі соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору, характеристику групи досліджуваних, розподіл досліджуваної групи згідно медичного діагнозу, порівняння показника адаптивності у трьох досліджуваних підгрупах, результати факторного аналізу у групі осіб із вадами зору, результати факторного аналізу у групі осіб, що мають незначні порушення зору, результати факторного аналізу у групі осіб, що не мають порушень зору, коефіцієнти кореляцій між шкалою «Адаптивність» та досліджуваними показниками у різних досліджуваних групах, перелік напрямів роботи психолога відповідно до компонентів соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору.

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ У ЛЮДЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ.....	8
1.1. Феномен соціально-психологічної адаптації у психологічній літературі.....	8
1.2. Психологічний аналіз соціально-психологічної адаптації. Її основні функції.....	12
1.3. Соціально-психологічна допомога людям з вадами зору: вітчизняний та світовий досвід.....	15
1.4. Теоретична модель соціально-психологічної адаптації людей з вадами зору.....	24
Висновки до першого розділу.....	27
РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ У ЛЮДЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ.....	29
2.1. Організація та етапи дослідження.....	29
2.2. Методики дослідження	31
2.3. Опис групи досліджуваних.....	33
Висновки до другого розділу.....	35
РОЗДІЛ III. РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ У ЛЮДЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ.....	36
3.1. Відмінності у соціально-психологічній адаптації осіб з вадами зору та осіб, що не мають порушень зору	36
3.2. Структура соціально-психологічної адаптації та її особливості у осіб з вадами зору.....	41
3.3. Особливості взаємозв'язків соціально-психологічної адаптації в осіб	

з вадами зору.....	50
3.4. Пропозиції щодо підвищення ефективності процесу адаптації людей з вадами зору.....	56
Висновки до третього розділу.....	60
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Зорові відчуття є одним із основних аналізаторів, які дають інформацію щодо зовнішнього світу. Завдяки зору людина отримує інформацію не лише про ознаки предметів (колір, світло, форма, відстань, розмір і т.д.), але і вчиться орієнтуватись у просторі. Тобто, зір максимально диферційовано забезпечує людину відомостями про навколишній світ. Протягом дня особа здійснює близько 10000 зорових фіксацій. Тому не дивно, що втрата зору для будь-кого є болісним процесом, якому важко запобігти навіть з найкращим медичним забезпеченням. Якщо ж брати до уваги усі соціально-суспільні перетворення у рамках нашого суспільства, то потрібно зважати ще й на відсутність благополучних соціальних умов для достойного повноцінного життя людей з вадами зору. Точної статистики про кількість незрячих людей в Україні не надає жодна соціальна організація. В різних джерелах цифри коливаються від 70 до 100 тис. осіб. Хоча, зустрічається і інша інформація. Наприклад, УНІАН ще у 2008 році озвучила такі дані: 300 тисяч людей, які мають ті чи інші вади зору проживають в Україні. До того ж, щороку в нашій країні інвалідами по зору визнають близько 12-ти тисяч осіб [29]. У будь-якому випадку, вимушене обмеження соціальної свободи людей з вадами зору є проблемою українського суспільства. Тому соціальна та психологічна підтримка таких людей є надзвичайно актуальною в Україні.

Соціально-психологічна адаптація в широкому розумінні – це освоєння людиною певних соціально-психологічних ролевих функцій, набуття певного статусу в міжособових відносинах (з усіма відповідними правами, обов'язками та привілеями). Соціально-психологічна адаптація людей з вадами зору, не зважаючи на технічний прогрес сьогодні, все ще залишається складним завданням. Таким чином, актуальність проблеми

соціально-психологічної адаптації людей з вадами зору визначається її високою значимістю для розуміння оптимального функціонування особистості в суспільстві, з одного боку, і недостатністю теоретичних та емпіричних досліджень цієї проблеми в науковій області психології – з іншого. Вивчення проблеми відкриває перспективи розробки прикладних програм по оптимізації соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору, а також робота може бути корисною для подальших досліджень якості життя осіб з проблемами зору. Важливими є завдання вивчення і розробки системи засобів підвищення рівня адаптованості \ людини з вадами зору з метою здійснення ефективного впливу на неї, адже успішна соціально-психологічна адаптація осіб з вадами зору є однією з передумов її успішного функціонування.

Теоретичною основою дослідження є теорія психологічної адаптації особистості у проблемних ситуаціях А. Налчаджяна, праці А. Зінченка, Т. Дутка, А. Іванова щодо соціально-психологічної адаптації особистості [7; 8; 9; 15]. На актуальність проблеми врахування соціально-психологічних особливостей адаптаційних процесів в діяльності інвалідів по зору звертають увагу К. Андросович, І. Волкова, В. Гудоніс, А. Литвак, К. Сотнікова [2; 4; 6; 11; 22] та ін.

Об'єкт дослідження: соціально-психологічна адаптація особистості.

Предмет дослідження: особливості соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору.

Мета: теоретично проаналізувати та емпірично дослідити особливості соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань:**

1. Проаналізувати теоретичні підходи до визначення поняття соціально-психологічної адаптації особистості.

2. Розробити план дослідження та підібрати психодіагностичний

інструментарій для вивчення психологічних особливостей соціально-психологічної адаптації у людей за вадами зору.

3. Опираючись на результати емпіричного дослідження описати особливості соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору.

4. Розробити рекомендації щодо покращення соціально-психологічної адаптації людей з вадами зору.

Гіпотези полягають у припущенні, що:

1. Припускаємо, що у осіб з вадами зору спостерігатиметься нижчі показники соціально-психологічної адаптації у порівнянні з особами, що не мають порушень зору.

2. Ймовірно, в осіб з вадами зору спостерігатимуться вищі показники соціальної фрустрованості, неприйняття себе, дезадаптивності, порівняно з людьми, що не мають порушень зору.

3. Соціально-психологічна адаптація осіб з вадами зору пов'язана з нижчим рівнем самооцінки особистості.

Методики дослідження:

1. Методика діагностики соціально-психологічної адаптації (К. Роджерс, Р. Даймонд).

2. Методика діагностики рівня соціальної фрустрованості Л. Вассермана (модифікація В. Бойко).

3. Опитувальник структури темпераменту Русалова.

4. Шкала самооцінки Розенберга.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ У ЛЮДЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ

У першому розділі представлено результати теоретичного аналізу проблеми соціально-психологічної адаптації особистості, у тому числі осіб з вадами зору. Здійснено аналіз феномену психологічної адаптації, її функцій, особливості соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору та зміну якості їх психологічного життя. Здійснено огляд програм соціально-психологічної допомоги особам з вадами зору, які практикуються у світі і, зокрема, в Україні. На основі теоретичного аналізу побудовано гіпотетичну теоретичну модель соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору.

1.1. Феномен соціально-психологічної адаптації у психологічній літературі

Соціально-психологічна адаптація аналізується у трьох контекстах: сам процес (оптимальна організація взаємодії особистості та середовища), результат процесу (адаптованість) і здібності індивіда (адаптивність).

Рівень соціально-психологічної адаптації людини напряму залежить від її психічного здоров'я, яке, в свою чергу, передбачає не лише відсутність психічних захворювань. Воно набагато ширше, адже включає в себе ряд біологічних, соціально-економічних факторів, які формують стан психологічного благополуччя людини.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) трактує психічне здоров'я як стан суб'єктивного благополуччя, в якому людина реалізує свої здібності, сприйняту автономію, компетенцію, залежність між поколіннями та самореалізацію інтелектуального та емоційного потенціалу та ін. [5].

Крім того, ВООЗ стверджує, що благополуччя особистості охоплюється реалізацією її здібностей, подоланням невідворотних життєвих напружених ситуацій, можливістю протистояти звичайним життєвим стресам, продуктивно працювати і робити внесок в громадське життя. Тобто, психічне здоров'я і соціально-психологічна адаптація - це два взаємопов'язані поняття.

К. Андросович називає проблему адаптації міждисциплінарним поняттям і наголошує на необхідності її подальшого дослідження науковцями [2]. Соціально-психологічну адаптацію автор трактує як результат соціальних, морально-, соціально-психологічних змін. Тобто, фактично, це пристосування конкретної особи до важливих у соціумі нових груп людей чи видів діяльності. Автор наголошує на безперервності цього процесу. В результаті успішної адаптації відбувається прийняття соціальної ролі, цілей та норм певної групи. Фактори, які впливають на характер і результат: цілі, орієнтація на результат, можливості конкретного середовища, адекватне сприйняття власної соціальної позиції, соціальні зв'язки тощо. У науці країн пострадянського простору поняття «адаптація» трактують по різному. Такі автори, як наприклад, В. Розов, В. Зінченко, Б. Мещеряков, Г. Андреева говорять, що адаптація - це процес засвоєння системи цінностей, поведінкових норм, суспільних взаємин індивідом. Інші науковці (П. Кузнецов, Ю. Альошина, Г. Медведєв) трактують процес адаптації як засвоєння соціального досвіду суспільства окремим індивідом в цілому, так і досвіду свого мікросередовища зокрема [14; 18].

А. Налчаджян вважає, що подання будь-якої проблемної ситуації людиною за допомогою набутих раніше (чи отриманих у процесі самого вирішення проблеми) навиків і механізмів поведінки - це і є процес соціально-психологічної адаптації. Адаптацію він характеризує як соціально-психологічний процес, який за умови своєї успішності призводить індивіда до адаптованості до соціального середовища чи

конкретної ситуації. Соціально-психологічна адаптованість за А. Налчаджяном - це такий безконфліктний стан взаємних відносин людини та соціальної групи, коли особистість відповідає рольовим очікуванням інших, якісно здійснює свою провідну функцію, самостверджується при цьому, вільно проявляє творчі здібності, задовільняє свої соціальні потреби [15].

А. Фурман зазначає, що індивід активно пристосовується до змін у соціальному середовищі за допомогою дій, вчинків, певного роду діяльності, оволодіння рольовими соціально-психологічними функціями. Процес та результат такого пристосування і є по суті соціально-психологічною адаптацією [25].

Ф. Березін трактує соціально-психологічну адаптацію як процес встановлення рівноваги між навколишнім середовищем та особистістю (за умови збереження фізичного та психічного здоров'я). Така рівновага повинна сприяти реалізації значущих цілей індивіда та задовільняти його актуальні проблеми [3].

У сучасній зарубіжній психології найбільш поширені наступні концепції адаптації:

- інтеракціоністська (в основі взаємодії людей лежить орієнтація учасників комунікації на думку інших) (Л. Філіпс, Т. Шибутані);
- психоаналітична (основою є трикомпонентна структура особистості за З. Фройдом) (Г. Гартманн);
- необіхевіористська (адаптація розглядається і як стан, і як процес) (Г. Айзенк, Р. Мейлі, У. Арнольд та ін).

В загальному підсумку їх суть зводиться до того, що процес адаптації змінює і особистість, і середовище. В результаті, між ними виникають взаємини адаптованості. Проте, зупинимося на твердженнях деяких авторів зокрема.

Цікаво трактує адаптивну поведінку Л. Філіпс. Згідно з цим

автором, такій поведінці повинні бути притаманні успішне прийняття рішень, чітке розуміння свого майбутнього, ініціативність. Тобто адаптація за Л. Філіпсом - це уміле використання людиною наявних умов для досягнення своїх цілей і прагнень [24].

Т. Шибутані справедливо зазначає, що соціальна структура суспільства складається з узгоджених дій, а соціалізація - це позитивний процес адаптації до нових умов. «З точки зору учасника, культурна матриця може бути змінена двома способами: шляхом трансформацій в соціальній культурі або шляхом соціальної мобільності. У кожному випадку людина буде мати справу з новими вимогами» [28, с.483-484].

Г. Гартманн у своїх працях стверджує, що людина адаптується до соціального середовища від моменту народження. А це середовище, в свою чергу, є результатом життєдіяльності попередніх поколінь. При цьому кожна особа створює умови, до яких потрібно адаптуватися [8, с.101].

Згідно з необіхевіористською концепцією адаптація визначається і «як стан гармонії, коли потреби індивіда, з одного боку, і вимоги середовища, з іншого, повністю задоволені, і як процес, за допомогою якого цей стан досягається. Соціальну адаптацію біхевіористи розуміють як процес (або стан, що досягається як результат цього процесу) фізичних, соціально-економічних або організаційних змін у специфічно-груповій поведінці, соціальних стосунках або культурі» [8, с.101-102].

Як бачимо, зазвичай, соціально-психологічну адаптацію науковці трактують як процес «злиття» людини і нової соціальної групи, встановлення їх взаємовідносин, пристосування до нових зв'язків, народження нових способів мислення та поведінки, вдосконалення навичок і вмінь міжособистісної комунікації у визначеному колективі. Таким чином, можна сказати, що соціально-психологічна адаптація має дві основні структурні складові: визначена особистість та конкретне середовище.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що подальший аналіз та дослідження напрямків тлумачення процесу соціально-психологічної адаптації є актуальним як загалом в освітньому та професійному аспектах в Україні і для людей з вадами зору зокрема.

1.2. Психологічний аналіз соціально-психологічної адаптації. Її основні функції

Проведений в попередньому розділі огляд літератури дає підстави стверджувати, що соціально-психологічна адаптація є багатоплановим складним явищем. Можна сказати, що у науці соціально-психологічна адаптація трактується як процес і результат встановлення взаємних відносин між людиною та соціальним середовищем. «Адаптація забезпечує життєдіяльність організму у будь-яких умовах, на які він здатний адекватно реагувати, а також завдяки їй зберігається динамічна рівновага у системі «людина-середовище» [10, с.115].

Тобто, можемо стверджувати, що соціально-психологічна адаптація людини - це процес освоєння нею соціального статусу, набуття певних навичок та виконання соціально-психологічних ролевих функцій. В процесі соціально-психологічної адаптації підвищується рівень адаптованості людини. Відповідність психічної поведінки особи відповідним умовам середовища свідчить про повну адаптованість.

Адаптованість за авторами В. Сластенин, В. Каширин може бути:

- внутрішня - виявляється у зміні внутрішніх і зовнішніх форм поведінки, діяльність людини змінюється і відповідає очікуванням середовища, вимогам, що йдуть ззовні. Відбувається повна, генералізована адаптація особи;
- зовнішня (поведінкова, пристосувальна) – людина не набуває змістовних внутрішніх змін, фундаментально не перебудовується під

середовище. Тут має місце інструментальна адаптація особи;

- змішана — людина внутрішньо лише частково перебудовується під середовище, його норми і цінності, в той же час зберігаючи і своє «Я» і самостійність [21].

Т. Дудка у своїй статті «Проблема соціально-психологічної адаптації» теж застосовує терміни «зовнішня» і «внутрішня», але вже щодо самої адаптації. Автор зазначає, що зовнішня адаптація є важливою у контексті пристосування до зовнішнього світу і спрямована на пристосування до умов навколишнього середовища, поведінки інших осіб, впливу обставин та різноманітних ситуацій. Внутрішня адаптація, у свою чергу, скерована на внутрішній світ особистості і пов'язана із процесами побудови поведінки і діяльності, вирішення внутрішніх протиріч, вироблення власних стратегій поведінки, використання або модифікація засвоєних цінностей, правил та норм тощо [7].

С. Чистяков зазначає, що соціально-психологічна адаптація є багатокомпонентною по свої суті і виділяє такі її складові: поведінковий, емоційний, когнітивний, психофізіологічний компоненти. Для кожного з них автор характеризує показники. Показниками психофізіологічного компонента є функціональний рівень нервової системи, стійкість нервової реакції, рівень функціональних можливостей; показниками когнітивного компоненту - характеристики розвитку інтелекту; показниками емоційного компоненту є характеристика тривожності; показниками поведінкового компоненту є рівень емоційної стійкості людини. Автор також зазначає, що на соціально-психологічну адаптацію мають вплив стан усіх систем організму і навіть імунні та гормональні процеси. Адже внутрішні та зовнішні обмінні процеси організму створюють необхідний для психологічної адаптації енергетичний баланс [27].

Крім того, розрізняють прогресивну і регресивну адаптацію. Прогресивна адаптація передбачає досягнення балансу між особистісними

і соціальними цілями; регресивна - не відповідає соціальним інтересам, ускладнює розвиток групи людей і самої особи. Зрозуміло, що саме прогресивна адаптація може сприяти справжній соціалізації людини, тоді як регресивна веде до порушення очікувань, норм, шаблонів поведінки, до створення все нових проблемних ситуацій, для адаптації до яких у неї немає ні адаптивних здібностей, ні вироблених механізмів їх нівелювання. Тут слід зазначити, що соціалізація і соціально-психологічна адаптація - це близькі, але не тотожні поняття. Соціально-психологічна адаптація є одним з головних механізмів соціалізації особи. Соціалізація особи - це процес становлення і формування особистості через набуття нею соціального досвіду [27].

До питання функцій соціально-психологічної адаптації у своїй роботі, Т. Дутка, підводить через двохрівневий дивергенційований аналіз соціально-психологічної адаптації: груповий та особистісний. Груповий рівень аналізу розглядає фактори впливу на вибір людини в умовах кризи ідентичності (наприклад, збереження культурної своєрідності). Особистісний рівень передбачає аналіз факторів впливу на вибір людини-особистості (прагнення до самореалізації, задоволення професійною діяльністю, реалізація сенсу життя тощо). Як висновок, основними функціями адаптації є формування засобів, пошук умов та форм для розвитку особистості у певному соціальному середовищі [7].

А. Іванова у статті «Соціально-психологічна адаптація: класифікація і механізми» виділила наступні функції соціально-психологічної адаптації:

- досягнення максимальної рівноваги в системі «особистість-соціальна рівновага»;
- виявлення та розвиток таланту особистості;
- формування емоційно-комфортних позицій особистості;
- самореалізація особистості;

- самопізнання і самокорекція;
- ріст ефективності діяльності як особистості, яка адаптується, так і соціального колективу;
- збереження психічного здоров'я [9].

Отже, на основі результатів аналізу наукових джерел можемо виокремити такі функції соціально-психологічної адаптації:

- пошук та створення оптимальних засобів та умов для самопізнання, розвитку та реалізації особистості у соціальному середовищі;
- моніторинг психічного і фізичного здоров'я людини в контексті мінливості умов середовища;
- розширення можливостей особистості зокрема, та її соціального оточення загалом.

1.3. Соціально-психологічна допомога людям з вадами зору: вітчизняний та світовий досвід

Повна або часткова втрата зору завжди обмежує життєві можливості людини (освіта, працевлаштування, створення сім'ї та ін). Результатом цього часто стають гострі стресові реакції з негативними переживаннями, формуванням установок на неповноцінність та, навіть, розвиток непсихотичних психічних розладів. Звісно, все це ускладнює процес соціально-психологічної адаптації людей з вадами зору.

Сьогодні лікування пацієнтів з вадами зору передбачає всебічний підхід до нівелювання усіх проблем та коморбідних станів пов'язаних із хворобою. Окрім того, лікування таких пацієнтів повинно бути максимально узгоджене з ними. Будь-які діагностичні і лікувальні дії бажано проводити після детальних пояснень їх доцільності. Саме такі аспекти прослідковуються в останніх американських та європейських

медичних рекомендаціях щодо роботи з особами з вадами зору.

Багато авторів сьогодні досліджують підходи щодо вирішення труднощів терапевтичної реабілітації незрячих пацієнтів різного генезу. В більшості випадків вони сходяться у думці, що при організації лікування обов'язково треба враховувати нестійкий психічний стан та індивідуальні особливості пацієнта з вадою зору.

У праці «Особливості підтримання психічного здоров'я пацієнтів із порушенням зору травматичного або іншого генезу» автори узагальнили три групи засобів для відновлення психічного здоров'я незрячих пацієнтів [26].

До першої групи вони віднесли засоби впливу на емоційні, поведінкові та когнітивні компоненти особистості, з допомогою яких корегується психічний статус. Методи: психогігієна, психорекція (тренінги, психотерапевтичний вплив, навчання саморегуляції, гіпноз, психом'язове та аутогенне тренування, аудіовізуальний метод психорегуляції).

Друга група - засоби впливу на регуляторні функції пацієнта (нейрогормональна регуляція, нормалізація роботи вегетативної нервової системи, оптимізація функціонування центральної нервової системи). Методи: фармацевтичні (транквілізатори, стимулятори), фізичні (аквапроцедури, ароматерапія, масажі), електрофізіологічні (нейро- і міостимуляція, вплив на біологічно активні точки, транквілізація центральної нервової системи), лікувальна фізкультура, фіто-, магніто-, лазеротерапія.

Третя група - кліматолікувальні методи. Наприклад: бальнеотерапія (процедури з мінеральними водами), таласотерапія (купання у морській воді), аеротерапія (повітряні ванни), санаторне лікування [26].

Е. Лотарева у проведеному дослідженні проаналізувала особливості незрячих людей, їх життєві труднощі і ступінь адаптації до нового середовища. В результаті цього, автор розробила перелік пропозицій для

підвищення ефективності соціокультурної адаптації людей з вадами зору:

1. Розвиток системи соціального забезпечення інвалідів по зору шляхом посилення їх соціальної підтримки з боку держави;
2. Вдосконалення системи адаптації інвалідів по зору шляхом розширення спектру послуг щодо соціальної і культурної адаптації;
3. Прийняття першочергових заходів з надання допомоги у професійній орієнтації, професійного навчання та працевлаштування незрячих з метою подолання та профілактики їх життєвих труднощів;
4. Розвиток мережі громадських організацій, що займаються адаптацією інвалідів по зору, вдосконалення форм і методів їх діяльності, зміцнення їх матеріально-технічної бази;
5. Розширення мережі адаптаційно-культурних центрів, де інваліди по зору могли б спілкуватися один з одним, займатися спортом, художньою самодіяльністю, отримувати консультації з різних питань;
6. Організація регулярних культурно-дозвільних заходів, шляхом організованого відвідування (в присутності супроводжуючих) театрів і кінотеатрів;
7. Підвищення рівня задоволення потреб інвалідів в технічних засобах;
8. Створення умов для забезпечення безперешкодного доступу інвалідів по зору як маломобільної групи населення до об'єктів соціальної, транспортної та рекреаційної інфраструктур;
9. Створення централізованої бази даних інвалідів по зору з метою підвищення надання адресної допомоги незрячим у випадках різкого загострення життєвих труднощів;
10. Впровадження спеціальних програмних комплексів і навчання комп'ютерної грамотності з метою організації віртуального спілкування інвалідів по зору зі здоровими людьми, отримання незрячими людьми інформації про події, що відбуваються в світі;

11. Вдосконалення системи кадрового забезпечення в області адаптації незрячих, організації соціального обслуговування інвалідів по зору;

12. Загальне підвищення ефективності функціонування громадських організацій та державних органів, що займаються адаптацією інвалідів по зору, шляхом залучення волонтерів, що дозволить при мінімальних затратах підвищити ефективність процесу адаптації незрячих людей [12].

Цікавий аналіз соціально-психологічної адаптації випускників шкіл для сліпих та слабозорих дітей проведено Т. Малковою [13]. У дослідженні взяло участь 217 респондентів віком 19-25 років. З них: 112 інваліди по зору і 105 осіб з нормальним зором. Результати дослідження говорять про те, що у інвалідів по зору високі показники за наступними параметрами: невротизація, тривожність, фрустрація, агресивність, ригідність. Це вказує на те, що сліпі і слабозорі випускники спеціальних шкіл переживають вагомі труднощі процесу соціально-психологічної адаптації, на відміну від їх ровесників з нормальним зором.

В результаті факторного моделювання адаптаційного потенціалу сліпих та слабозорих респондентів, було зроблено такі висновки:

- Інваріантним фактором, що обумовлює низький рівень адаптованості інвалідів по зору, виступають такі характеристики: несприйняття себе та інших, особливості вольової сфери, певна інтелектуальна і вольова ригідність.

- Слабозорим випускникам шкіл притаманно прагнення до домінування в ході міжособистісної взаємодії; слабозорі люди, які сприймають себе та інших, характеризуються більш стабільною емоційністю та адаптативністю.

В ході дослідження резюмовано також результати факторного аналізу окремо для чоловіків та жінок [13, с.107].

Сліпі чоловіки. Їх емоційній сфері характерні тривожність і

агресивність як наслідок фрустрації потреби у самовираженні та визнанні; в міжособистісних відносинах вони схильні до прояву домінантності, при зовнішній локалізації контролю, що призводить по суті до звуження соціальних контактів, комунікації в межах сім'ї і близьких знайомих, зниженню рівня соціально-психологічної адаптації.

Слабозорі чоловіки. Їм теж притаманні ті ж характеристики, що і сліпим чоловікам. Проте, ті з них, хто задоволений найближчим соціальним оточенням, більш високо оцінюють свої можливості в соціально-психологічній адаптації.

Сліпі жінки. Для них характерна пасивна життєва позиція, пов'язана з зовнішньою локалізацією контролю за подіями особистого життя, переживанням невдоволення фрустрації потреби у безпеці, потреби у самовираженні. Все це призводить їх до незадоволення своїм соціальним статусом; емоційна сфера характеризується тривожністю і агресивністю; формується негативне відношення до себе та інших; соціальні міжособистісні потреби реалізуються в межах сім'ї та близьких.

Слабозорі жінки. Труднощі соціально-психологічної адаптації пов'язані з негативними установками по відношенню до себе та інших людей, зовнішнім контролем. Ті з них, кому вдається взяти на себе відповідальність за власне життя, схильні більш високо оцінювати свою соціально-психологічну адаптацію. Прагнення до домінування в міжособистісних взаємодіях може погіршити процес такої адаптації.

Узагальнена система факторів, які детермінують соціально-психологічну адаптацію випускників шкіл для сліпих для слабозорих дітей виглядає таким чином:

- провідним чинником виступає самосвідомість («Я»-концепція) досліджуваних, для якої характерні негативні установки в системі стосунків «Я» - інші люди і в адресу власного «Я»;
- другим по значущості фактором є стан емоційної сфери, що

характеризується тривожністю, агресивністю, невротизацією, ригідністю;

- третім фактором виступає сфера потреб: потреба в безпеці, соціальному визнанні, самовираженні;
- четвертий фактор — це особистісні особливості вольової саморегуляції, що характеризуються в основному зовнішньою локалізацією відповідальності;
- п'ятий фактор — позиція сліпих та слабозорих випускників в міжособистісній взаємодії, пов'язана з прагненням до домінування [13, с.108].

А. Литвак у своїх працях справедливо зазначає, що стани депресії, фрустрації та інші нервово-психічні стани, що виникають у осліплених осіб, зникають в ході реабілітаційної роботи (психологічна та психотерапевтична допомога) у міру того, як такі пацієнти усвідомлюють, що можуть працювати, обслуговувати себе в побуті, тобто відновити хоч би часткове своє соціальне положення [11].

Вирішальним моментом в соціально-психологічній реабілітації людей з вадами зору А. Литвак вважає відновлення соціальних позицій. У цьому процесі важливими є наявні установки пацієнта по відношенню до самого себе і до свого дефекту, до інших зрячих людей, праці, громадської діяльності. Адекватність таких установок передусім залежить від того, наскільки успішно виконується та чи інша діяльність. Тому основною умовою соціально-психологічної адаптації чи реадaptaції (для осліплених людей у зрілому віці) є включення пацієнта в колективну діяльність, виховання його в колективі і через колектив. «Саме у колективі складається у інваліда правильне відношення до свого дефекту, що є вирішальним чинником реабілітації» [11, с.93].

Ще одна важлива думка висловлена цим автором, полягає у тому, що реабілітаційна робота із сліпими може бути досить ефективною тільки за умови пропаганди тифлологічних знань серед найближчого оточення

зрячих, вихованні у них чуйного, тактовного (без надмірної гіперопіки), дбайливого відношення до інвалідів по зору. Тобто, успішна соціально-психологічна адаптація та реадaptaція осіб з вадами зору можлива лише за умови цілеспрямованого формування установки на соціальну комунікацію [11; 19].

Ці тези можна знайти і у працях В. Гудоніса, який вважає, що труднощі у дорослому самостійному житті особи з вадами зору може бути наслідком відсутності емоційної підтримки та похвали у дитинстві [6]. Отже, можна стверджувати, що відповідні психологічні та роз'яснювальні консультації необхідно проводити для усіх членів сімей людей з вадами зору.

І. Волкова у дослідженні на тему «Психологія соціальної адаптації і інтеграції людей з глибокими порушеннями зору» робить ряд висновків щодо адаптації сліпих та слабозорих людей [4]. Ось деякі з них:

- Соціальна адаптація людей з вадами зору це процес інтеграції їх у суспільство, надання їм рівних прав і реальних можливостей участі у всіх видах і формах соціокультурного життя (дозвілля, освіта, трудова, суспільно-політична діяльність та ін.);
- Об'єктивними критеріями інтегрованості сліпих та слабозорих осіб виступають: соціальна адаптованість, включеність інваліда по зору в соціокультурне середовище, соціальне благополуччя;
- Суб'єктивними критеріями інтегрованості є: самооцінка адаптованості, самооцінка особистісної та соціальної активності, спрямованої на включення в суспільство, задоволеність рівнем інтеграції (соціальною взаємодією, якістю життя, діяльністю);
- Структура особистісного потенціалу толерантності людей з нормальним зором до незрячих і слабозорих включає толерантну поведінку і взаємодію, наявність досвіду взаємодії з незрячими (адекватні реалістичні уявлення про незрячу людину як про повноцінну соціально активну

особистість, здатність до прийняття індивідуальності незрячих людей, їх права на самовираження і варіативність способів життя);

- Основними складовими структури адаптаційно-інтеграційного потенціалу особистості інвалідів по зору виступають: комунікативні властивості і установки, що забезпечують встановлення контактів з іншими людьми; ціннісно-сміслові характеристики, що визначають активність особистості; еґо-захист та особливості психологічної автобіографії, що відображають неусвідомлювані механізми особистісної активності; біосоціальні характеристики (індивідуально-типологічні властивості, стать, вік, ступінь зорового порушення, час втрати зору, стаж сліпоти тощо) [4].

У країнах з високим рівнем соціального розвитку активно розробляються та впроваджуються спеціальні програми для роботи з інвалідами по зору. Такі програми зазвичай є повномасштабними і включають психотерапевтичні, освітні елементи, навички для соціалізації сліпих та слабозорих осіб.

Американська оптометрична асоціація (American Optometric Association) - одна з провідних світових організацій, котрі розробляють настанови відповідно з існуючою доказовою базою [30]. Вперше нею було опубліковано рекомендації у 1997 році (є оновлена версія від 2007 року). Ці рекомендації включають три розділи:

- визначення (в тому числі класифікація і епідеміологія) проблеми,
- надання допомоги (методи дагностики та лікування пацієнтів),
- висновки.

Слід згадати і про «self-management program for low vision» (так звана програма для осіб зі слабким зором) [30]. Це програма з великою доказовою базою, яка створена не тільки на основі існуючих досліджень впливу втрати зору на якість життя незрячих, а й консультацій реабілітологів та фахівців з інших сфер. Ця програма включає вісім

тригодинних групових сесій щотижня. Програма розрахована на осіб, які мають вади зору різного ступеня і з різноманітного генезу. Авторський колектив «self-management program for low vision» підтверджує її дієвість у комплексі з психологічними, практичними та освітніми інтервенціями, а також наголошує на актуальності саме профілактики психічних порушень у людей з вадами зору.

Що стосується України, то більшість таких програм знаходиться скоріше у процесі розробки. «Ратифікація Україною Конвенції ООН про права інвалідів та затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року поставили перед вітчизняними вищими навчальними закладами низку завдань, які стосуються забезпечення відкритості і доступності освіти для людей будь-якого віку, стану здоров'я і матеріального становища, усунення будь-яких проявів дискримінації, створення рівних можливостей для отримання якісної освіти, запровадження інклюзивної освіти на всіх рівнях. Затверджена 1 жовтня 2010 року Наказом Міністерством освіти і науки України №912 Концепція розвитку інклюзивної освіти визначила мету, завдання і принципи розвитку інклюзивної освіти, шляхи її впровадження у загальноосвітніх навчальних закладах, окреслила очікувані результати від її реалізації. У той же час, положення Концепції стосуються в основному середньої освіти і не враховують специфіки вищої школи [1].

Для впровадження Концепції необхідно зробити багато комплексних поетапних кроків для розв'язання питань, пов'язаних з навчально-методичним, нормативно-правовим, кадровим забезпеченням інклюзивної вищої освіти:

- Сформувати пакет нормативно-правового забезпечення інклюзивної освіти.
- Підготувати навчально-методичне забезпечення навчально-

виховного процесу в умовах інклюзивного навчання.

- Забезпечити доступність освітнього середовища.
- Забезпечити розвиток особистості студента з інвалідністю та його соціалізації.
- Проводити структурні зміни у вищих навчальних закладах.
- Підвищувати на постійній основі кваліфікацію науково-педагогічних кадрів.

Проблема підтримки психічного здоров'я осіб з вадами зору в Україні стоїть не менш гостро, ніж освітня. Здійснений огляд літератури вказує на масовість депресивних та тривожних розладів серед цієї групи пацієнтів. Тому, дуже важливими є розробка нових та удосконалення наявних дієвих методів як профілактики, так і лікування таких розладів.

1.4. Теоретична модель соціально-психологічної адаптації людей з вадами зору

За результатами теоретичного аналізу проблеми соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору нами було розроблено теоретичну модель соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору (рис. 1.1.).

Проведений теоретичний аналіз літератури дає підстави стверджувати, що формування соціально-психологічної адаптації залежить від багатьох чинників, які формують життєву ситуацію незрячої людини. Аналіз життєвої ситуації осіб з вадами зору, умов і особливостей їх фізичного та соціального становища дають підстави констатувати, що є більш ніж достатньо факторів, які приводять до затруднення факторів соціально-психологічної адаптації, загострення внутрішньої психічної напруженості, виснаженості ресурсів, потрібних для адаптації.

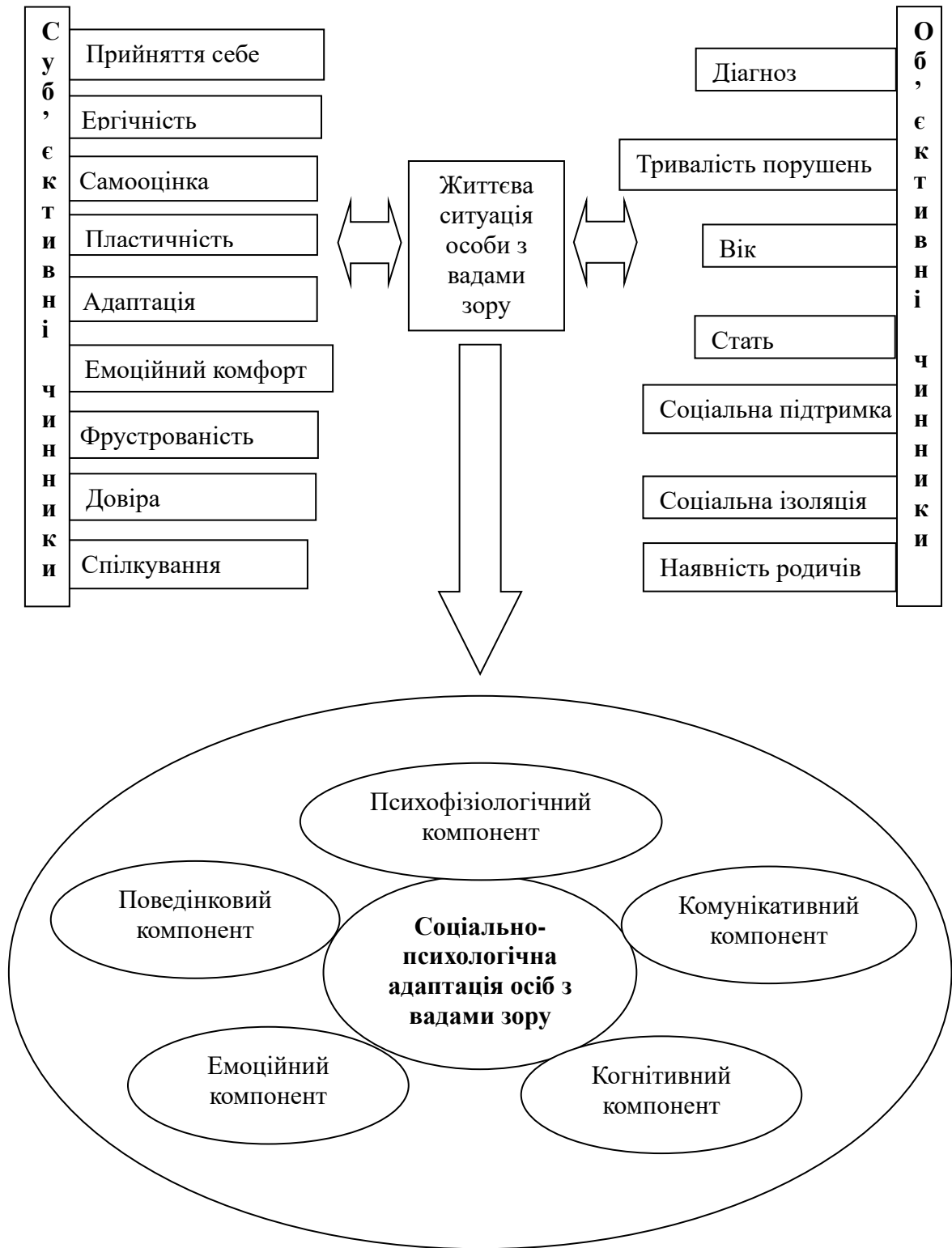

Рис. 1.1. Теоретична модель соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору.

Проаналізувавши погляди, концепції та наукові підходи різних авторів щодо інтерпретації особливостей соціально-психологічної адаптації незрячих осіб можемо говорити про виокремлення об'єктивних та суб'єктивних чинників, які мають вплив на формування соціально-психологічної адаптації.

Суб'єктивними (психологічними) чинниками є: прийняття себе, ергічність як активність людини, самооцінка, пластичність, адаптація, емоційний комфорт, фрустрованість, спілкування, довіра. До об'єктивних чинників відносимо: медичний діагноз і час наявності проблем з зором, біологічний вік, стать, соціальну підтримку, ізоляцію, наявність родичів та ін. Під життєвою ситуацією особи з вадами зору розуміється природне середовище її соціального життя, яке визначається включеними людьми, місцем проживання, видом зайнятості та діяльності.

Аналізуючи різні підходи щодо структури соціально-психологічної адаптації особистості взято до уваги ідеї С. Чистякова, який виділяє такі компоненти: поведінковий, емоційний, когнітивний, психофізіологічний компоненти [27].

Спираючись на виділені компоненти та, враховуючи специфіку соціально-психологічної адаптації незрячих осіб, в теоретичну модель було включено такі структурні компоненти як поведінковий, емоційний, комунікативний, когнітивний, психофізіологічний (рис. 1.1.).

Психофізіологічний компонент інформує про запас енергетичних можливостей організму, тип та властивості центральної нервової системи, є вродженим. Показниками психофізіологічного компонента, згідно ідей С. Чистякова є функціональний рівень нервової системи, стійкість нервової реакції, рівень функціональних можливостей.

Когнітивний компонент передбачає вміння здійснювати самоаналіз, усвідомлювати позитивні й негативні аспекти власної діяльності, самокорекцію поведінки у стресових ситуаціях, оцінку та самооцінку

особистісних якостей. Включає характеристики розвитку інтелекту.

Емоційний компонент полягає у здатності долати емоційну напругу, виважено ставитись до переживань, тривоги, не подавляючи чи спотворюючи їх. Емоції (страх, фрустрація), що виникають в стресових ситуаціях, можуть мати дезорганізуючий чи демобілізуєчий вплив, тоді воля, а точніше «сила волі», виступає в якості регулятора, компенсуючи негативні наслідки емоцій. В інших випадках емоції, навпаки, стимулюють діяльність (насагу, радість, а в ряді випадків злість), і тоді вольове зусилля не обов'язкове.

Комунікативний компонент характеризує соціально-психологічний аспект різносторонніх зв'язків особистості, стан готовності до взаємодії, до адаптації в новому колективі.

Поведінковий компонент включає особливості дій та діяльності у відповідності власного діагнозу.

Висновки до першого розділу

Аналіз та узагальнення існуючих теоретичних підходів до проблеми соціально-психологічної адаптації дали підстави визначити, що вона є як процесом «злиття» людини і нової соціальної групи, встановлення їх взаємовідносин, пристосування до нових зв'язків, народження нових способів мислення та поведінки, вдосконалення навичок і вмінь міжособистісної комунікації у визначеному колективі. Таким чином, можна сказати, що соціально-психологічна адаптація має дві основні структурні складові: визначена особистість та конкретне середовище.

Узагальнення теоретичних даних можемо сформулювати у ряді тверджень:

- соціально-психологічна адаптація - це процес активного пристосування людини до умов соціального середовища, в результаті якого

відбувається прийняття цілей, норм групи, соціальних ролей і інших характеристик цього середовища;

- процес соціально-психологічної адаптації має безпосередній вплив на розвиток особистості;

- соціально-психологічна адаптація на пряму пов'язана з особистісними якостями людини, ефективність соціально-психологічної адаптації багато в чому залежить від того, наскільки адекватно людина сприймає свою соціальну позицію, свої якості і соціальні зв'язки;

- неправильне уявлення про своє місце в соціальному світі призводить до порушень адаптації, крайнім проявом яких може бути патологічна адаптація, відмова від взаємодії з соціальним оточенням, а також різні невротичні та психосоматичні розлади;

- основними функціями соціально-психологічної адаптації є пошук оптимальних засобів та умов для розвитку особистості у соціальному середовищі, збереження її здоров'я та збільшення можливостей;

- соціально-психологічна адаптація людей з вадами зору має свої особливості, а саме специфічний процес інтеграції їх у суспільство, забезпечення їх адаптованості та включеності у суспільне життя, формування толерантності та терпимості з боку близького соціального оточення та соціальної групи тощо.

РОЗДІЛ II.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ У ЛЮДЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ

У цьому розділі висвітлено питання організації емпіричного дослідження соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору. Представлено програму дослідження, розкрито зміст її етапів. Визначено емпіричні показники, обґрунтовано методичний інструментарій емпіричного дослідження та охарактеризовано групу досліджуваних.

2.1. Організація та етапи дослідження

Для дослідження особливостей соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору, було розроблено програму дослідження, яка включила три етапи:

1) На першому – *підготовчому* – етапі відповідно до теоретичної моделі, представленої у п. 1.4, було визначено емпіричні показники соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору, здійснено вибір методичного інструментарію для їх дослідження.

2) На другому – *основному* – етапі було проведено дослідження особливостей соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору, та тих, що не мають проблем з зором. У дослідженні взяли участь 74 особи різного віку.

3) На третьому етапі – *інтерпретаційному* – здійснювалось статистичне опрацювання зібраних емпіричних даних, аналіз та психологічна інтерпретація отриманих результатів. Статистичне опрацювання виконувалося за допомогою комп'ютерної програми STATISTICA, версія 8.0. Були використані методи описової статистики,

порівняльного аналізу, кореляційний аналіз, факторний аналіз.

Розроблена програма дослідження особливостей соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору дала змогу отримати надійні результати та забезпечила можливість реалізації завдань дослідження.

Відповідно до теоретичної моделі соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору (див. розділ 1, п. 1.4) було розроблено схему емпіричного дослідження та визначено емпіричні показники (табл. 2.1). Розглянемо кожен з них більш детально, звернувши увагу на психодіагностичний інструментарій вимірювання.

Таблиця 2.1

Схема емпіричного дослідження компонентів моделі соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору

Блоки	Емпіричні показники	Методики
1.Суб'єктивні чинники	Прийняття себе Адаптація Емоційний комфорт	Методика діагностики соціально-психологічної адаптації (К.Роджерс, Р.Даймонд)
	Самооцінка	Шкала самооцінки Розенберга
	Фрустрованість	Методика діагностики рівня соціальної фрустрованості Л.І. Вассермана (модифікація В. Бойко)
	Спілкування	Питання анкети
	Пластичність Ергічність	Опитувальник структури темпераменту Русалова
2.Об'єктивні чинники	Параметри соціальної ситуації Діагноз Вік Стать Соціальна підтримка Наявність родичів	Питання анкети
3.Компоненти соціально-психологічної адаптації	Психофізіологічний	Опитувальник структури темпераменту Русалова
	Поведінковий	Питання анкети
	Емоційний	Методика діагностики рівня соціальної фрустрованості Л.І. Вассермана (модифікація В. Бойко) Питання анкети
	Когнітивний	Питання анкети
	Комунікативний	Питання анкети

Отже, всебічне оцінювання соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору вимагає комплексного підходу, який дав би можливість враховувати індивідуально-психологічні якості і властивості, та умови середовища, в яких перебувають особи з вадами зору.

2.2. Методики дослідження

При доборі методик для діагностики соціально-психологічної адаптації враховувались їх надійність, валідність та обсяг і зрозумілість тверджень. Цим критеріям відповідали такі методики:

Методика діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонда розроблена для вивчення особливостей соціально-психологічної адаптації. Опитувальник містить 101 твердження, а самі запитання представлені у третій особі однини. Ймовірно, така форма була використана авторами для того, щоб уникнути впливу “прямого ототожнення” і тим самим нейтралізувати «соціально-прийнятні» відповіді.

В даному опитувальнику містяться висловлювання про людину, її стиль життя, переживання, думки, звички, стиль поведінки. Запропоновані твердження більшість осіб можуть співвіднести з своїм власним способом життя.

Читаючи кожне твердження опитувальника, досліджувана особа повинна співвіднести його із своїми звичками, своїм стилем життя і оцінити в якій мірі це твердження можна співвіднести до свого життя. Методика містить такі шкали: *адаптивність, дезадаптивність, шкала відвертості, прийняття себе, неприйняття себе, прийняття інших, неприйняття інших, емоційний комфорт, емоційний дискомфорт, внутрішній контроль, зовнішній контроль, домінування, відомість, ескапізм* [19].

Окрім вказаних шкал, методика містить такі інтегральні показники: адаптація, самоприйняття, прийняття інших, емоційна комфортність, інтернальність, прагнення до домінування.

Методика діагностики рівня соціальної фрустрованості Л. І. Вассермана (модифікація В. Бойко) фіксує ступінь незадоволеності соціальними досягненнями в основних аспектах життєдіяльності. Опитувальник складається з 20 пунктів, по кожному з яких визначається показник рівня фрустрованості. Він може варіювати від 0 до 4 балів, де 0 – повністю задоволений, а 4 – повністю незадоволений. Висновки про рівень соціальної фрустрованості робляться із врахуванням величини середнього бала по кожному пункту. Чим більший бал (3,5-4 бали), тим вищий рівень соціальної фрустрованості [19].

Опитувальник структури темпераменту Русалова використовується для діагностики предметно-діяльнісного і комунікативного аспектів темпераменту і дозволяє кількісно оцінити його властивості: енергійність, пластичність, темп і емоційність. Співвідношення рівнів вираженості перерахованих властивостей вказує на тип темпераменту досліджуваного (холерик, сангвінік, флегматик, меланхолік). Методика дозволяє визначити рівні ергічності, пластичності, темпу і емоційності як властивостей темпераменту.

Ергічність (енергійність) - ступінь активності, що проявляється людиною в спілкуванні з людьми і в практичній роботі.

Пластичність - легкість перемикання з виконання одного виду діяльності на виконання іншого чи зміни поведінки в спілкуванні з людьми.

Темп - швидкість виконання окремих дій, операцій, рухів.

Емоційність - схильність людини емоційно реагувати на різні події, пов'язані з її практичною діяльністю і спілкуванням з людьми.

Тест складається з 105 питань, на які досліджуваний повинен дати

однозначну відповідь: або «так», або «ні» [17, с. 321].

Шкала самооцінки Розенберга дозволяє виміряти рівень самооцінки (занижений, нормативний, завищений).

У методиці пропонується 10 тверджень, за якими необхідно оцінити свій стан за 4 бальною шкалою.

Відповіді досліджуваних переводяться у бали так: «повністю погоджуюсь» – 3 бали; «погоджуюсь» – 2 бали; «не погоджуюсь» – 1 бали; «повністю не погоджуюсь» – 0 балів. Щоб визначити рівень самооцінки, потрібно додати всі бали, виставлені по вертикалі, і отримати сумарний бал. Необхідно врахувати що деякі запитання є оберненими і бали за відповіді вираховуються у зворотному порядку [23, с. 479-480].

2.3. Опис групи досліджуваних

В досліджувану групу увійшло 74 особи різного віку. Детальний опис досліджуваної групи представлений у таблиці 2.2.

Досліджувану групу склали особи віком від 17 до 57 років (середній вік досліджуваних становить 26,4 років). Досліджувана група представлена 22 чоловіками (29,7% від загальної кількості досліджуваних) та 52 жінками (70,2%). Досліджувані поділились за рівнем освіти: 8 осіб отримали повну середню освіту (10,8%), 3 особи – середню спеціальну (4,05%), 44 особи – незавершену вищу (59,4%) та вищу освіту отримали 19 досліджуваних осіб (25,6%). В досліджувану групу потрапило 56 неодружених осіб та 18 одружених. Усі досліджувані є мешканцями м. Львова.

Для досягнення мети та завдань дослідження було опитано осіб з вадами зору, які є частково або повністю незрячими та мають інвалідність по зору. Процедура їх дослідження полягала в індивідуальному опитуванні. В результаті опитано 30 осіб-інвалідів по зору (40,5% від загальної кількості досліджуваних).

Таблиця 2.2

Характеристика групи досліджуваних

Характеристики		Кількість	%
Стать	Чоловіки	22	29,72
	Жінки	52	70,27
Освіта	Середня	8	10,81
	Середня спеціальна	3	4,05
	Незавершена вища	44	59,45
	Вища	19	25,67
Сімейний стан	Неодружені	56	75,67
	Одружені	18	24,32
Проблеми з зором	Особи, що не мають порушень зору (чи інших поважних соматичних захворювань)	20	27,02
	Особи, що мають незначні порушення зору (короткозорість, далекозорість, астигматизм)	24	32,43
	Особи з вадами зору(сліпота часткова чи повна)	30	40,54

Для виявлення особливостей соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору було проведено дослідження контрольної групи осіб, які не мають проблем з зором. Дослідження осіб цієї підгрупи здійснювалось у групі. В результаті їх опитування виділена третя підгрупа досліджуваних осіб, які не мають значних порушень зору, проте мають незначні соматичні відхилення пов'язані із зором (короткозорість, далекозорість, астигматизм тощо). Тому було прийнято рішення виділити їх в окрему підгрупу. Отож, виділено осіб, які не мають порушень зору – 20 (27,02%) та осіб, що мають незначні порушення зору – 24 (32,4%).

Висновки до другого розділу

У другому розділі магістерської роботи описано програму емпіричного дослідження психологічних особливостей соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору, яка включила три етапи: підготовчий, основний, етап аналізу та інтерпретації даних. На підготовчому етапі було здійснено планування та сформовано процедуру емпіричного дослідження, на основі літературного аналізу наявних досліджень підібрано методики для дослідження соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору, а також обґрунтовано вибір досліджуваної групи для емпіричного дослідження. На підготовчому етапі було визначено емпіричні показники для дослідження. На основному етапі згідно з визначеними емпіричними показниками за допомогою підібраних психодіагностичних методик було зібрано емпіричні дані, потрібні для перевірки створеної теоретичної моделі.

Основну групу досліджуваних склали 74 особи, з них 30 осіб з глибокими порушеннями зору. Особи з порушеннями зору були опитані індивідуально. Відповідно до обраних емпіричних показників було підібрано валідний і надійний діагностичний інструментарій, який об'єднав такі методики: методику для діагностики соціально-психологічної адаптації (К. Роджерс, Р. Даймонд), методику діагностики рівня соціальної фрустрованості Л. Вассермана (модифікація В. Бойко), опитувальник структури темпераменту Русалова та шкалу самооцінки Розенберга [17; 19; 23].

Упродовж третього етапу здійснювалося статистичне опрацювання, аналіз та інтерпретація зібраних емпіричних даних.

Обрана програма емпіричного дослідження та вибраний методичний інструментарій дає змогу отримати надійні і достовірні результати та реалізувати мету і завдання даного дослідження.

РОЗДІЛ III.

РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ У ЛЮДЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ

У цьому розділі представлено результати емпіричного дослідження особливостей соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору, проведеного згідно з попередньо описаною програмою і теоретичною моделлю. Окреслено особливості соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору. Описано відмінності соціально-психологічної адаптації незрячих осіб з особами, які не мають порушень зору. Описано структуру соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору.

3.1. Відмінності у соціально-психологічній адаптації осіб з вадами та осіб, що не мають порушень зору

Метою емпіричного дослідження було з'ясувати психологічні особливості осіб з вадами зору.

Усі дані, що були отримані у результаті дослідження опрацьовані з допомогою програм Excel та Statistica 8.0. Використано методи статистичного аналізу: описової статистики, кореляційний, факторний, порівняльний аналізи [16]. Загальні результати дослідження представлені в додатку Б.

Для вивчення особливостей соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору загальну досліджувану групу було поділено на три підгрупи згідно відповідей на запитання анкети щодо наявності проблем із зором: особи з вадами зору (30 осіб), особи, що мають незначні порушення зору (24 особи) та особи, які не мають порушень зору (20 осіб) (рис. 3.1).

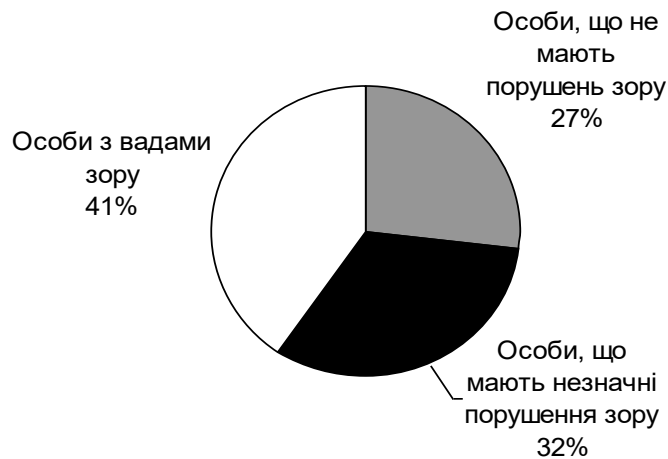

Рис. 3.1. Розподіл досліджуваної групи згідно медичного діагнозу.

В дослідженні використана методика діагностики соціально-психологічної адаптації яка містить шкалу «Адаптивність» як одного з основних показників адаптації, і на її основі було здійснено порівняння середніх показників адаптивності у трьох досліджуваних групах (рис. 3.2).

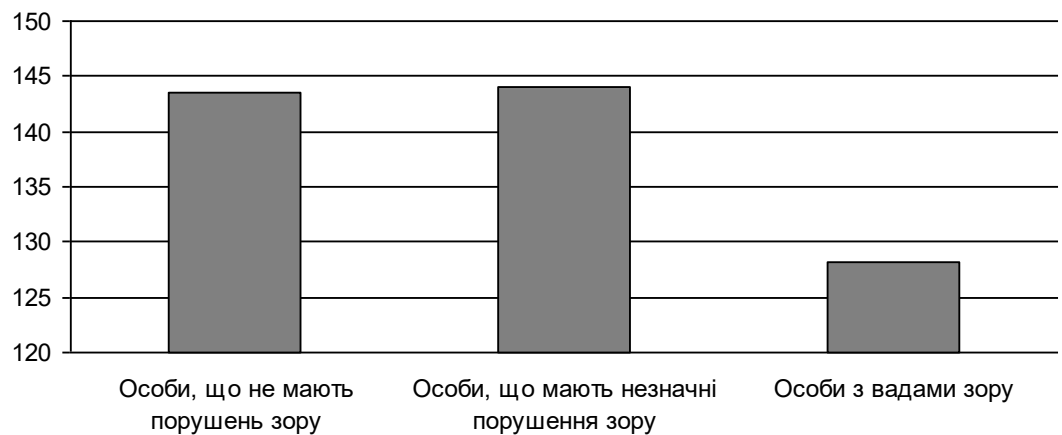

Рис. 3.2. Порівняння показника адаптивності у трьох досліджуваних підгрупах.

Як бачимо на рисунку 3.2 рівень адаптивності осіб, які не мають порушень зору ($M=143,55$; $SD=19,69$) має приблизно такий ж рівень як і адаптивність осіб, що мають незначні порушення зору ($M=143,95$; $SD=16,58$) та значно вищий від рівня адаптивності осіб з вадами зору ($M=128,16$; $SD=21,47$).

Для більш чіткого виявлення відмінностей між виділеними підгрупами досліджуваних та описання особливостей соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору застосований метод аналізу описової статистики первинних результатів дослідження. Для визначення відмінностей в особливостях соціально психологічної адаптації, самооцінці, соціальній фрустрованості застосовано однофакторний дисперсійний аналіз за групуючою змінною «наявний діагноз» із запитань анкети. Він представлений тестом множинних порівнянь за критерієм Шеффе для шкал, які мають нормальний розподіл (Додаток Ж).

Отримані результати на основі статистичного порівняння даних, свідчать про те, що досліджувані групи відрізняються за такими показниками соціально-психологічної адаптації (Додаток Ж):

- комунікативні труднощі ($p= 0,006$); ($M_1=2,93$; $M_2=2,83$; $M_0=2,10$);
- труднощі в міжособових стосунках ($p= 0,009$); ($M_1=3,16$; $M_2=2,45$; $M_0=2,45$);
- труднощі у побутовій сфері ($p= 0,000$); ($M_1=3,13$; $M_2=2,33$; $M_0=2,05$);
- емоційна підтримка з боку рідних ($p= 0,000$); ($M_1=3,50$; $M_2=4,37$; $M_0=4,25$);
- адаптивність ($p= 0,005$); ($M_1=128,16$; $M_2=143,95$; $M_0=143,55$);
- прийняття себе ($p= 0,029$); ($M_1=43,00$; $M_2=50,04$; $M_0=48,60$);
- неприйняття себе ($p= 0,012$); ($M_1=20,43$; $M_2=14,83$; $M_0=15,35$);
- внутрішній контроль ($p= 0,001$); ($M_1=50,83$; $M_2=56,95$; $M_0=58,20$);
- темп у спілкуванні ($p= 0,001$); ($M_1=5,86$; $M_2=8,20$; $M_0=6,80$);
- емоційність у спілкуванні ($p= 0,007$); ($M_1=6,10$; $M_2=8,37$; $M_0=7,60$)¹.

---

¹ M1- група осіб з вадами зору, M2 – особи, що мають незначні порушення зору, M0 – особи, що не мають порушень зору.

Особи з вадами зору мають найбільше труднощів у комунікативній сфері та міжособових стосунках. Частіше зустрічаються з різного роду побутовими труднощами, що може впливати на перебіг їх соціально-психологічної адаптації. Також вони відчувають менше підтримки з боку близьких членів родини на відміну від осіб, які не мають порушень зору, або осіб, що мають незначні порушення зору (рис. 3.3).

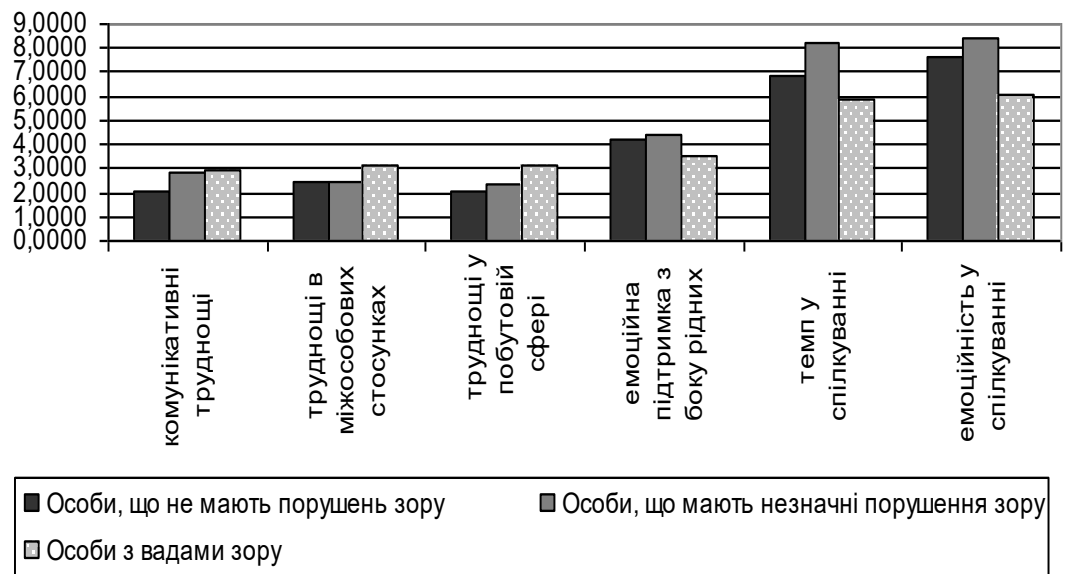

Рис. 3.3. Порівняння показників соціально-психологічної адаптації у трьох досліджуваних підгрупах.

Варто зазначити, що статистично значимі відмінності між досліджуваними, які не мають проблем з зором та досліджуваними, що мають незначні порушення зору, спостерігаються лише за показником комунікативних труднощів, за іншими показниками у вказаних підгрупах відмінності не спостерігаються. Тобто, найменше труднощів у спілкуванні з іншими людьми переживають особи, що не мають порушень зору (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Порівняння показника труднощів у комунікації осіб, що не мають порушень зору, (0) та осіб, що мають незначні порушення зору (2).

Також досліджувані особи трьох підгруп відрізняються за показниками прийняття себе ($M_1=43,00; M_2=50,04; M_0=48,60, p=0,029$), неприйняття себе ($M_1=20,43; M_2=14,83; M_0=15,35, p=0,012$) та внутрішнього контролю ($M_1=50,83; M_2=56,95; M_0=58,20, p=0,001$). Найнижчими ці показники є в групі осіб з вадами зору.

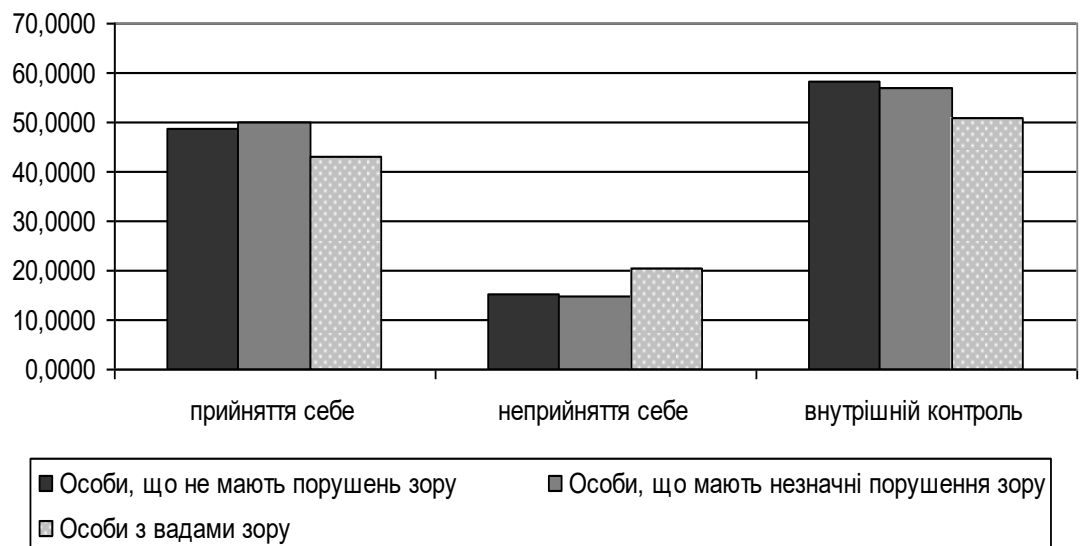

Рис. 3.5. Порівняння показників соціально-психологічної адаптації у трьох досліджуваних підгрупах.

Тобто, особи з вадами зору мають тенденцію до неприйняття себе,

незадоволення собою, недоброзичливого ставлення до себе. Окрім цього, рівень внутрішнього контролю є нижчим, що свідчить про можливі труднощі у постановці та досягненні цілей, занижені вимоги до себе, та можливий нижчий рівень самоконтролю.

Отже, порівняльний аналіз показників соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору та осіб, які не мають порушень зору дає підстави стверджувати, що у осіб з вадами зору є нижчими показники соціально-психологічної адаптації.

Можемо узагальнити, що:

- особи з вадами зору мають більше труднощів у соціальних контактах, почувають меншу підтримку з боку членів близької родини, що може вказувати на їх потребу у теплих емоційних стосунках, почутті потрібності та піклування з боку близьких осіб;

- наявність проблем зору спричиняє появу побутових труднощів більшою мірою, аніж в осіб, які не мають порушень зору, що може впливати на емоційну сферу особистості, спричиняючи негативні емоційні переживання, що опосередковано впливатиме на особливості соціально-психологічної адаптації;

- особи з вадами зору більшою мірою схильні до неприйняття себе та самокритики, оскільки можуть бути більш схильними до переживання власної невідповідності певним внутрішнім стандартам та звинувачувати себе у негараздах.

3.2. Структура соціально-психологічної адаптації та її особливості у осіб з вадами зору

Для визначення структури соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору був застосований факторний аналіз (метод головних компонент з обертанням результуючої нормативної матриці факторних

навантажень методом Varimax) для трьох досліджуваних груп. Факторизації піддавались показники соціально-психологічної адаптації, соціальної фрустрованості, самооцінки та темпераментних особливостей особистості (Додаток Д).

У групі осіб з вадами зору на основі методу кам'яного осипу виділено 6 факторів. Сумарний внесок факторів у загальну дисперсію склав, в різних випадках від 5 до 30%. Загалом виділені фактори пояснюють 74,62% розсіювання даних (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Результати факторного аналізу у групі осіб з вадами зору

№	Фактор	% дисперсії фактору	Шкали	Факторне навантаження
1.	Адаптивність	30,48%	Соціальна активність	0,594
			Адаптивність	0,892
			Прийняття себе	0,833
			Прийняття інших	0,826
			Емоційний комфорт	0,788
			Внутрішній контроль	0,719
2.	Дезадаптивність	17,51%	Дезадаптивність	0,966
			Неприйняття себе	0,824
			Неприйняття інших	0,867
			Емоційний дискомфорт	0,890
			Зовнішній контроль	0,916
			Відомість	0,766
			Ескапізм	0,879
			Темп в спілкуванні	-0,572
3.	Ергічність	7,85%	Самооцінка	-0,591
			Енергійність в роботі	0,806
			Темп роботи	0,659
			Емоційність в роботі	0,521
			Емоційність в спілкуванні	0,756
4.	Соціальна фрустрованість	6,97%	Комуникативні труднощі	-0,775
			Труднощі в міжособових стосунках	-0,912
			Самостійність	0,623
			Соціальна фрустрованість	0,577
			Енергійність в спілкуванні	0,708
5.	Пластичність	6,55%	Пластичність в роботі	-0,661
			Пластичність в спілкуванні	-0,643
6.	Сімейна підтримка	5,23%	Сімейний стан	-0,688
			Підтримка	-0,676

Перший фактор склали такі показники як соціальна активність, адаптивність, прийняття себе та прийняття інших людей, емоційний комфорт, внутрішній контроль. Фактор отримав назву «Адаптивність» та пояснює 30,48% загальної дисперсії даних. Об'єднання в один фактор цих показників підтверджує взаємозв'язок між спроможністю до ефективного пристосування та активністю у міжособових стосунках, позитивним ставленням до себе загалом та інших людей. Можемо припустити, що одним із важливих компонентів адаптивності осіб з вадами зору є їх соціальна залученість та контакти з іншими людьми.

Другий фактор «Деадаптивність» описує 17,51% розсіювання даних та включив такі показники як дезадаптивність, неприйняття себе, неприйняття інших, емоційний дискомфорт, зовнішній контроль, домінування, залежність, ескапізм, та з негативними внесками – темп в спілкуванні та самооцінку. Такі результати дають підстави говорити про те, що труднощі у соціально-психологічній адаптації осіб з вадами зору можуть відображатися у зниженні їх самооцінки, залежності та пасивності, прагненні до уникнення проблем.

Третій фактор, який описує 7,85% загальної дисперсії даних отримав назву «Ергічність», оскільки включив такі шкали як енергійність в роботі, темп роботи, емоційність в роботі та спілкуванні. Енергійність, активність, прагнення до дій пов'язані з швидкістю моторно-рухових актів, емоційною чутливістю в роботі та взаємодії з людьми, що, в контексті соціально-психологічної адаптації, може вказувати на прагнення осіб з вадами зору до активної взаємодії з іншими людьми.

До четвертого фактору «Соціальна фрустрованість» увійшли показники комунікативних труднощів, труднощів в міжособових стосунках, самостійності, соціальної фрустрованості і енергійності у спілкуванні, і цей фактор описує 6,97% дисперсії даних. Цікавим видається те, що у осіб з вадами зору соціальна фрустрованість пов'язана із самостійністю. Тобто,

чим більше незадоволення власними соціальними контактами та соціальною ситуацією тим вищим є почуття самостійності, а також вищим є комунікативні труднощі та труднощі у міжособових стосунках.

П'ятий фактор «Пластичність», який описує 6,55% загальної дисперсії даних включив показники пластичності в роботі та спілкуванні, що виражається у швидкості переключення з одного виду діяльності на інший та переключення на різні предмети спілкування чи партнерів спілкування.

Шостий фактор описує 5,23% загального розсіювання отриманих даних та отримав назву «Сімейна підтримка». До його з негативними внесками складу увійшли показники сімейного стану та емоційної підтримки з боку близьких людей. Тому, можемо припустити, що наявність сімейного партнера сприяє переживанню почуттю емоційної підтримки з боку чоловіка чи дружини для осіб з вадами зору.

Отже, в контексті соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору важливими є соціальна активність, енергійність у спілкуванні та діяльності, пластичність, внутрішній контроль, прийняття себе. Можемо припустити, що особи з вадами зору прагнуть бути залученими у соціальне середовище, таким чином почуваючись більш самостійними та психологічно благополучними.

Також був проведений факторний аналіз у групі осіб, що мають незначні порушення зору. У даному випадку було виділено на основі методу кам'яного осипу шість факторів, які описують 75,31% розсіювання даних (Додаток Д, табл. 3.2).

На відміну від осіб з вадами зору, в групі осіб, що мають незначні порушення зору перший фактор склали показники дезадаптивності. В осіб цієї групи труднощі у пристосуванні до змін навколишнього середовища пов'язані з емоційним дискомфортом, негативними переживаннями щодо себе, залежністю, зниженням швидкості виконання дій, низькою

самооцінкою. На це вказують отримані результати факторного аналізу.

Таблиця 3.2

Результати факторного аналізу у групі осіб, що мають незначні порушення зору

№	Фактор	% дисперсії фактору	Шкали	Факторне навантаження
1.	Деадаптивність	38,15%	Деадаптивність	0,764
			Неприйняття себе	0,529
			Неприйняття інших	0,539
			Емоційний дискомфорт	0,537
			Зовнішній контроль	0,865
			Відомість	0,872
			Ескапізм	0,822
			Темп роботи	-0,577
			Темп в спілкуванні	-0,531
			Емоційність в роботі	0,727
			Емоційність в спілкуванні	0,830
			Самооцінка	-0,566
2.	Самооцінка	11,62%	Комунікативні труднощі	-0,807
			Неприйняття себе	-0,548
			Емоційний дискомфорт	-0,547
			Внутрішній контроль	-0,664
			Самооцінка	0,581
3.	Адаптивність	7,39%	Труднощі в міжособових стосунках	-0,755
			Побутові труднощі	-0,767
			Адаптивність	0,628
			Прийняття себе	0,530
			Емоційний комфорт	0,664
4.	Спілкування	6,94%	Домінування	0,798
			Прийняття інших	0,535
5.	Емоційна підтримка	6,06%	Пластичність у спілкуванні	0,729
			Емоційна підтримка близьких	0,723
			Адаптивність	0,613
6.	Соціальна активність	5,13%	Енергійність в роботі	0,771
			Соціальна активність	0,640
			Енергійність у спілкуванні	0,676
			Пластичність у роботі	0,589
			Темп роботи	0,591

У перший фактор «Деадаптивність», який пояснює 38,15% загального розсіювання даних увійшли показники деадаптивності, неприйняття себе та інших, емоційний дискомфорт, зовнішній контроль,

залежність, схильність до втечі та уникнення проблем, темп в роботі та спілкування, емоційність в роботі та спілкування, самооцінка.

Другий фактор у вказаній групі «Самооцінка» склали такі показники як комунікативні труднощі, неприйняття себе, емоційний дискомфорт, внутрішній контроль, самооцінка, і цей фактор пояснює 11,62% дисперсії даних. Тобто, для осіб, що мають незначні порушення зору, для позитивного ставлення до себе на високої самооцінки важливими є переживання позитивного ставлення до себе, емоційного комфорту та позитивних стосунків з іншими людьми.

До третього фактору «Адаптивність», який пояснює 7,39% розсіювання даних увійшли з негативними внесками показники труднощів у міжособових стосунках, побутові труднощі, та з позитивним внесками адаптивність, прийняття себе, емоційний комфорт, домінування. Тобто, здатність ефективного пристосування не передбачає особистих труднощів в побутовій сфері, а також можливих труднощів у спілкуванні. Важливим є вміння розуміти себе та свої бажання, емоційна стабільність.

Четвертий фактор «Спілкування» описує 6,94% загальної дисперсії даних та включає прийняття інших та пластичність у спілкуванні. Можемо припустити, що схильність різноманітності комунікативних програм особистості пов'язана з позитивним ставленням до інших людей, що уявляється природною та зрозумілою тенденцією.

У п'ятому факторі «Емоційна підтримка», який пояснює 6,06% дисперсії даних об'єдналися показники емоційної підтримки з боку близьких, адаптивність та енергійність в роботі. Цей фактор вказує на важливість позитивних стосунків з іншими для благополучного життя.

Шостий фактор «Соціальна активність» описує 5,13% розсіпу даних та включив показники, які описують соціальну залученість особистості, енергійність у спілкуванні, пластичність у роботі та темп роботи. Варто зазначити, що соціальна активність у описаній вище

структурі соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору не увійшла у жоден фактор, що може вказувати на її малу значимість для соціально-психологічного благополуччя. У даній групі осіб, що мають незначні порушення зору, соціальна активність пов'язана з високим темпом роботи, потребою у спілкуванні та легкістю при переході з одного виду завдань на інші.

У досліджуваній групі осіб, що не мають порушень зору, також здійснений факторний аналіз досліджуваних показників, який пояснює 77,66% взаємозв'язків, було виділено шість факторів (Додаток Д, табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Результати факторного аналізу у групі осіб, що не мають порушень зору

№	Фактор	% дисперсії фактору	Шкали	Факторне навантаження
1.	Емоційний комфорт	34,31%	Труднощі у міжособових стосунках	0,760
			Емоційна підтримка з боку близьких	-0,892
			Емоційний комфорт	-0,797
2.	Деадаптивність	11,81%	Деадаптивність	0,517
			Неприйняття себе	0,825
			Енергійність в роботі	-0,698
3.	Прийняття себе	10,5%	Деадаптивність	-0,667
			Прийняття себе	0,575
			Емоційний дискомфорт	-0,705
			Зовнішній контроль	-0,520
			Домінування	0,871
			Відомість	-0,636
			Ескапізм	-0,846
			Пластичність у роботі	0,723
			Темп роботи	0,631
			Темп в спілкуванні	0,595
			Емоційність в роботі	-0,834
4.	Комунікативні і труднощі	8,48%	Комунікативні труднощі	0,865
			Неприйняття інших	0,629
			Зовнішній контроль	0,524
5.	Соціальна активність	7,28%	Соціальна активність	0,877
			Внутрішній контроль	0,556
			Енергійність у спілкуванні	0,884

Продовження табл. 3.3.

			Темп роботи	0,696
6.	Адаптивність	5,26%	Адаптивність	0,721
			Прийняття себе	0,650
			Прийняття інших	0,759

У групі досліджуваних осіб, що не мають порушень зору до першого фактору «Емоційний комфорт», який пояснює 34,31% дисперсії даних, увійшли показники труднощів у міжособових стосунках, та, з негативними внесками, емоційна підтримка з боку близьких, емоційний комфорт. Тобто, відсутність теплих, довірливих стосунків з сім'єю пов'язані з неспокоєм, тривогою та іншими негативними емоційними переживаннями, а також труднощами у міжособових контактах.

На важливість позитивного ставлення до себе у структурі соціально-психологічної адаптації вказує другий фактор «Деадаптивність», який описує 11,81% дисперсії даних та включає, окрім однойменної шкали показники неприйняття себе та енергійності в роботі.

Третій фактор «Прийняття себе» описує 10,5% дисперсії даних та включає такі показники з позитивними внесками як прийняття себе, домінування, пластичності у роботі, темпу роботи та спілкування, самооцінку, а також з негативними внесками показники дезадаптивності, емоційного дискомфорту, зовнішнього контролю, залежності, ескапізму, емоційності в роботі та спілкуванні. Тому, можемо припустити, що для позитивного ставлення до себе важливими є гармонійна адаптація, емоційний комфорт, позитивна самооцінка, гнучкість і пластичність у стосунках та діяльності.

До четвертого фактору «Комунікативні труднощі», який пояснює 8,48% дисперсії даних увійшли показники неприйняття інших, зовнішнього контролю та труднощів у спілкуванні, що вказує на наявність проблем у спілкуванні в осіб, які схильні до відмови визнавати, приймати

та розуміти інших людей.

П'ятий фактор «Соціальна активність» (7,28% розсіювання даних) склали показники соціальної активності, внутрішнього контролю, енергійності у спілкуванні та темп роботи. Можемо припустити, що для соціально активної особи важливими є вміння свідомо діяти щодо поставленої для себе мети, активність, продуктивність, жага до спілкування та товариськість.

Шостий фактор «Адаптивність» описує 5,26% загальної дисперсії даних та включив показники прийняття себе та інших, адаптивність. Особи, які легко справляються зі змінами зовнішнього середовища, характеризуються терпимим та адекватним ставленням до себе, усіх сторін власної особистості, так само як і позитивним ставленням до інших людей.

Отож, отримані результати дали змогу описати наповненість складових соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору. Виділені фактори дають підстави стверджувати, що соціально-психологічна адаптація пов'язана з самооцінкою, соціальною активністю, самостійністю та іншими аспектами життя людини.

Проведений факторний аналіз даних дає підстави стверджувати, що:

- в структурі соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору адаптивність займає найважливіше місце, оскільки її показники увійшли до першого фактору, тобто для ефективної соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору важливими є соціальна активність, прийняття себе, відсутність соціальної фрустрованості. Дезадаптивність є другою складовою. Можемо припустити, що дестабілізуючі умови соціального середовища можуть виступати вагомим моментом у соціально-психологічній адаптації особи обтяженої глибокими порушеннями зору та впливати на адаптивність особистості. Також варто зазначити, що соціальна фрустрованість людини з вадами зору пов'язана з

самотійністю, що може виявитись парадоксальним, але чим більше людина з вадами зору покладається лише на себе, тим вищим є її рівень незадоволеності соціальними умовами перебування. В той же час, наявність сімейного партнера сприяє соціально-психологічній адаптації осіб з вадами зору, зокрема зростанню переживання наявності емоційно підтримки.

- для осіб, що мають незначні порушення зору, найвагомим компонентом соціально-психологічної адаптації є дезадаптивність. Тому можемо припустити, що дестабілізуючі умови життєдіяльності внаслідок яких є можливість виникнення негативних психічних явищ, наприклад, емоційної нестабільності, тривожності тощо мають вагомий вплив на переживання власного психологічного благополуччя осіб цієї підгрупи. Також варто зазначити, що для осіб, що мають незначні порушення зору, для ефективної-соціально-психологічної адаптації важливими є позитивне самоствалення, відсутність труднощів у стосунках з іншими.

- для осіб, що не мають порушень зору (як і для осіб, що мають незначні порушення зору), важливими в процесі-соціально-психологічної адаптації є хороше ставлення до себе, добрі стосунки з іншими та соціальна активність, на відміну від осіб з вадами зору. Вагомими складовими їх соціально-психологічної адаптації є емоційний комфорт, дезадаптивність, прийняття себе.

3.3. Особливості взаємозв'язків соціально-психологічної адаптації в осіб з вадами зору

Вимірюваний у дослідженні показник соціально-психологічної адаптації вказує на здатність пристосовуватись до всієї багатоманітності життя при будь-яких умовах. Із зростанням соціально-психологічної адаптивності зростає емоційний комфорт та прийняття себе, пластичність в

діяльності та спілкуванні, самооцінка тощо. На це вказують виявлені кореляційні взаємозв'язки між шкалою адаптивності та іншими показниками соціально-психологічної адаптації (Додаток В, рис. 3.6, 3.7).

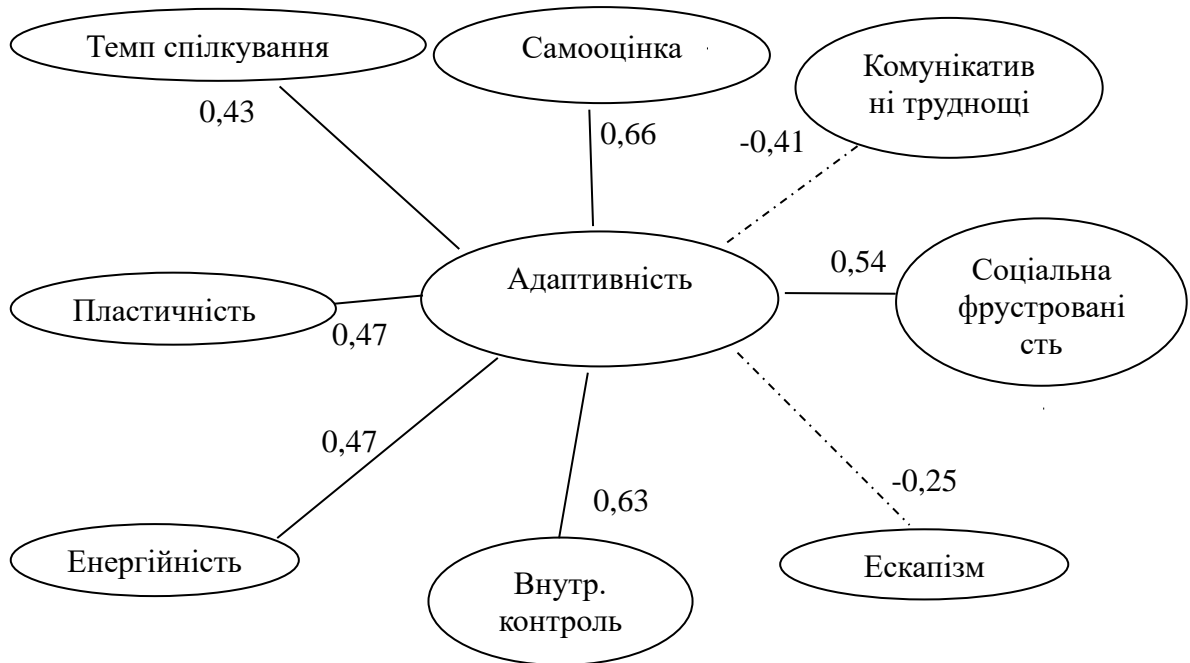

Рис. 3.6. Кореляційний граф співвідношення адаптивності з особистісними властивостями в загальній досліджуваній групі.

- прями́й кореляційний зв'язок
- - - - - зворотній кореляційний зв'язок

Кореляційний аналіз взаємозв'язків в загальній досліджуваній групі дає підстави стверджувати, що адаптивність, як здатність ефектно пристосовуватись до різноманітності життєвих ситуацій при зміні умов існування пов'язана з соціальною активністю особи ($r=0,48$), її самостійністю ($r=0,42$), здатністю приймати себе ($r=0,89$) та інших людей ($r=0,64$) в усій можливій диверситивності, з емоційним комфортом ($r=0,68$), енергійністю у діяльності ($r=0,32$) та спілкуванні ($r=0,47$), пластичністю в діях ($r=0,47$), стійким та позитивним ставленням до себе ($r=0,66$). Крім того, із зростанням адаптивності знижується ескапізм ($r=-0,25$) як

схильність до втечі від реальності, рівень труднощів у спілкуванні з іншими ($r=-0,41$), рівень труднощів у міжособових стосунках ($r=-0,43$) та побутові труднощі ($r=-0,60$).

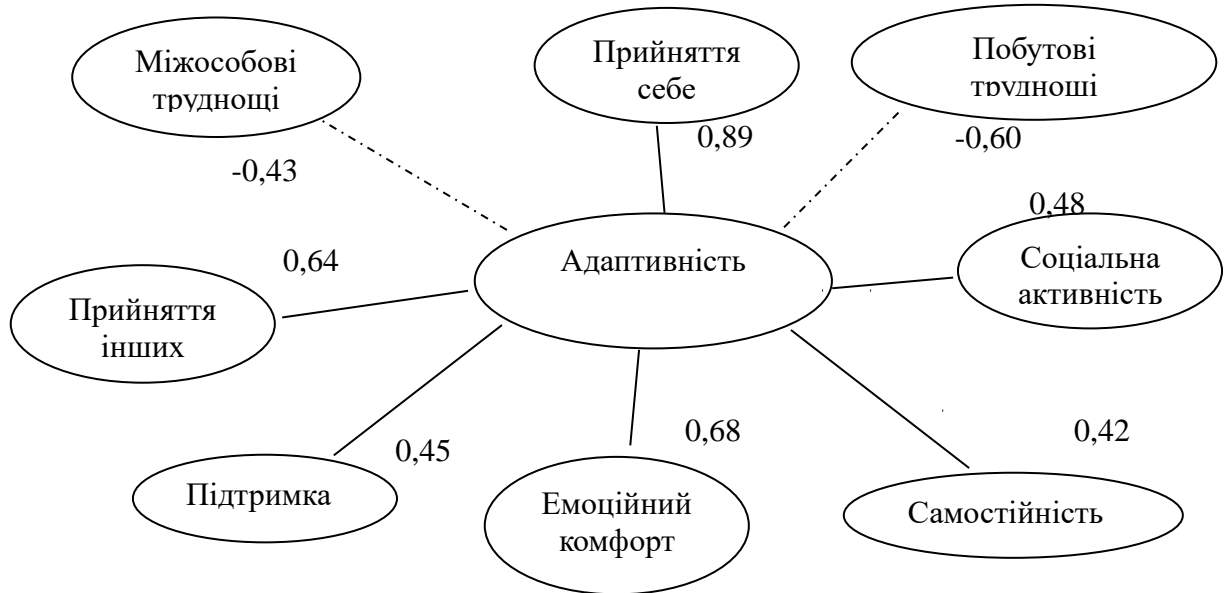

Рис. 3.7. Кореляційний граф співвідношення адаптивності з особистісними властивостями в загальній досліджуваній групі.

- прямий кореляційний зв'язок
- - - - - зворотній кореляційний зв'язок

Можемо припустити, що соціально активна особа, яка має стійке позитивне ставлення до себе, хороші стосунки з іншими людьми, відчуває їх емоційну підтримку та сама є доброзичливою і терпимою у стосунках з іншими, є здатною за допомогою внутрішніх вольових зусиль діяти свідомо щодо поставленої мети, долаючи при цьому перешкоди, має менше труднощів у процесі соціально-психологічної адаптації, вищий рівень працездатності (на що також вказує зв'язок пластичності ($r=0,47$), енергійності ($r=0,32$), та темпу ($r=0,29$) в роботі і адаптивності), характеризується гармонійністю власного внутрішнього стану, благополучністю у психологічному аспекті. Перешкоджати ефективній соціально-психологічній адаптації можуть проблеми міжособового спілкування, наявність певних бар'єрів у стосунках, прагнення до

усамітнення та відходу від реальності.

Отож, кореляційний аналіз у загальній досліджуваній групі дає підстави стверджувати, що продуктивна соціально-психологічна адаптація тісно пов'язана сферою міжособових стосунків, самооцінкою особистості та прийняттям себе, емоційним комфортом та соціальною активністю.

Для виявлення особливостей соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору також здійснений кореляційний аналіз окремо у трьох підгрупах (Додаток В).

Проаналізуємо взаємозв'язки досліджуваних показників із шкалою адаптивності. Для зручності порівняння отримані результати кореляційного аналізу у трьох досліджуваних групах подано у таблиці 3.4, де вказані значимі коефіцієнти кореляції (виділено сірим кольором та напівжирним курсивом) між шкалою «Адаптивність» та іншими досліджуваними показниками (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Коефіцієнти кореляції між шкалою «Адаптивність» та досліджуваними показниками у різних досліджуваних групах ($p \leq 0.05$)

Шкали	Група осіб з вадами зору	Група осіб, що мають незначні порушення зору	Група осіб, що не мають порушень зору
Комунікативні труднощі	-0,49	-0,32	-0,20
Труднощі в міжособових стосунках	-0,26	-0,42	-0,43
Побутові труднощі	-0,62	-0,53	-0,35
Соціальна активність	0,59	0,46	0,24
Працевлаштованість	0,43	0,26	0,33
Самостійність	0,40	0,33	0,37
Емоційна підтримка з боку ін.	0,41	0,38	0,18
Дезадаптивність	-0,41	-0,55	-0,55
Прийняття себе	0,95	0,86	0,88
Неприйняття себе	-0,63	-0,52	-0,28

Продовження табл. 3.4.

Прийняття інших	0,73	0,39	0,57
Неприйняття інших	-0,29	-0,65	-0,52
Емоційний комфорт	0,65	0,82	0,67
Емоційний дискомфорт	-0,19	-0,63	-0,63
Внутрішній контроль	0,88	0,24	0,30
Зовнішній контроль	-0,37	-0,40	-0,56
Домінування	0,13	0,58	0,53
Соціальна фрустрованість	0,55	0,58	0,48
Ергічність в роботі	0,19	0,67	0,02
Ергічність у спілкуванні	0,50	0,53	0,36
Пластичність в роботі	0,28	0,51	0,56
Пластичність у спілкуванні	-0,28	0,33	0,49
Темп в спілкуванні	0,40	0,37	0,28
Темп в роботі	0,25	0,39	0,56
Емоційність у спілкуванні	-0,07	-0,30	-0,45
Самооцінка	0,56	0,67	0,79

Зростання соціально-психологічної адаптивності як осіб, що не мають порушень зору, так і осіб з вадами зору дуже тісно пов'язана із прийняттям себе (діапазон коефіцієнтів кореляції лежить в різних підгрупах в межах від $r=0,95$ до $r=0,86$) та самооцінкою (діапазон коефіцієнтів кореляції лежить в межах від $r=0,79$ до $r=0,56$). Тобто, дуже важливим є позитивне ставлення до себе, вміння людини розуміти себе, власні проблеми, свої прагнення та події у своєму житті, прийняття себе з усіма перевагами та недоліками, прагнення до саморозвитку. Окрім того, спільним для усіх груп виявився зв'язок соціальної фрустрованості та адаптації (діапазон коефіцієнтів кореляції лежить в межах від $r=0,58$ до $r=0,48$). Можемо припустити, що подолання певних соціальних труднощів є основою для формування гнучкості, здатності формувати нові поведінкові стратегії в процесі успішної та ефективною соціально-психологічної адаптації.

Особливостями взаємозв'язків адаптації у групі осіб з вадами зору є

зв'язок адаптації та працевлаштованості ($r=0,43$), самостійності ($r=0,40$), емоційної підтримки з боку рідних ($r=0,41$), внутрішнього контролю ($r=0,88$), темпу в спілкуванні ($r=0,40$), а також обернено комунікативних труднощів ($r=-0,49$). Тобто, для осіб з вадами зору дуже важливими є гарні стосунки з іншими людьми, почуття емоційної підтримки в родині, а також і почуття власної самостійності. Ймовірно, особи з вадами зору прагнуть переживати самодостатність при цьому відчують прийняття з боку інших людей. Окрім того, зайнятість певною справою також є важливим моментом адаптованості, оскільки породжує почуття потрібності та значущості. Також, соціально-психологічна адаптація осіб з вадами зору пов'язана із їх прагненням до внутрішнього контролю, що проявляється у здатності до постановки та досягнення цілей, цілеспрямованому подоланні перешкод, що безумовно, постійно виникають, наявності достатнього рівня вольових зусиль.

Особливостями взаємозв'язків адаптації у групі осіб, які не мають порушень зору є зв'язок адаптації з пластичністю у спілкуванні ($r=0,49$), темпом в роботі ($r=0,56$) та обернено з емоційністю у спілкуванні ($r=-0,45$). Тобто, адаптивність людей з відсутністю вад зору здебільшого пов'язана з їх гнучкістю у застосуванні комунікативних програм, легким вступом в соціальні контакти, вмінням підтримувати розмову, відносно швидким темпом виконання діяльності та гнучкістю психічних процесів загалом. Окрім цього зростання адаптивності пов'язане із зниженням чутливості до невдач у спілкуванні, зростанням впевненості у собі в ситуаціях спілкування.

Отже, проведений кореляційний аналіз даних дає підстави стверджувати, що:

1. Для осіб з вадами зору важливими моментами у процесі соціально-психологічної адаптації є власна самостійність, зайнятість певною справою чи залученість у певні групи, емоційна підтримка рідних

та здатність до самостійного контролю подій власного життя.

2. На відміну від них, особливостями соціально-психологічної адаптації осіб, що не мають порушень зору, є комунікативна гнучкість, впевненість у собі, гнучкість та швидкість психічних процесів загалом.

3. Загалом, соціально-психологічна адаптація особистості тісно пов'язана з позитивним ставленням до себе та адекватною самооцінкою, а подолання життєвих труднощів є важливим в процесі успішної соціальної адаптації.

3.4. Пропозиції щодо підвищення ефективності процесу адаптації людей з вадами зору

Отримані результати особливостей соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору можуть бути основою для низки рекомендацій. Серед специфічних особливостей психосоціальної адаптації дослідники відзначають активну участь свідомості, вплив трудової діяльності людини на середовище, активне змінення результатів своєї соціальної адаптації відповідно до соціальних умов буття. При цьому «успішний» характер адаптація має при збереженні стійкості об'єкта, придбанні нової якості в результаті змін і розвитку адаптивних механізмів [22].

Інтеграція в суспільство осіб з вадами зору – це процес і результат включення незрячої чи слабкозорої особи в різні сфери соціальної взаємодії й життєдіяльності, опанування оптимальними можливостями реалізації власного особистісного потенціалу нарівні та разом з іншими членами суспільства. Основними сферами соціокультурної та психологічної взаємодії в процесі інтеграції виступають: родина й найближче її оточення, зрячі однолітки та їх батьки, навчальні заклади (школи та ВНЗ), професійні колективи, соціальні інституції. Результативність інтеграції детермінується характером взаємозумовленості

впливу низки чинників, а саме: біологічних (рівень зору і час набуття порушень), психологічних (рівень розвитку самосвідомості особистості, її емоційно-вольової, мотиваційно-потребнісної, комунікативної сфер), соціальних (концептуальні моделі і стереотипи сприйняття порушень здоров'я, що домінують у суспільстві) [22].

Робота практичних психологів щодо підтримки та підвищення рівня соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору може здійснюватися у таких напрямках: психодіагностика, психокорекція, психологічна просвіта.

Психодіагностика має бути спрямована на визначення особистісних особливостей особистості, її емоційно-вольової сфери, мотиваційної та комунікативних сфер. Спираючись на отримані результати нашого дослідження, вказані сфери особистості є важливими в процесі соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору, оскільки адаптивність тісно пов'язана з темпераментними особливостями особистості, особливостями залученості та комунікації з членами родини і т.д.

Метою діагностичного етапу є отримання потрібної інформації про індивідуальні особливості особистості з вадами зору, особливості її адаптованості. При роботі психолога цей етап починається з первинного інтерв'ювання. Спосіб спілкування психолога повинен сприяти нейтралізації негативних емоцій, налаштування на продуктивну взаємодію.

У комплексній адаптації осіб з вадами зору доцільно спиратись на виявлені у дослідженні показники з якими пов'язана соціально-психологічна адаптація: позитивне ставлення до себе, залученість у діяльність, позитивні стосунки з іншими людьми, зокрема з членами родини, максимально можливий розвиток самостійності.

Розвитку цих властивостей може сприяти система спеціально організованих професійних впливів спеціалістів психологічних служб. Серед таких впливів, варто виокремити соціально-психологічний тренінг як багатofункціональний метод спеціальних змін психологічних феноменів

людини та групи з метою гармонізації професійного та особистого життя людини. Під час розробки програми тренінгу необхідно враховувати принцип системності, особистісного підходу, групової психологічної роботи, активних особистих зусиль. Застосування методичних прийомів має здійснюватися у системі інтерактивного навчання та, звісно, врахуванні особливостей осіб з вадами зору.

У психокорекційній роботі із особами з вадами зору важливо враховувати вплив щодо кожного з виділених у теоретичній моделі компонентів соціально-психологічної адаптації.

Таблиця 3.5

Перелік напрямів роботи психолога відповідно до компонентів соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору

№	Компоненти соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору	Напрями, у яких повинна здійснюватись психологічна робота
1.	Поведінковий компонент	<p>1. Оскільки отримані результати вказують на потребу осіб з вадами зору бути включеними у діяльність, бути задіяними у певній сфері роботи, то важливим у психологічній роботі є формування інтересу до діяльності, прагнення до позитивних результатів.</p> <p>2. Ознайомлення із правильною постановкою завдань, цілей, що дозволить особам з вадами зору краще визначати пріоритети власної діяльності в конкретній формі та бачити перспективи діяльності.</p> <p>3. Результати дослідження вказують на більше труднощів у побутовій сфері осіб з вадами зору, тому вважаємо, що доцільним буде частіше вираження емоційної підтримки в разі самостійних спроб вирішити важку ситуацію чи завдання, підтримка віри у здатність досягати поставленої мети.</p>
2.	Емоційний компонент	<p>1. Встановлено, що особи з вадами зору більшою мірою потребують емоційної підтримки з боку членів родини, тому доцільним буде формування вміння розрізняти емоційні стани інших людей за їх проявами, поглиблення усвідомлення природи емоцій та вміння проявляти емоції відповідно до ситуації.</p> <p>2. Рівень соціальної фрустрованості осіб з вадами зору є дещо вищим, аніж в осіб, що не мають порушень зору, тому</p>

Продовження табл. 3.5.

		доцільним буде звернути увагу психологів на емоційну саморегуляцію осіб з вадами зору, зокрема зосередження уваги на адекватних формах емоційного реагування у стресових ситуаціях та навчання способів подолання негативних емоційних переживань.
3.	Когнітивний компонент	<p>1. В психологічній підтримці осіб з вадами зору варто звернути увагу на формування глибшого усвідомлення причин і умов виникнення різних психічних станів та їх впливу на діяльність та стан здоров'я.</p> <p>2. Наявність вад зору спричиняє ряд негативних побутових труднощів, тому доцільною може виявитись робота психолога із розвитку та прийняття стратегій поведінки, які були б ефективними, а також із поглибленням усвідомлення можливостей виконання самостійно поставлених цілей.</p> <p>3. Встановлено, що особи з вадами зору мають нижчий рівень самооцінки та вищий рівень самокритики у порівнянні з особами, які не мають порушень зору, тому важливим моментом психологічної підтримки є формування адекватної самооцінки та позитивного самоствавлення, усвідомлення власних переваг і недоліків рис характеру та формування оптимістичного мислення.</p>
4.	Комунікативний компонент	1. Оскільки, особи з вадами зору особливо потребують спілкування та підтримки з боку оточення, то у психологічній роботі варто звертати увагу на підтримку позитивної міжособистісної взаємодії, навичок конструктивного спілкування, створення позитивного міжособового мікроклімату та атмосфери безпеки.

Впровадження перелічених рекомендацій вплине на якість усіх компонентів, що створить позитивний фон для функціонування навіть психофізіологічного компоненту. Власне, у вище наведеній таблиці зроблено акценти на напрями роботи практичних психологів, соціальних працівників, які допоможуть краще розвинути структурні компоненти соціально-психологічної адаптації особистості з вадами зору.

Вважаємо також доцільним здійснювати просвітницьку діяльність в напрямку формування у суспільства, членів родини особи з вадами зору обізнаності щодо потреб людей з особливими потребами, особливостей їх психологічного стану, можливої емоційної підтримки тощо. Така робота може здійснюватися у формі міні-лекцій, круглих столів, семінарів тощо.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі описано результати емпіричного дослідження осіб з вадами зору. Зазначено, що відповідно до теми, мети та завдань дослідження, групу опитаних осіб було поділено на три підгрупи залежно від важкості зорових порушень – осіб, які не мають порушень зору, осіб, що мають незначні порушення зору (короткозорість, далекозорість, астигматизм тощо) та осіб з вадами зору, інвалідністю по зору, тобто важкими зоровими порушеннями що приводять до слабозорості чи незрячості. Опитано загалом 74 особи. Дослідження підгрупи осіб з вадами зору проводилось індивідуально.

Проведений статистичний аналіз дозволив зробити висновки щодо соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору. Встановлено відмінності за особливостями соціально-психологічної адаптивності осіб з вадами зору, та осіб, які не мають порушень зору, зокрема встановлено, що особи з вадами зору мають більше труднощів у соціальних контактах, почувають меншу емоційну підтримку з боку членів родини, є більш самокритичними та більш схильні до неприйняття себе у порівнянні з особами, які не мають проблем з зором. Мають нижчий рівень внутрішнього контролю, тобто більшою мірою схильні покладатись на думки та судження інших людей.

Водночас, результати факторного аналізу вказують на те, що адаптивність є найвагомим компонентом соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору. Деадаптивність також має вагоме значення, оскільки може впливати на переживання власного благополуччя в нестабільних зовнішніх умовах. Окрім цього, важливими є самостійність та енергійність в роботі, пластичність та емоційна підтримка.

У факторній структурі осіб, що не мають порушень зору та осіб, що мають незначні порушення зору деадаптивність є більш вагомим

компонентом, аніж адаптивність, що можемо пояснити тим, що дестабілізуючі умови можуть мати значний вплив на переживання свого благополуччя. Вагомими ознаками соціально-психологічної адаптивності у вказаних досліджуваних підгрупах також є позитивне ставлення та прийняття себе, емоційна підтримка, соціальна активність тощо.

Для осіб з вадами зору в процесі ефективної соціально-психологічної адаптації важливими є внутрішній контроль, соціальна активність, прийняття себе, відсутність соціальної фрустрованості. Разом з тим, встановлений взаємозв'язок між соціальною фрустрованістю та соціально-психологічною адаптацією вказує на те, що вирішення наявних соціальних проблем впливає на особливості пристосування особистості до змінних умов середовища. Також, зростанню почуттю емоційної підтримки є наявність шлюбного партнера.

Для осіб з вадами зору важливими моментами у процесі соціально-психологічної адаптації є власна самостійність, зайнятість певною справою чи залученість у певні групи, емоційна підтримка рідних та здатність до самостійного контролю подій власного життя. На відміну від них, особливостями соціально-психологічної адаптації осіб, що не мають порушень зору, є комунікативна гнучкість, впевненість у собі, гнучкість та швидкість психічних процесів, загалом.

Загалом, соціально-психологічна адаптація особистості тісно пов'язана з позитивним ставленням до себе та адекватною самооцінкою, а подолання життєвих труднощів є важливим в процесі успішної соціальної адаптації.

На основі визначених особливостей соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору було розроблено рекомендації психологам та соціальним працівникам щодо організації психодіагностичної, психокорекційної роботи з врахуванням виділених у теоретичній моделі компонентів соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі представлено теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження особливостей соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору. Отримані результати дозволяють зробити такі висновки:

1. Поняття адаптації у науковій думці включає у себе сам процес пристосування і результати цього процесу. В широкому розумінні адаптацію розглядаємо як багатоплановий процес пристосування психіки та поведінки особистості до умов соціального середовища, яке опосередковане провідною діяльністю особистості на конкретному етапі її розвитку.

Соціально-психологічна адаптація - це процес активного пристосування людини до умов соціального середовища, в результаті якого відбувається прийняття цілей, норм групи, соціальних ролей і інших характеристик цього середовища. Процес соціально-психологічної адаптації має безпосередній вплив на розвиток особистості та пов'язаний з особистісними якостями людини, ефективність соціально-психологічної адаптації багато в чому залежить від того, наскільки адекватно людина сприймає свою соціальну позицію, свої якості і соціальні зв'язки.

В теоретичній моделі соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору виокремлено об'єктивні та суб'єктивні чинники, які мають вплив на формування соціально-психологічної адаптації. Суб'єктивними (психологічними) чинниками є: прийняття себе, ергічність, самооцінка, пластичність, адаптація, емоційний комфорт, фрустрованість, спілкування, довіра. До об'єктивних чинників віднесено: медичний діагноз і час наявності проблем з зором, біологічний вік, стать, соціальну підтримку, ізоляцію, наявність родичів та ін. Виділено компоненти соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору: поведінковий, емоційний, когнітивний, комунікативний, психофізіологічний компоненти.

2. На основі результатів теоретичного дослідження та побудованої теоретичної моделі описано емпіричні показники, а саме: суб'єктивні чинники, об'єктивні чинники та компоненти соціально-психологічної адаптації. Відповідно до них підібрано валідний і надійний психодіагностичний інструментарій. В процесі дослідження були використані методика діагностики соціально-психологічної адаптації (К. Роджерс, Р. Даймонд), методика діагностики рівня соціальної фрустрованості Л. Вассермана (модифікація В. Бойко), опитувальник структури темпераменту Русалова, шкала самооцінки Розенберга та розроблена анкета.

3. Опираючись на результати опитування та статистичного опрацювання даних описано особливості соціально-психологічної адаптації осіб з вадами зору. Встановлено, що особи з вадами зору мають більше труднощів у соціальних контактах, почувають меншу емоційну підтримку з боку членів родини, є більш самокритичними та більш схильні до неприйняття себе у порівнянні з особами, які не мають порушень зору. Мають нижчий рівень внутрішнього контролю, тобто більшою мірою схильні покладатись на думки та судження інших людей. Для осіб з вадами зору в процесі ефективної соціально-психологічної адаптації важливими є соціальна активність, прийняття себе, відсутність соціальної фрустрованості. Разом з тим, встановлений взаємозв'язок між соціальною фрустрованістю та соціально-психологічною адаптацією вказує на те, що вирішення наявних соціальних проблем впливає на особливості пристосування особистості до змінних умов середовища. Також важливими є самостійність, зайнятість певною справою чи залученість у певні групи, емоційна підтримка рідних та здатність до самостійного контролю подій власного життя. Результати факторного аналізу вказують на те, що для осіб з вадами зору така характеристика як адаптивність, витривалість, гармонійність в процесі соціально-психологічної адаптації є більш

важливою, аніж для осіб, що мають незначні порушення зору та осіб, що не мають порушень зору у яких більш вагоме місце займає дезадаптивність, тобто негативні особливості середовища можуть більшою мірою впливати на процеси соціально-психологічної адаптації. Також, особливостями соціально-психологічної адаптації осіб, що не мають порушень зору, є комунікативна гнучкість, впевненість у собі, гнучкість та швидкість психічних процесів, загалом.

Поставлені гіпотези дослідження підтвердились повністю. Так, *перша гіпотеза* дослідження підтвердилась. Особи з вадами зору, характеризуються нижчим рівнем показників соціально-психологічної адаптації.

Друга гіпотеза дослідження, яка полягала у припущенні що в осіб з вадами зору спостерігатимуться вищі показники соціальної фрустрованості, неприйняття себе, дезадаптивності у порівнянні із здоровими людьми підтвердилась. Виявлено відмінності за показниками соціальної фрустрованості, а також прийняття себе, внутрішнього контролю, дезадаптивності.

Третя гіпотеза дослідження в основі якої було припущення про те, що соціально-психологічна адаптація осіб з вадами зору пов'язана з нижчим рівнем самооцінки особистості також підтвердилась.

4. Отримані результати покладено в основу рекомендацій щодо покращення соціально-психологічної адаптації людей з вадами зору. Визначено етапи роботи (діагностичний, консультативний, корекційний, просвітницький). Розкрито зміст комплексної діагностичної роботи та охарактеризовано її специфіку. Визначено особливості корекційної роботи залежно від компонентів соціально-психологічної адаптації: поведінкового, емоційного, когнітивного, комунікативного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – К. : УН-т «Україна», 2013. – № 10(12). – 355 с.
2. Андросович К. А. Феномен соціальної адаптації як предмет наукового аналізу / К. А. Андросович // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2016. – № 3. – С. 34–45.
3. Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека / Ф. Б. Березин – Л. : Наука, 1988. – 270 с.
4. Волкова И. П. Психология социальной адаптации и интеграции людей с глубокими нарушениями зрения / И. П. Волкова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dissercat.com/content/psikhologiya-sotsialnoi-adaptatsii-i-integratsii-lyudei-s-glubokimi-narusheniyami-zreniya>
5. Глобальний веб-сайт ВООЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>
6. Гудонис В. Основы и перспективы социальной адаптации лиц с пониженным зрением / В. Гудонис // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nashol.com/2015072585889/osnovi-i-perspektivi-socialnoi-adaptacii-lic-s-narushennim-zreniem-gudonis-v-p-1998.html>
7. Дутка Т. М. Проблема соціально-психологічної адаптації / Т. М. Дутка // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.inforum.in.ua/conferences/16/29/196>
8. Зінченко А. В. Психологічна характеристика адаптації у контексті різних наукових підходів / А. В. Зінченко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua > irbis_nbuv > cgiirbis_64
9. Иванова А. И. Социально-психологическая адаптация: классификация и механизмы / А. И. Иванова // Вестник Университета. – 2014. – № 9. – С. 256–257.

10. Калитиевская Е. Р. Адаптация или развитие: выбор психотерапевтической стратегии / Е. Р. Калитиевская // Психологический журнал. – 1995. – №1. – С. 115–121.
11. Литвак А. Г. Психология слепых и слабовидящих / А. Г. Литвак. Спб. : Питер, 1996. – 271 с.
12. Лотарева Е. В. Особенности социокультурной адаптации незрячих людей в российском обществе / Е. В. Лотарева // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.dissercat.com/content/osobennosti-sotsiokulturnoi-adaptatsii-nezryachikh-lyudei-v-rossiiskom-obshchestve>
13. Малкова Т. П. Факторы социально-психологической адаптации выпускников школ для слепых и слабовидящих детей / Т. П. Малкова // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/factory-sotsialno-psihologicheskoy-adaptatsii-vypusknikov-shkol-dlya-slepyh-i-slabovidyaschih-detey>
14. Мещеряков Б. Г. Большой психологический словарь / Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко – М.: Прайм-Еврознак, 2003. – 672 с.
15. Налчаджян А. А. Социально-психологическая адаптация личности. (Формы, механизмы и стратегии) / А. А. Налчаджян – М. : Ереван, 1988. – 263 с.
16. Наследов Д. А. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных / Д. А. Наследов – Санкт-Петербург. : Речь, 2004. – 392 с.
17. Немов Р. С. Психология. Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики / Р. С. Немов – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 640 с.
18. Ореханова Д. О. Соціально-психологічна адаптація студентів з лідерськими якостями / Д. О. Ореханова // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://studfile.net/preview/5603166/page:19/>
19. Райгородський Д. Я. Практическая психодіагностика /

- Д. Я. Райгородский. – Самара : Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2002. – 672 с.
20. Синьова Є. П. Тифлопсихологія / Є. П. Синьова. – К. : Знання, 2008. – 365 с.
21. Слостенин В. А. Психологія и педагогіка / В. А. Слостенин, В. П. Каширин. – М. : Издат. центр «Академія», 2001. – 480 с.
22. Сотнікова К. К. Проблема психосоціальної адаптації людей з вадами зору в сучасній Україні / К. К. Сотнікова, О. В. Федорова // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2019. – № 2. – С. 311–320.
23. Столяренко Л. Д. Основы психологии: Практикум / Л. Д. Столяренко. – Ростов н/Д, 2003. – 672 с.
24. Филипс Л. Адаптация и ее разновидности / Л. Филипс. – Л. : Наука, 1979. – 49 с.
25. Фурман А. В. Психодіагностика особистісної адаптованості: Наукове видання / А. В. Фурман – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 197 с.
26. Чабан О. С. Особливості підтримання психічного здоров'я пацієнтів із порушенням зору травматичного або іншого генезу / О. С. Чабан, Ц. Б. Абдряхімова, О. О. Хаустова, К. І. Клебан, О. В. Прохорова, О. В. Москаленко–Моспаненко // Медична психологія. – 2016. – Т. 11, № 1. – С. 16–26.
27. Чистяков С. А. Соціально–психологічні особливості адаптації молодих офіцерів прикордонників / С. А. Чистяков // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_3_42
28. Шибутани Т. Социальная психология / Т. Шибутани. – Ростов н/Д : Феникс, 1999. – 539 с.
29. Щороку кількість сліпих у світі зростає. – УНІАН від 10.10.2008 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/health/country/152529-schoroku-kilkist-slipih-u-sviti-zrostaе.html>

30. Major depressive and anxiety disorders in visually impaired older adults / H.P.A. Van der Aa, H.C.Comijs, B.W.H.H.Penninx [et al.] // IOVS. – 2015. – Vol.56. – P. 849–854.

ДОДАТКИ

Додаток А

Бланки методик

Анкета визначення соціально-демографічних показників досліджуваних

Просимо Вас взяти участь у психологічному дослідженні. Нижче наведені анкети та опитувальники щодо окремих сторін Вашої особистості, поведінки та діяльності. Дослідження є анонімним та конфіденційним. Усі результати будуть подані в узагальненому вигляді для досягнення наукових цілей.

Щиро дякуємо!

Просимо вказати Ваші дані:

1.Стать: 1. чоловік / 0. жінка

2.Вік _____

3.Освіта: 1. середня / 2. середня спеціальна (технікум; коледж) / 3.незавершена вища (1,2,3,4 курс) / 4.вища (необхідне підкреслити)

4. Сімейний стан: 0.неодружений(на) / 1. одружений (на) / 2. громадянський шлюб / 3. розлучений(на) / 4. вдівець(вдова)

5. Чи маєте Ви проблеми з зором: 1. так / 0. ні

6. Якщо у Вас є проблеми з зором, просимо вказати Ваш медичний діагноз:

7. Чи зустрічались Ви раніше з комунікативними труднощами у Вашому житті?

1. ніколи / 2. інколи / 3. рідко / 4. часто / 5. дуже часто

8. Чи зустрічаєтесь Ви з міжособистісними труднощами у стосунках з родичами, друзями, колегами?

1. ніколи / 2. інколи / 3. рідко / 4. часто / 5. дуже часто

9. Чи стикаєтесь Ви з побутовими труднощами?

1. ніколи / 2. інколи / 3. рідко / 4. часто / 5. дуже часто

10. Якою, на Вашу думку, є соціально-активна людина?

11. Чи можете Ви себе назвати соціально активною людиною?

1. ні / 2. інколи / 3. важко сказати / 4.так

12. Ви працевлаштовані?

1. ні / 2. частково / 3. так

13. Чи Ви людина самостійна?

1. ні / 2. частково / 3.так

14. Чи відчуваєте Ви підтримку близьких людей?

1. ніколи / 2. інколи / 3. рідко / 4. часто / 5. дуже часто

15. Чи можете Ви вказати, що допомагає Вам бути соціально-активним?

16. Чи можете Ви вказати, що заважає Вам бути соціально-активним?

17. Що, на Вашу думку, є найбільш важливим у соціальній адаптації людини?

18. Яка Ваша риса характеру найбільше допомагає Вам у соціальній адаптації?

1. Методика діагностики соціально-психологічної адаптації

Інструкція

Прочитайте кожне твердження і оцініть в якій мірі це твердження стосується до вас за такою шкалою:

- 0 – це мене зовсім не стосується;
- 2 – сумніваюсь, що це може стосуватись мене;
- 3 – не наважуюсь віднести це до себе;
- 4 – це схоже на мене, але не впевнений;
- 5 – це на мене схоже;
- 6 – це точно про мене.

Твердження	0	2	3	4	5	6
1. Почуває незручність, коли починає з кимось розмову.						
2. Не має бажання відкриватись перед іншими.						
3. У всьому любить боротьбу, змагання.						
4. Ставить до себе високі вимоги.						
5. Часто сварить себе за зроблене.						
6. Часто почуває себе приниженим.						
7. Сумнівається, що може подобатись комусь із осіб протилежної статі.						
8. Свої обіцянки виконує завжди.						
9. Має теплі, добрі відносини з навколишніми.						
10. Людина стримана, замкнута; тримається від усіх трохи з боку.						
11. У своїх неприємностях звинувачує себе.						
12. Людина відповідальна; на неї можна покластися.						
13. Відчуваю, що не в змозі що-небудь змінити, всі зусилля марні.						
14. Багато на що дивиться очима ровесників.						
15. Приймає ті правила і вимоги, яких слід дотримуватись.						
16. Власних переконань і правил замало.						
17. Любить мріяти – інколи посеред білого дня. Важко повертається від мрії до дійсності.						
18. Завжди готовий до захисту і навіть нападу: застрягає на переживанні образ, думками перебираючи способи помсти.						
19. Вміє керувати собою і власними діями, змушувати себе, самоконтроль - не проблема.						
20. Часто псується настрій.						
21. Усе, що стосується інших, не хвилює: зосереджений на собі, зайнятий собою.						
22. Люди, як правило, йому подобаються.						
23. Не соромиться своїх почуттів, відкрито їх виражає.						
24. Серед великого натовпу людей буває самотньо.						
25. Зараз дуже не по собі, хочеться все кинути, кудись сховатися.						
26. З іншими зазвичай згоджується.						

27. Все тяжче боротися з самим собою.						
28. Насторожує незаслужене доброзичливе ставлення з боку інших.						
29. В душі – оптиміст.						
30. Людина непідступна, вперта.						
31. До людей критичний і осуджує їх, якщо вважає, що вони цього заслуговують.						
32. Не завжди вдається думати і діяти самостійно.						
33. Більшість тих, хто його знає, добре до нього ставиться, любить його.						
34. Інколи бувають такі думки, якими не хотілось би ні з ким ділитись.						
35. Людина з привабливою зовнішністю.						
36. Почуває себе беззахисним.						
37. Приймавши рішення, дотримується його.						
38. Приймає самостійні рішення, не може позбутись від впливу інших людей.						
39. Має почуття провини навіть коли звинувачувати себе немає за що.						
40. Почуває неприязнь до тих, хто його оточує.						
41. Всім задоволений.						
42. Вибитий із колії: не може зібратися, взяти себе в руки, організувати себе.						
43. Почуває в'ялість; усе, що раніше хвилювало, стало раптом байдужим.						
44. Врівноважений, спокійний.						
45. Розізлившись, часто виходить із себе.						
46. Часто почуває себе ображеним.						
47. Людина нетерпелива, гаряча: не має стриманості.						
48. Буває спантеличеним.						
49. Не дуже довіряє своїм почуттям.						
50. Дуже важко бути самим собою.						
51. На першому місці розсудливість, а не почуття: перш ніж щось зробити, подумай.						
52. Усе, що стається з ним, трактує на свій лад, здатний понапридумувати зайвого.						
53. Терплячий до людей, приймає їх такими, якими вони є.						
54. Старається не думати про свої проблеми.						
55. Вважає себе цікавою людиною.						
56. Людина сором'язлива.						
57. Обов'язково потрібно нагадувати, підштовхувати щоб довів діло до кінця.						
58. У душі відчуває зверхність над іншими.						
59. Не має нічого, в чому би виразив себе.						
60. Боїться того, що подумають про нього інші.						
61. Честолюбний, небайдужий до успіху, похвали.						
62. Людина, в якій в даний момент є багато того, що гідне презирства.						
63. Людина енергійна, повна ініціатив.						

64. Уникає труднощів і ситуацій, які погрожують ускладненнями						
65. Недостатньо себе оцінює.						
66. По натурі лідер і вмiє впливати на інших.						
67. Ставиться до себе добре.						
68. Людина вперта.						
69. Не любить, коли з кимось псуються стосунки.						
70. Довго не може прийняти рішення, а потім сумнівається в його правильності.						
71. Розгублений.						
72. Задоволений собою.						
73. Невезучий.						
74. Приємний.						
75. Може подобатись, як людина, особистість.						
76. Зневажає осіб протилежної статі і не зв'язується з ними.						
77. Коли потрібно щось зробити. охоплює страх.						
78. Легко, спокійно на душі, немає нічого, що сильно би тривожило.						
79. Вмiє безперестанку працювати.						
80. Відчуває, що росте, дорослішає.						
81. Буває, що розповідає про те, в чому зовсім не розуміється.						
82. Завжди говорить тільки правду.						
83. Тривожний, напружений.						
84. Щоб заставити його хоч щось зробити, потрібно добре наполягти.						
85. Почуває невпевненість в собі.						
86. Обставини часто змушують захищати себе.						
87. Людина поступлива, м'яка у відносинах з іншими						
88. Людина розумна, любить роздумувати.						
89. Любить хвалитися.						
90. Приймає рішення і тут же їх змінює.						
91. Старається покладатися на свої сили, не розраховує на чийсь допомогу.						
92. Пунктуальний.						
93. Відчуває почуття скованості, внутрішньої несвободи.						
94. Виділяється серед інших.						
95. Не дуже надійний друг.						
96. Себе добре розуміє.						
97. Комунікабельна, відкрита людина; легко сходиться з іншими.						
98. Сили і можливості відповідають тим завданням, які потрібно вирішити; з усім може справитися.						
99. Себе не цінує: ніхто не сприймає серйозно.						
100. Турбується, що особи протилежної статі забагато займають думок.						
101. Всі свої звички вважає хорошими.						

2. Методика діагностики рівня соціальної фрустрованості

Інструкція.

Оцініть наведені нижче твердження:

№	Чи задоволені ви.....	Повністю задоволений 5	Скоріш за все задоволений 4	Важко сказати 3	Скоріше не задоволений 2	Повністю не задоволений 1
1	... своєю освітою					
2	... взаємовідносинами з колегами					
3	... взаємовідносинами з керівництвом					
4	... взаємовідносинами з суб'єктами своєї професійної діяльності (пацієнти, клієнтами, учнями тощо)					
5	... змістом своєї роботи в цілому					
6	... умовами професійної діяльності					
7	... своїм становищем у суспільстві					
8	... матеріальним станом					
9	... побутовими умовами					
10	... відносинами в подружжі					
11	... відносинами з дітьми					
12	... відносинами з батьками					
13	... обставинами в країні					
14	... відносинами з друзями, близькими знайомими					
15	... сферою послуг в побутовому обслуговуванні					
16	... сферою медичного обслуговування					
17	... проведенням дозвілля					
18	... можливість провести відпустку					
19	... можливістю вибору місця праці					
20	... своїм стилем життя загалом					

3. Опитувальник структури темпераменту Русалова

Інструкція.

Нижче наведені 105 тверджень. Запитання скеровані на з'ясування Вашого типового способу поведінки. Спробуйте уявити типові ситуації і дайте першу «природню» відповідь, яка Вам спаде на думку. Відповідайте швидко. Тут немає «хороших» чи «поганих» відповідей. Відповідати необхідно «так» або «ні».

№	Твердження	так «+»	ні «-»
1	Ви людина рухлива?		
2	Чи завжди Ви готові відразу включитись у бесіду?		

3	Ви виберете швидше залишитись на одинці, аніж велику компанію?		
4	Чи відчуваєте Ви постійну потребу у діяльності?		
5	Ваше мовлення зазвичай неспішне та повільне?		
6	Ви людина ранима?		
7	Чи буває, що Ви не можете спати через сварку з друзями?		
8	У вільний час Вам хочеться чимось зайнятись?		
9	В розмові з іншими Ваше мовлення часто випереджає Ваші думки?		
10	Чи дратує Вас швидке мовлення співрозмовника?		
11	Чи почували б Ви себе нещасно, якби тривалий час не могли спілкуватись з іншими людьми?		
12	Чи коли-небудь Ви спізнювались?		
13	Чи подобається Вам швидко бігати?		
14	Чи сильно Ви переживаєте невдачі на роботі?		
15	Чи легко Вам виконувати роботу, яка вимагає тривалого зосередження?		
16	Чи важко Вам говорити швидко?		
17	Чи часто Ви переживаєте щодо того, чи виконали добре роботу?		
18	Чи часто Ваші думки під час розмови перескакують одна на одну?		
19	Чи подобаються Вам ігри, які вимагають швидкості?		
20	Чи можете Ви знайти інші рішення усім відомого завдання?		
21	Чи відчуваєте Ви тривогу, якщо Вас неправильно зрозуміли?		
22	Чи охоче Ви виконуете важку відповідальну роботу?		
23	Чи буває, що Ви говорите про речі в яких не розбираєтесь?		
24	Чи легко Ви сприймаєте швидке мовлення?		
25	Чи легко Вам робити одночасно багато справ?		
26	Чи виникають у Вас конфлікти з друзями через те, що Ви можете сказати щось не подумавши?		
27	Ви зазвичай вибираєте легку роботу, яка не вимагає від Вас значної затрати зусиль?		
28	Чи легко Ви засмучується коли помічаєте незначні недоліки у власній роботі?		
29	Ви любите сидячу роботу?		
30	Чи легко Ви спілкуєтесь з іншими людьми?		
31	Ви зазвичай обдумуєте, а потім висловлюєтесь?		
32	Чи усі ваша звички хороші та бажані?		
33	У Вас швидкі рухи рук?		
34	Зазвичай Ви мовчите та не контактуєте з іншими в компанії малознайомих людей?		
35	Чи легко Вам перейти від одного варіанту вирішення проблем до іншого?		
36	Чи схильні Ви у своїй уяві перебільшувати негативне ставлення інших?		
37	Ви комунікабельні?		
38	Вам легко виконувати справу, яка потребує миттєвих реакцій?		
39	Зазвичай Ви говорите вільно, без запинання?		
40	Чи турбують Вас страхи, що Ви можете не справитись з роботою?		
41	Чи легко Ви ображаєтесь, коли близькі люди вказують на Ваші недоліки?		
42	Чи тягне Вас до напруженої та відповідальної діяльності?		

43	Чи вважаєте Ви свої рухи повільними?		
44	Чи бувають у Вас думки, які Ви хочете приховати від інших?		
45	Чи можете Ви легко задати пікантне запитання іншому?		
46	Чи отримуєте Ви задоволення від швидких рухів?		
47	Чи легко Ви генеруєте нові ідеї, пов'язані з роботою?		
48	Чи тривожитесь Ви перед важливою розмовою?		
49	Чи можна сказати, що Ви швидко виконуєте доручену Вам справу?		
50	Чи любите Ви братись за великі справи самостійно?		
51	Під час розмови у вас багата міміка?		
52	Якщо Ви пообіцяли щось зробити, чи виконаєте Ви свою обіцянку, якщо Вам це приносить незручності?		
53	Чи переживаєте Ви образу якщо інші поведуться несправедливо?		
54	Зазвичай в один момент Ви виконуєте лише одну дію?		
55	Чи любите Ви ігри у швидкому темпі?		
56	Чи багато у Вашому мовленні тривалих пауз?		
57	Чи легко Ви можете внести пожвавлення в компанію?		
58	Ви зазвичай почуваєте надлишок сил і хочете чимось зайнятись?		
59	Вам зазвичай важко переключити увагу з однієї справи на іншу?		
60	Чи буває, у Вас надовго псується настрій, якщо зірвалась запланована справа?		
61	Чи часто Вам не спиться через проблеми на роботі?		
62	Чи любите Ви бути у великій компанії?		
63	Чи переживаєте Ви під час вияснення стосунків з друзями?		
64	Чи маєте Ви потребу в роботі яка вимагає значних витрат зусиль?		
65	Чи Ви злитесь?		
66	Схильні Ви виконувати багато справ одночасно?		
67	Чи почуваєтесь Ви вільно у великій компанії?		
68	Чи часто ви вискажете своє перше враження не подумавши?		
69	Чи турбує Вас невпевненість у процесі виконання роботи?		
70	Ваші рухи повільні коли Ви щось майструєте?		
71	Ви легко переключаєтесь з однієї роботи на іншу?		
72	Ви швидко читаєте вголос?		
73	Ви інколи пліткуєте?		
74	В колі друзів Ви мовчазні?		
75	Чи потребуєте Ви людей, які можуть Вас розрадити та потішити?		
76	Чи охоче Ви виконуєте багато завдань одночасно?		
77	Чи охоче Ви виконуєте роботу в швидкому темпі?		
78	У вільний час Вас тягне поспілкуватись з людьми?		
79	Чи буває у вас безсоння через невдачі на роботі?		
80	Чи тремтять у вас інколи руки під час суперечки?		
81	Чи довго мисленнево Ви готуетесь перед тим, як висловити свою думку?		
82	Чи є серед Ваших знайомих люди, які Вам явно не подобаються?		
83	Зазвичай Ви надаєте перевагу легкій роботі?		
84	Чи легко Вам образити в розмові?		
85	Зазвичай в компанії Ви першим починаєте розмову?		
86	Чи відчуваєте ви потяг до людей?		
87	Ви схильні спочатку подумати, а потім говорити?		
88	Чи часто Ви хвилюєтесь щодо своєї роботи?		

89	Чи платили б Ви за перевезення багажу, якщо ю не було перевірки?		
90	Чи тримаетесь Ви окремо на вечірках?		
91	Чи схильні Ви в уяві перебільшувати негаразди пов'язані з роботою?		
92	Чи подобається Вам швидко говорити?		
93	Чи легко Вам утриматись від виказування ідеї, яка щойно з'явилась?		
94	Ви любите працювати повільно?		
95	Чи переживаєте Ви через найменші неполадки на роботі?		
96	Ви надаєте перевагу повільній, спокійній розмові?		
97	Чи часто Ви турбуєтесь через помилки допущені Вами на роботі?		
98	Чи схильні Ви сумлінно виконувати довгу роботу?		
99	Чи можете Ви, не довго думаючи, звернутись до іншої людини?		
100	Вас турбує почуття невпевненості у собі при спілкуванні з іншими?		
101	Ви легко беретесь за виконання нових завдань?		
102	Чи втомлюєтесь Ви коли приходиться довго говорити?		
103	Ви надаєте перевагу роботі без особливої напруги?		
104	Чи подобається Вам різноманітна робота, яка вимагає переключення уваги?		
105	Чи любите Ви довго бувати на одинці з собою?		

4. Методика Розенберга

Інструкція.

Нижче наведено список тверджень, пов'язаних з Вашим загальним відчуттям до себе. Якщо Ви повністю погоджуєтесь, обведіть «ПП». Якщо Ви погоджуєтесь з твердженням, обведіть «П». Якщо Ви не погоджуєтесь, обведіть «НП». Якщо Ви повністю не погоджуєтесь, обведіть «ННП».

№		3	2	1	0
1	Загалом, я задоволений (-на) собою.	ПП	П	НП	ННП
2	Час від часу, я думаю, що я ні на що не здатний (-на).	ПП	П	НП	ННП
3	Я відчуваю, що у мене є багато хороших якостей.	ПП	П	НП	ННП
4	Я можу робити різні речі, як і більшість інших людей.	ПП	П	НП	ННП
5	Я відчуваю, що особливо не маю чим пишатися.	ПП	П	НП	ННП
6	Іноді я почуваюсь ні на що не здатним (-ною).	ПП	П	НП	ННП
7	Я відчуваю, що я цінний (-а), принаймні, що я на рівних з іншими.	ПП	П	НП	ННП
8	Я хотів (-ла) би мати більше поваги до себе.	ПП	П	НП	ННП
9	Загалом, я схильний (-а) думати, що я невдаха.	ПП	П	НП	ННП
10	Я позитивно ставлюсь до себе.	ПП	П	НП	ННП

Додаток Б

Таблиця Д.1

Результати опрацювання методик

№	Анкета											
	Стать	Вік	Освіта	Сімейний_стан	Наявн_проблем_з_зором	Комун_труднощі	Міжособ_труднощі	Побутові_труднощі	Соц_активність	Працевлаштованість	Самостійність	Підтримка
1	1	33	4	1	0	1	2	1	4	3	3	4
2	0	19	3	0	0	3	4	3	2	2	2	3
3	0	19	3	0	0	2	1	2	4	2	3	5
4	0	19	3	0	0	2	4	2	4	3	2	4
5	0	19	3	0	0	2	3	2	3	1	3	5
6	0	19	3	0	0	2	3	2	3	1	3	4
7	0	19	3	0	0	2	2	2	4	3	2	4
8	0	22	4	0	0	2	4	2	3	3	2	2
9	1	21	4	0	0	2	2	2	1	1	2	4
10	1	31	4	1	0	1	2	2	2	3	3	4
11	0	17	1	0	0	2	3	2	3	1	2	4
12	0	18	4	0	0	1	2	1	4	1	3	5
13	0	17	1	0	0	3	2	2	4	2	3	4
14	0	17	3	0	0	1	2	2	4	1	3	5
15	0	18	3	0	0	2	2	2	3	1	1	5
16	0	18	3	0	0	3	2	3	3	1	3	5
17	0	17	1	0	0	3	1	2	1	1	2	5
18	0	17	3	0	0	3	2	2	4	1	2	5
19	1	17	1	0	0	3	3	2	3	1	2	3
20	0	20	3	0	0	2	3	3	3	2	3	5
21	0	17	3	0	2	5	2	2	3	1	2	4
22	0	17	3	0	2	2	3	2	4	1	2	5
23	0	17	1	0	2	2	2	2	3	2	3	4
24	0	17	3	0	2	4	2	2	3	2	2	4
25	0	17	3	0	2	4	5	5	1	1	2	4
26	1	18	3	0	2	3	1	1	4	1	3	5
27	0	18	3	0	2	2	2	2	3	1	3	4
28	0	18	3	0	2	4	3	3	4	1	3	5
29	0	29	3	0	2	2	2	2	2	1	2	4
30	0	21	4	0	2	2	3	3	1	3	2	5
31	1	21	4	0	2	3	2	2	2	2	2	4
32	0	22	4	0	2	2	2	1	2	1	2	5
33	0	22	4	0	2	3	2	3	1	1	2	4
34	0	19	3	0	2	4	2	2	4	2	2	4
35	0	20	3	0	2	2	3	2	4	2	2	4

36	0	20	3	0	2	3	2	3	4	1	3	4
37	0	19	3	0	2	3	2	2	4	1	2	4
38	0	18	3	0	2	2	2	3	3	1	2	5
39	0	24	3	1	2	2	2	3	2	1	3	4
40	0	19	3	0	2	2	3	2	4	2	3	5
41	0	20	3	0	2	2	1	2	4	3	1	5
42	0	22	3	0	2	3	4	3	3	2	3	5
43	0	19	3	0	2	3	3	3	2	2	2	3
44	0	20	3	0	2	4	4	1	3	2	3	5
45	1	43	2	0	1	3	4	3	4	3	2	4
46	0	36	3	0	1	3	2	2	4	3	2	3
47	1	29	2	0	1	3	3	2	4	2	2	3
48	1	32	4	1	1	3	2	2	4	2	2	3
49	1	43	3	1	1	3	3	3	4	1	3	4
50	1	34	1	1	1	3	4	4	2	1	2	4
51	1	24	2	0	1	1	1	2	3	2	3	4
52	1	32	4	1	1	1	3	1	4	3	3	5
53	1	39	1	1	1	3	3	3	2	2	2	3
54	1	57	3	1	1	2	2	4	2	2	2	4
55	1	55	1	0	1	2	3	2	4	1	3	5
56	1	45	4	0	1	4	4	4	1	1	3	3
57	1	38	4	1	1	4	4	5	1	3	2	3
58	1	34	3	0	1	3	3	3	1	1	1	3
59	1	28	3	0	1	4	4	4	1	1	1	2
60	1	41	4	0	1	4	3	4	4	3	3	4
61	1	39	4	0	1	5	5	5	4	1	1	4
62	0	34	4	1	1	3	2	3	3	2	2	4
63	0	27	3	1	1	3	3	2	4	2	2	4
64	0	32	4	1	1	3	2	3	4	2	2	4
65	0	29	3	1	1	3	3	3	3	2	2	4
66	0	36	4	1	1	1	3	1	4	3	3	5
67	0	31	3	0	1	1	2	2	2	4	2	2
68	0	44	3	1	1	3	4	4	1	1	1	4
69	0	27	3	0	1	2	2	2	2	1	3	2
70	0	43	3	0	1	4	5	5	1	1	1	1
71	0	30	3	0	1	5	5	5	1	1	1	3
72	0	39	4	1	1	3	3	2	4	1	3	4
73	0	30	3	1	1	3	4	4	2	3	2	3
74	0	32	3	0	1	3	4	5	3	1	2	4

Продовження таблиці Д.1

Методика Роджерса-Даймонд														
Адаптивність	Деадаптивність	Шкала_брехні-	Шкала_брехні+	Прийняття_себе	Неприйняття_себе	Прийняття_інших	Неприйняття_інших	Емоційний_комфорт	Емоційний_дискомфорт	Вн_контроль	Зовнішній_контроль	Домінування	Відомість	Ескапізм
172	55	18	12	63	24	29	5	29	5	68	9	15	13	7
128	114	18	16	40	21	25	24	23	23	57	36	8	20	18
166	77	9	21	53	9	30	16	27	15	69	19	10	17	15
165	95	25	17	57	14	27	15	24	16	67	31	9	26	20
111	112	14	15	18	18	25	17	21	30	71	28	2	25	19
151	115	22	13	44	22	22	20	33	25	70	31	11	28	15
159	83	17	19	55	11	30	15	26	14	64	23	14	26	10
120	87	17	13	47	16	14	17	12	19	47	26	13	14	11
153	66	12	19	55	15	23	16	30	8	54	17	9	14	13
154	79	14	11	60	13	29	16	25	14	52	14	7	25	16
121	112	14	10	38	13	27	27	19	33	52	30	4	19	22
152	48	13	15	59	11	17	3	32	2	55	12	14	18	14
148	124	15	17	48	20	26	22	31	22	57	32	8	26	21
151	36	8	19	54	2	22	6	30	0	50	8	12	21	14
102	110	20	14	28	19	15	22	21	23	51	31	7	20	17
139	108	22	14	46	24	24	17	27	29	57	28	10	24	16
156	64	23	20	59	12	23	25	33	7	52	15	18	17	12
162	71	12	17	60	9	27	10	30	15	55	23	11	19	13
128	86	20	15	42	14	21	22	23	18	62	28	13	16	12
133	128	23	14	46	20	23	20	28	30	54	37	9	27	24
127	149	13	16	39	29	27	31	23	35	56	39	7	26	17
143	113	14	10	56	13	24	20	29	20	50	33	14	32	24
155	62	12	16	53	17	25	9	26	10	58	13	13	18	17
131	106	16	13	41	20	24	22	24	22	55	27	9	21	17
87	147	15	12	12	26	19	32	10	37	56	40	5	27	19
170	14	10	11	65	0	27	3	29	0	55	6	14	13	5
147	92	22	16	58	22	24	13	27	19	52	21	15	19	17
165	104	13	22	54	23	26	23	32	18	71	30	15	23	18
138	74	16	16	51	9	22	17	26	16	52	19	14	16	14
157	67	19	17	62	6	25	11	28	11	48	17	9	22	16
150	97	22	19	61	16	20	25	23	19	59	26	17	20	15
132	118	22	10	45	22	24	28	22	25	56	28	10	24	16
129	117	21	13	44	21	24	25	20	28	57	24	9	25	17
137	87	14	14	42	17	25	22	25	16	64	15	12	19	18
149	115	16	20	47	19	30	24	27	22	64	33	12	22	20
147	25	11	17	56	4	22	9	30	2	46	6	8	13	10
146	102	20	18	48	19	25	20	27	22	60	26	13	22	20

151	94	19	12	56	9	18	20	27	13	59	36	14	26	18
151	81	7	24	57	12	19	25	23	17	57	18	9	16	13
144	70	15	18	52	8	21	15	29	7	45	30	8	23	17
157	63	19	22	54	8	28	9	30	6	63	18	13	23	9
138	42	4	15	55	5	24	19	18	19	55	6	3	11	12
141	102	16	14	47	17	22	16	27	23	58	28	8	21	21
163	115	23	11	46	14	29	17	26	31	71	31	12	28	20
135	135	18	14	43	25	25	29	29	27	57	33	12	22	29
150	144	17	17	51	24	29	30	30	34	59	33	10	25	24
145	137	17	15	47	27	24	23	31	27	57	32	14	27	25
140	128	23	17	46	27	25	26	29	30	53	28	14	24	22
108	110	12	9	42	27	10	17	20	10	47	21	7	24	17
134	131	19	19	47	23	26	28	28	27	46	34	10	26	21
144	110	13	20	48	18	28	24	27	19	60	31	9	22	19
150	37	14	13	52	0	24	14	18	12	57	2	8	16	9
109	107	17	14	35	23	23	22	20	19	46	25	8	19	15
117	115	17	13	40	24	22	22	24	24	46	28	10	20	17
171	42	8	14	59	0	30	11	28	10	59	5	11	11	15
104	111	16	15	34	23	20	23	24	22	41	27	10	22	15
117	110	15	15	38	26	21	22	23	19	47	24	10	22	17
102	91	13	10	35	22	15	21	20	17	43	13	10	15	12
106	108	10	10	32	27	19	22	20	18	42	22	14	17	17
114	114	16	14	38	22	21	26	22	25	47	26	12	24	16
124	112	16	13	45	26	27	22	23	22	45	25	11	20	16
109	117	19	14	33	25	17	22	22	25	47	27	12	20	19
149	146	23	15	50	30	25	30	33	30	56	37	14	26	20
123	130	16	16	44	26	15	26	25	26	54	30	13	23	20
120	121	20	16	39	26	22	24	26	20	47	27	10	20	20
166	48	11	12	63	2	25	5	26	11	56	5	10	23	14
156	68	7	20	52	11	23	13	23	15	66	10	9	17	10
97	104	13	14	31	19	19	18	22	25	34	23	8	24	15
103	108	17	14	33	23	14	13	19	19	48	29	10	23	18
100	103	18	11	31	24	19	18	22	20	39	28	10	17	18
129	97	13	15	40	21	20	21	24	22	56	22	11	19	13
161	20	7	20	52	5	26	2	30	6	65	10	9	15	6
142	110	16	18	52	14	22	24	28	24	56	26	12	21	18
120	124	17	14	38	23	23	30	22	23	49	34	9	23	17

Продовження таблиці Д.1

Методика Вассерамана	Методика Русалова									Тест Розенберга
Рівень_соціальної_фрустрації_в_роботі	Шкала_бrehні	Енергійність_в_роботі	Енергійність_у_спілкуванні	Пластичність_в_роботі	Пластичність_у_спілкуванні	Темп_роботи	Темп_в_спілкуванні	Емоційність_в_роботі	Емоційність_в_спілкуванні	Самооцінка
92	3	6	9	10	12	11	10	3	2	30
67	2	3	2	7	6	4	9	7	8	9
75	5	8	7	6	5	5	7	9	5	21
71	2	3	9	11	10	5	7	11	12	23
66	3	7	7	2	4	2	8	10	10	14
55	3	9	6	10	6	9	7	9	9	18
80	2	10	12	10	10	9	10	7	6	21
59	2	10	7	11	4	7	8	2	8	18
68	5	4	4	8	6	3	7	3	4	24
83	2	9	5	3	1	2	6	8	11	24
67	4	8	3	5	1	0	1	12	12	11
78	5	6	10	9	8	7	7	4	6	25
66	3	6	11	9	9	7	2	11	9	23
92	3	12	10	11	3	6	9	8	6	26
77	2	5	4	3	6	1	6	12	11	15
63	3	8	8	7	4	5	5	7	5	18
85	1	6	0	10	6	3	9	5	7	26
78	3	7	10	9	6	9	6	6	6	22
60	2	10	9	8	2	7	6	5	4	14
51	4	3	5	4	6	3	6	6	11	15
76	2	2	4	3	4	3	4	6	11	10
87	2	6	9	9	7	3	9	12	11	18
80	4	10	11	12	9	11	9	3	5	19
78	3	5	10	12	5	8	9	2	5	13
54	1	1	1	0	4	0	5	12	11	2
94	5	8	10	8	7	12	11	0	2	29
72	3	7	12	7	11	8	10	4	9	24
73	4	12	7	7	5	3	8	10	8	15
80	2	3	10	11	7	12	11	3	5	27
80	4	10	7	6	11	2	10	5	5	26
65	4	9	6	7	6	3	4	9	9	18
59	1	3	4	5	2	3	8	7	11	16
63	1	5	3	5	3	6	5	7	9	16

66	1	9	8	9	7	7	9	5	9	15
67	1	4	9	10	9	8	5	8	6	20
77	2	6	12	9	5	8	12	8	5	27
70	4	5	10	11	5	10	10	12	12	15
75	3	5	9	10	4	6	5	9	11	21
78	6	4	11	9	2	9	7	8	9	18
64	2	7	8	4	4	9	8	10	12	22
79	3	8	12	11	9	10	12	10	9	23
81	2	11	12	11	8	11	11	9	6	21
72	3	5	7	1	5	5	7	10	9	19
72	2	11	5	10	4	6	8	8	12	15
73	4	6	4	6	4	7	6	7	6	12
78	2	5	11	7	7	6	6	7	5	16
72	2	6	6	6	5	9	4	6	9	13
80	6	9	10	8	3	5	7	6	7	15
54	6	7	7	5	9	7	5	7	4	17
84	4	8	6	2	5	6	7	11	10	15
87	7	5	11	4	4	5	7	0	4	20
80	4	5	8	9	5	7	7	3	4	24
77	5	7	6	6	4	5	7	7	10	16
71	6	5	6	9	5	10	5	3	5	15
78	5	4	9	8	4	5	8	1	4	26
66	3	6	8	8	4	6	5	6	4	15
64	5	4	3	4	5	5	4	6	7	18
63	5	5	5	7	10	7	7	6	6	9
51	5	5	5	9	7	4	3	7	5	11
57	7	6	4	7	7	4	6	7	3	21
56	6	8	4	7	6	9	3	8	6	15
79	2	9	9	4	8	9	3	9	8	19
77	2	7	5	7	9	7	2	8	6	13
72	4	8	6	9	7	10	8	7	10	15
72	5	3	8	6	5	7	3	9	4	18
84	5	6	11	9	5	7	6	4	2	26
65	3	11	7	7	3	11	11	8	8	21
65	5	3	5	4	6	4	5	5	5	16
66	4	6	7	6	4	6	7	5	8	16
57	5	4	6	5	5	5	6	5	4	14
70	5	6	5	8	8	11	6	4	7	15
66	3	6	11	9	6	8	11	6	8	21
71	2	6	5	4	2	8	6	6	5	19
49	1	4	4	1	4	5	5	9	9	18

Додаток В
Кореляційний аналіз

Таблиця Д.2

Результати кореляційного аналізу у загальній групі досліджуваних

All Groups Correlations (Результати.sta) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=74 (Casewise deletion of missing data)																																
	Освіта	Сімейний_стан	Комун_труднощі	Міжособ_труднощі	Побутові_труднощі	Соц_активність	Працевлаштованість	Самостійність	Підтримка	Адаптивність	Деадаптивність	Прийняття_себе	Неприйняття_себе	Прийняття_інших	Неприйняття_інших	Емоційний_комфорт	Емоційний_дискомфорт	Вн_контроль	Зовнішній_контроль	Домінування	Відомість	Ескапізм	Рівень_соціальної_фр_устранності	Енергійність_в_роботі	Енергійність_у_спілкуванні	Пластичність_в_роботі	Пластичність_у_спілкуванні	Темп_роботи	Темп_в_спілкуванні	Емоційність_в_роботі	Емоційність_в_спілкуванні	Самооцінка
Освіта	1,00	0,18	-0,02	0,03	0,03	-0,03	0,19	0,00	0,02	-0,03	-0,09	0,06	0,02	-0,20	-0,17	-0,14	-0,07	-0,06	-0,14	0,04	0,03	-0,23	-0,12	-0,04	-0,01	0,01	0,10	0,03	0,06	-0,07	-0,10	0,12
Сімейний_стан	0,18	1,00	-0,10	0,05	0,11	-0,01	0,24	0,06	-0,06	-0,08	0,03	0,01	0,14	-0,13	0,01	-0,03	0,00	-0,21	-0,14	-0,05	-0,00	-0,07	0,20	-0,05	0,00	-0,14	-0,05	0,13	-0,19	-0,07	-0,15	0,06
Комун_труднощі	-0,02	-0,10	1,00	0,46	0,58	-0,20	-0,27	-0,38	-0,28	-0,41	0,42	-0,44	0,49	-0,10	0,47	-0,16	0,42	-0,21	0,35	0,02	0,10	0,18	-0,37	-0,11	-0,35	-0,16	-0,01	-0,05	-0,30	0,11	0,03	-0,55
Міжособ_труднощі	0,03	0,05	0,46	1,00	0,63	-0,28	-0,02	-0,29	-0,35	-0,43	0,29	-0,43	0,26	-0,17	0,26	-0,39	0,34	-0,28	0,26	-0,26	0,10	0,23	-0,49	-0,16	-0,39	-0,25	-0,06	-0,15	-0,30	0,17	0,05	-0,45
Побутові_труднощі	0,03	0,11	0,58	0,63	1,00	-0,49	-0,15	-0,41	-0,38	-0,60	0,38	-0,51	0,43	-0,32	0,42	-0,33	0,32	-0,51	0,30	-0,19	0,08	0,18	-0,48	-0,24	-0,42	-0,40	-0,08	-0,11	-0,35	0,17	-0,05	-0,42
Соц_активність	-0,03	-0,01	-0,20	-0,28	-0,49	1,00	0,18	0,38	0,41	0,48	-0,16	0,37	-0,22	0,34	-0,26	0,39	-0,18	0,41	-0,08	0,18	0,09	0,06	0,27	0,27	0,52	0,33	0,18	0,29	0,15	0,11	-0,02	0,28
Працевлаштованість	0,19	0,24	-0,27	-0,02	-0,15	0,18	1,00	0,04	-0,14	0,27	-0,03	0,25	-0,09	0,26	-0,07	0,00	-0,03	0,21	-0,11	0,04	0,07	0,02	0,18	0,20	0,11	0,10	0,15	0,16	0,11	-0,08	-0,13	0,22
Самостійність	0,00	0,06	-0,38	-0,29	-0,41	0,38	0,04	1,00	0,38	0,42	-0,34	0,36	-0,33	0,19	-0,38	0,23	-0,27	0,33	-0,28	-0,10	-0,03	-0,12	0,22	0,24	0,37	0,12	-0,09	0,07	0,23	-0,14	-0,11	0,43
Підтримка	0,02	-0,06	-0,28	-0,35	-0,38	0,41	-0,14	0,38	1,00	0,45	-0,30	0,38	-0,45	0,32	-0,23	0,33	-0,23	0,30	-0,18	-0,03	0,14	-0,08	0,37	0,10	0,17	0,11	0,10	-0,09	0,19	0,14	0,11	0,38
Адаптивність	-0,03	-0,08	-0,41	-0,43	-0,60	0,48	0,27	0,42	0,45	1,00	-0,52	0,89	-0,58	0,64	-0,48	0,68	-0,48	0,63	-0,39	0,37	-0,11	-0,25	0,54	0,32	0,47	0,47	0,17	0,29	0,43	-0,14	-0,09	0,66
Деадаптивність	-0,09	0,03	0,42	0,29	0,38	-0,16	-0,03	-0,34	-0,30	-0,52	1,00	-0,60	0,85	-0,12	0,84	-0,18	0,88	-0,10	0,89	-0,08	0,67	0,77	-0,42	-0,28	-0,47	-0,46	-0,14	-0,33	-0,62	0,36	0,37	-0,74
Прийняття себе	0,06	0,01	-0,44	-0,43	-0,51	0,37	0,25	0,36	0,38	0,89	-0,60	1,00	-0,60	0,41	-0,51	0,60	-0,61	0,30	-0,49	0,44	-0,23	-0,32	0,56	0,31	0,48	0,49	0,22	0,33	0,41	-0,24	-0,19	0,76
Неприйняття себе	0,02	0,14	0,49	0,26	0,43	-0,22	-0,09	-0,33	-0,45	-0,58	0,85	-0,60	1,00	-0,24	0,66	-0,18	0,67	-0,21	0,67	0,04	0,40	0,53	-0,44	-0,24	-0,44	-0,36	0,06	-0,16	-0,54	0,16	0,14	-0,67
Прийняття інших	-0,20	-0,13	-0,10	-0,17	-0,32	0,34	0,26	0,19	0,32	0,64	-0,12	0,41	-0,24	1,00	-0,09	0,43	0,01	0,52	-0,07	0,02	0,08	0,03	0,38	0,10	0,21	0,13	0,03	0,02	0,18	-0,00	-0,02	0,24
Неприйняття інших	-0,17	0,01	0,47	0,26	0,42	-0,26	-0,07	-0,38	-0,23	-0,48	0,84	-0,51	0,66	-0,09	1,00	-0,26	0,78	-0,14	0,72	-0,09	0,40	0,59	-0,35	-0,28	-0,54	-0,39	-0,28	-0,35	-0,55	0,33	0,31	-0,70
Емоційний_комфорт	-0,14	-0,03	-0,16	-0,39	-0,33	0,39	0,00	0,23	0,33	0,68	-0,18	0,60	-0,18	0,43	-0,26	1,00	-0,31	0,30	-0,08	0,46	0,12	0,07	0,42	0,16	0,32	0,27	0,21	0,22	0,20	-0,05	-0,13	0,45
Емоційний_дискомфорт	-0,07	0,00	0,42	0,34	0,32	-0,18	-0,03	-0,27	-0,23	-0,48	0,88	-0,61	0,67	0,01	0,78	-0,31	1,00	-0,00	0,76	-0,26	0,54	0,67	-0,39	-0,22	-0,43	-0,44	-0,26	-0,33	-0,53	0,33	0,37	-0,76
Вн_контроль	-0,06	-0,21	-0,21	-0,28	-0,51	0,41	0,21	0,33	0,30	0,63	-0,10	0,30	-0,21	0,52	-0,14	0,30	-0,00	1,00	-0,01	0,10	0,10	-0,06	0,16	0,24	0,22	0,24	0,05	0,12	0,29	0,11	0,18	0,12

Зовнішній контроль	-0,14	-0,14	0,35	0,26	0,30	-0,08	-0,11	-0,28	-0,18	-0,39	0,89	-0,49	0,67	-0,07	0,72	-0,08	0,76	-0,01	1,00	-0,05	0,69	0,71	-0,39	-0,27	-0,38	-0,40	-0,16	-0,35	-0,51	0,43	0,49	-0,65
Домінування	0,04	-0,05	0,02	-0,26	-0,19	0,18	0,04	-0,10	-0,03	0,37	-0,08	0,44	0,04	0,02	-0,09	0,46	-0,26	0,10	-0,05	1,00	-0,04	-0,08	0,22	0,23	0,14	0,47	0,28	0,30	0,13	-0,26	-0,19	0,25
Відомість	0,03	-0,00	0,10	0,10	0,08	0,09	0,07	-0,03	0,14	-0,11	0,67	-0,23	0,40	0,08	0,40	0,12	0,54	0,10	0,69	-0,04	1,00	0,62	-0,16	-0,07	-0,20	-0,29	-0,07	-0,33	-0,33	0,47	0,49	-0,36
Ескапізм	-0,23	-0,07	0,18	0,23	0,18	0,06	0,02	-0,12	-0,08	-0,25	0,77	-0,32	0,53	0,03	0,59	0,07	0,67	-0,06	0,71	-0,08	0,62	1,00	-0,18	-0,19	-0,25	-0,34	-0,15	-0,35	-0,48	0,38	0,38	-0,51
Рівень_соціальної_фрустрованості	-0,12	0,20	-0,37	-0,49	-0,48	0,27	0,18	0,22	0,37	0,54	-0,42	0,56	-0,44	0,38	-0,35	0,42	-0,39	0,16	-0,39	0,22	-0,16	-0,18	1,00	0,23	0,46	0,30	0,15	0,23	0,40	-0,21	-0,19	0,52
Енергійність_в_роботі	-0,04	-0,05	-0,11	-0,16	-0,24	0,27	0,20	0,24	0,10	0,32	-0,28	0,31	-0,24	0,10	-0,28	0,16	-0,22	0,24	-0,27	0,23	-0,07	-0,19	0,23	1,00	0,27	0,28	0,03	0,23	0,26	0,07	-0,02	0,20
Енергійність_у_спілкуванні	-0,01	0,00	-0,35	-0,39	-0,42	0,52	0,11	0,37	0,17	0,47	-0,47	0,48	-0,44	0,21	-0,54	0,32	-0,43	0,22	-0,38	0,14	-0,20	-0,25	0,46	0,27	1,00	0,52	0,29	0,53	0,44	-0,16	-0,25	0,51
Пластичність_в_роботі	0,01	-0,14	-0,16	-0,25	-0,40	0,33	0,10	0,12	0,11	0,47	-0,46	0,49	-0,36	0,13	-0,39	0,27	-0,44	0,24	-0,40	0,47	-0,29	-0,34	0,30	0,28	0,52	1,00	0,34	0,53	0,41	-0,27	-0,25	0,38
Пластичність_у_спілкуванні	0,10	-0,05	-0,01	-0,06	-0,08	0,18	0,15	-0,09	0,10	0,17	-0,14	0,22	0,06	0,03	-0,28	0,21	-0,26	0,05	-0,16	0,28	-0,07	-0,15	0,15	0,03	0,29	0,34	1,00	0,32	0,20	-0,10	-0,24	0,27
Темп роботи	0,03	0,13	-0,05	-0,15	-0,11	0,29	0,16	0,07	-0,09	0,29	-0,33	0,33	-0,16	0,02	-0,35	0,22	-0,33	0,12	-0,35	0,30	-0,33	-0,35	0,23	0,23	0,53	0,53	0,32	1,00	0,35	-0,30	-0,30	0,32
Темп в спілкуванні	0,06	-0,19	-0,30	-0,30	-0,35	0,15	0,11	0,23	0,19	0,43	-0,62	0,41	-0,54	0,18	-0,55	0,20	-0,53	0,29	-0,51	0,13	-0,33	-0,48	0,40	0,26	0,44	0,41	0,20	0,35	1,00	-0,22	-0,06	0,45
Емоційність в роботі	-0,07	-0,07	0,11	0,17	0,17	0,11	-0,08	-0,14	0,14	-0,14	0,36	-0,24	0,16	-0,00	0,33	-0,05	0,33	0,11	0,43	-0,26	0,47	0,38	-0,21	0,07	-0,16	-0,27	-0,10	-0,30	-0,22	1,00	0,64	-0,31
Емоційність_в_спілкуванні	-0,10	-0,15	0,03	0,05	-0,05	-0,02	-0,13	-0,11	0,11	-0,09	0,37	-0,19	0,14	-0,02	0,31	-0,13	0,37	0,18	0,49	-0,19	0,49	0,38	-0,19	-0,02	-0,25	-0,25	-0,24	-0,30	-0,06	0,64	1,00	-0,35
Самооцінка	0,12	0,06	-0,55	-0,45	-0,42	0,28	0,22	0,43	0,38	0,66	-0,74	0,76	-0,67	0,24	-0,70	0,45	-0,76	0,12	-0,65	0,25	-0,36	-0,51	0,52	0,20	0,51	0,38	0,27	0,32	0,45	-0,31	-0,35	1,00

Таблиця Д.3

Результати кореляційного аналізу у групі осіб з вадами зору

Наявн_проблем_з_зором=1 Correlations (Результати.sta) Marked correlations are significant at p < ,05000 N=30 (Casewise deletion of missing data)																																
	Освіта	Сімейний_стан	Комун_труднощі	Міжособ_труднощі	Побутові_труднощі	Соц_активність	Працевлаштованість	Самостійність	Підтримка	Адаптивність	Деадаптивність	Прийняття_себе	Неприйняття_себе	Прийняття_інших	Неприйняття_інших	Емоційний_комфорт	Емоційний_дискомфорт	Вн_контроль	Зовнішній_контроль	Домінування	Відомість	Ескапізм	Рівень_соціальної_фрустрації	Енергійність_в_роботі	Енергійність_у_спілкуванні	Пластичність_в_роботі	Пластичність_у_спілкуванні	Темп_роботи	Темп_спілкування	Емоційність_в_роботі	Емоційність_в_спілкуванні	Самооцінка
Освіта	1,00	0,18	0,18	-0,01	0,06	0,10	0,17	0,05	0,02	-0,12	-0,14	-0,08	-0,00	-0,29	-0,17	-0,20	-0,04	-0,07	-0,17	0,10	0,05	-0,30	-0,28	0,12	0,07	0,34	0,22	0,18	-0,12	0,08	-0,24	0,12
Сімейний_стан	0,18	1,00	-0,19	-0,17	-0,17	0,14	0,15	0,14	0,40	0,06	-0,08	0,15	-0,08	-0,11	-0,12	0,09	-0,06	-0,05	-0,08	-0,12	0,17	-0,10	0,36	0,11	0,14	-0,02	0,03	0,08	-0,06	0,16	0,11	0,21
Комун_труднощі	0,18	-0,19	1,00	0,69	0,76	-0,28	-0,41	-0,55	-0,32	-0,49	0,40	-0,52	0,58	-0,20	0,38	-0,04	0,33	-0,47	0,39	0,31	0,10	0,15	-0,52	-0,07	-0,53	-0,08	0,34	-0,05	-0,44	0,39	0,12	-0,54
Міжособ_труднощі	-0,01	-0,17	0,69	1,00	0,70	-0,37	-0,35	-0,50	-0,16	-0,26	0,00	-0,25	0,10	-0,03	0,06	-0,13	-0,01	-0,42	0,02	0,00	-0,10	-0,08	-0,48	-0,28	-0,59	-0,19	0,04	-0,10	-0,31	0,22	-0,07	-0,25
Побутові_труднощі	0,06	-0,17	0,76	0,70	1,00	-0,56	-0,36	-0,57	-0,30	-0,62	0,35	-0,60	0,47	-0,25	0,39	-0,29	0,24	-0,61	0,38	-0,00	0,03	0,04	-0,61	-0,21	-0,70	-0,40	0,07	-0,07	-0,37	0,28	0,10	-0,39
Соц_активність	0,10	0,14	-0,28	-0,37	-0,56	1,00	0,28	0,49	0,60	0,59	-0,05	0,62	-0,19	0,38	-0,02	0,45	0,01	0,56	-0,05	0,20	0,21	0,23	0,29	0,24	0,37	0,22	0,04	0,12	0,07	0,02	-0,07	0,37
Працевлаштованість	0,17	0,15	-0,41	-0,35	-0,36	0,28	1,00	0,24	0,08	0,43	-0,01	0,42	-0,21	0,27	0,08	0,18	0,14	0,50	-0,12	0,09	0,15	0,13	0,34	0,25	0,08	0,11	-0,29	0,19	0,15	0,01	-0,13	0,36
Самостійність	0,05	0,14	-0,55	-0,50	-0,57	0,49	0,24	1,00	0,44	0,40	-0,35	0,44	-0,46	0,14	-0,35	0,11	-0,39	0,43	-0,25	-0,24	0,07	-0,14	0,32	0,05	0,53	0,13	-0,26	-0,13	0,33	-0,29	-0,22	0,66
Підтримка	0,02	0,40	-0,32	-0,16	-0,30	0,60	0,08	0,44	1,00	0,41	-0,25	0,49	-0,40	0,32	-0,10	0,20	-0,17	0,23	-0,26	-0,14	0,04	-0,08	0,39	-0,10	0,22	0,08	0,11	0,04	-0,05	-0,15	-0,21	0,51
Адаптивність	-0,12	0,06	-0,49	-0,26	-0,62	0,59	0,43	0,40	0,41	1,00	-0,41	0,95	-0,63	0,73	-0,29	0,65	-0,19	0,88	-0,37	0,13	-0,11	-0,07	0,55	0,19	0,50	0,28	-0,28	0,25	0,40	-0,26	-0,07	0,56
Деадаптивність	-0,14	-0,08	0,40	0,00	0,35	-0,05	-0,01	-0,35	-0,25	-0,41	1,00	-0,41	0,90	-0,14	0,90	0,22	0,87	-0,33	0,93	0,42	0,72	0,82	-0,05	0,09	-0,38	-0,41	0,12	-0,07	-0,57	0,46	0,26	-0,67
Прийняття_себе	-0,08	0,15	-0,52	-0,25	-0,60	0,62	0,42	0,44	0,49	0,95	-0,41	1,00	-0,64	0,63	-0,31	0,58	-0,23	0,80	-0,41	0,05	-0,05	-0,09	0,52	0,21	0,48	0,28	-0,23	0,26	0,37	-0,25	-0,16	0,59
Неприйняття_себе	-0,00	-0,08	0,58	0,10	0,47	-0,19	-0,21	-0,46	-0,40	-0,63	0,90	-0,64	1,00	-0,37	0,74	0,01	0,67	-0,48	0,84	0,37	0,55	0,62	-0,30	0,10	-0,46	-0,30	0,30	-0,05	-0,59	0,51	0,30	-0,80
Прийняття_інших	-0,29	-0,11	-0,20	-0,03	-0,25	0,38	0,27	0,14	0,32	0,73	-0,14	0,63	-0,37	1,00	0,05	0,62	0,12	0,51	-0,05	0,11	-0,06	0,11	0,48	-0,04	0,32	0,07	-0,42	-0,10	0,14	-0,18	-0,08	0,34
Неприйняття_інших	-0,17	-0,12	0,38	0,06	0,39	-0,02	0,08	-0,35	-0,10	-0,29	0,90	-0,31	0,74	0,05	1,00	0,21	0,85	-0,23	0,82	0,40	0,54	0,70	-0,01	0,02	-0,42	-0,39	0,09	-0,13	-0,49	0,42	0,21	-0,57
Емоційний_комфорт	-0,20	0,09	-0,04	-0,13	-0,29	0,45	0,18	0,11	0,20	0,65	0,22	0,58	0,01	0,62	0,21	1,00	0,37	0,54	0,30	0,47	0,32	0,45	0,48	0,09	0,29	0,05	-0,14	0,14	0,02	0,03	0,07	-0,01
Емоційний_дискомфорт	-0,04	-0,06	0,33	-0,01	0,24	0,01	0,14	-0,39	-0,17	-0,19	0,87	-0,23	0,67	0,12	0,85	0,37	1,00	-0,17	0,82	0,52	0,66	0,73	0,16	0,13	-0,26	-0,25	0,02	-0,01	-0,41	0,37	0,25	-0,53
Вн_контроль	-0,07	-0,05	-0,47	-0,42	-0,61	0,56	0,50	0,43	0,23	0,88	-0,33	0,80	-0,48	0,51	-0,23	0,54	-0,17	1,00	-0,26	0,11	-0,12	-0,06	0,44	0,32	0,45	0,27	-0,22	0,42	0,52	-0,22	0,11	0,45

Зовнішній контроль	-0,17	-0,08	0,39	0,02	0,38	-0,05	-0,12	-0,25	-0,26	-0,37	0,93	-0,41	0,84	-0,05	0,82	0,30	0,82	-0,26	1,00	0,36	0,70	0,76	-0,04	0,03	-0,31	-0,48	0,01	-0,11	-0,47	0,41	0,33	-0,60
Домінування	0,10	-0,12	0,31	0,00	-0,00	0,20	0,09	-0,24	-0,14	0,13	0,42	0,05	0,37	0,11	0,40	0,47	0,52	0,11	0,36	1,00	0,22	0,50	0,08	0,24	-0,17	0,25	0,08	0,11	-0,34	0,17	0,13	-0,36
Відомість	0,05	0,17	0,10	-0,10	0,03	0,21	0,15	0,07	0,04	-0,11	0,72	-0,05	0,55	-0,06	0,54	0,32	0,66	-0,12	0,70	0,22	1,00	0,62	0,13	0,15	-0,12	-0,37	0,04	-0,09	-0,39	0,36	0,16	-0,27
Ескапізм	-0,30	-0,10	0,15	-0,08	0,04	0,23	0,13	-0,14	-0,08	-0,07	0,82	-0,09	0,62	0,11	0,70	0,45	0,73	-0,06	0,76	0,50	0,62	1,00	0,21	0,01	-0,13	-0,31	-0,10	-0,13	-0,44	0,25	0,12	-0,44
соц фрустров	-0,28	0,36	-0,52	-0,48	-0,61	0,29	0,34	0,32	0,39	0,55	-0,05	0,52	-0,30	0,48	-0,01	0,48	0,16	0,44	-0,04	0,08	0,13	0,21	1,00	0,18	0,57	0,11	-0,21	0,12	0,18	-0,28	0,03	0,30
Енергійність_в_роботі	0,12	0,11	-0,07	-0,28	-0,21	0,24	0,25	0,05	-0,10	0,19	0,09	0,21	0,10	-0,04	0,02	0,09	0,13	0,32	0,03	0,24	0,15	0,01	0,18	1,00	0,10	0,12	-0,01	0,49	0,27	0,39	0,45	-0,03
Енергійність_у_спілкуванні	0,07	0,14	-0,53	-0,59	-0,70	0,37	0,08	0,53	0,22	0,50	-0,38	0,48	-0,46	0,32	-0,42	0,29	-0,26	0,45	-0,31	-0,17	-0,12	-0,13	0,57	0,10	1,00	0,30	-0,14	-0,00	0,37	-0,34	-0,22	0,49
Пластичність_в_роботі	0,34	-0,02	-0,08	-0,19	-0,40	0,22	0,11	0,13	0,08	0,28	-0,41	0,28	-0,30	0,07	-0,39	0,05	-0,25	0,27	-0,48	0,25	-0,37	-0,31	0,11	0,12	0,30	1,00	0,17	0,29	0,22	-0,35	-0,27	0,08
Пластичність_у_спілкуванні	0,22	0,03	0,34	0,04	0,07	0,04	-0,29	-0,26	0,11	-0,28	0,12	-0,23	0,30	-0,42	0,09	-0,14	0,02	-0,22	0,01	0,08	0,04	-0,10	-0,21	-0,01	-0,14	0,17	1,00	0,14	-0,32	0,19	-0,06	-0,34
Темп роботи	0,18	0,08	-0,05	-0,10	-0,07	0,12	0,19	-0,13	0,04	0,25	-0,07	0,26	-0,05	-0,10	-0,13	0,14	-0,01	0,42	-0,11	0,11	-0,09	-0,13	0,12	0,49	-0,00	0,29	0,14	1,00	0,15	0,09	0,29	-0,03
Темп в спілкуванні	-0,12	-0,06	-0,44	-0,31	-0,37	0,07	0,15	0,33	-0,05	0,40	-0,57	0,37	-0,59	0,14	-0,49	0,02	-0,41	0,52	-0,47	-0,34	-0,39	-0,44	0,18	0,27	0,37	0,22	-0,32	0,15	1,00	-0,25	0,22	0,37
Емоційність_в_роботі	0,08	0,16	0,39	0,22	0,28	0,02	0,01	-0,29	-0,15	-0,26	0,46	-0,25	0,51	-0,18	0,42	0,03	0,37	-0,22	0,41	0,17	0,36	0,25	-0,28	0,39	-0,34	-0,35	0,19	0,09	-0,25	1,00	0,47	-0,36
Емоційність_в_спілкуванні	-0,24	0,11	0,12	-0,07	0,10	-0,07	-0,13	-0,22	-0,21	-0,07	0,26	-0,16	0,30	-0,08	0,21	0,07	0,25	0,11	0,33	0,13	0,16	0,12	0,03	0,45	-0,22	-0,27	-0,06	0,29	0,22	0,47	1,00	-0,32
Самооцінка	0,12	0,21	-0,54	-0,25	-0,39	0,37	0,36	0,66	0,51	0,56	-0,67	0,59	-0,80	0,34	-0,57	-0,01	-0,53	0,45	-0,60	-0,36	-0,27	-0,44	0,30	-0,03	0,49	0,08	-0,34	-0,03	0,37	-0,36	-0,32	1,00

Таблиця Д.4

Результати кореляційного аналізу у групі осіб з незначними вадами зору

Наявн_проблем_з_зором=2 Correlations (Результати.sta) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=24 (Casewise deletion of missing data)																																
	Освіта	Сімейний стан	Комун_труднощі	Міжособ_труднощі	Побутові_труднощі	Соц_активність	штгованість	Самостійність	Підтримка	Адаптивність	Деадаптивність	Прийняття_себе	Неприйняття_себе	Прийняття_інших	Неприйняття_інших	й_комфорт	й_дисконфорт	Вн_контроль	Зовнішній_контроль	Домінування	Відомість	Ескапізм	Щальності_фрустрація	сть_в_роботі	сть_у_співпраці	сть_в_роботі	сть_у_співпраці	Темп_роботи	підприємливість	ть_в_роботі	ть_в_співпраці	Самоцінність
Освіта	1,00	-0,03	0,03	0,01	0,03	-0,41	-0,01	-0,35	0,16	-0,13	0,21	0,04	0,01	-0,11	0,33	-0,15	0,21	-0,11	0,16	-0,06	0,18	-0,04	-0,33	-0,15	-0,44	-0,37	-0,23	-0,47	-0,22	0,16	0,19	0,01
Сімейний стан	-0,03	1,00	-0,19	-0,10	0,16	-0,18	-0,18	0,25	-0,14	0,09	-0,06	0,14	-0,08	-0,33	0,17	-0,11	-0,03	0,00	-0,12	-0,12	-0,22	-0,17	0,11	-0,18	0,19	0,08	-0,33	0,14	-0,10	0,04	0,05	-0,03
Комун_труднощі	0,03	-0,19	1,00	0,25	0,13	0,03	-0,13	0,03	-0,21	-0,32	0,38	-0,53	0,46	0,19	0,40	-0,30	0,51	0,38	0,24	-0,27	0,13	0,11	-0,17	0,02	-0,46	-0,26	-0,34	-0,33	-0,27	-0,01	0,13	-0,63
Міжособ_труднощі	0,01	-0,10	0,25	1,00	0,50	-0,27	0,07	0,19	0,07	-0,42	0,36	-0,50	0,19	-0,11	0,36	-0,48	0,52	0,08	0,37	-0,49	0,30	0,50	-0,36	0,05	-0,43	-0,36	-0,08	-0,44	-0,25	0,48	0,28	-0,47
Побутові_труднощі	0,03	0,16	0,13	0,50	1,00	-0,44	-0,10	-0,06	-0,26	-0,53	0,16	-0,42	0,14	-0,55	0,30	-0,48	0,21	-0,14	0,15	-0,48	0,03	0,13	-0,29	-0,21	-0,22	-0,41	-0,11	-0,37	-0,25	0,43	0,05	-0,34
Соц_активність	-0,41	-0,18	0,03	-0,27	-0,44	1,00	0,01	0,19	0,27	0,46	-0,32	0,30	-0,23	0,43	-0,36	0,63	-0,45	0,17	-0,15	0,32	-0,10	-0,09	0,35	0,30	0,55	0,47	0,19	0,42	0,38	0,06	-0,03	0,24
Працевлаштованість	-0,01	-0,18	-0,13	0,07	-0,10	0,01	1,00	-0,27	0,13	0,26	-0,22	0,16	-0,28	0,32	-0,34	0,17	-0,24	0,11	-0,20	-0,08	-0,04	-0,07	0,06	0,49	0,16	0,17	0,50	0,07	0,19	-0,04	-0,18	0,19
Самостійність	-0,35	0,25	0,03	0,19	-0,06	0,19	-0,27	1,00	0,13	0,33	-0,41	0,30	-0,22	-0,06	-0,29	0,12	-0,24	-0,10	-0,36	-0,08	-0,44	-0,18	0,21	0,41	0,26	0,08	-0,05	0,28	0,19	-0,21	-0,22	0,22
Підтримка	0,16	-0,14	-0,21	0,07	-0,26	0,27	0,13	0,13	1,00	0,38	-0,25	0,34	-0,43	0,21	-0,22	0,24	-0,30	0,03	-0,05	0,12	0,19	-0,22	0,26	0,44	0,05	0,22	0,07	-0,02	0,28	0,08	0,07	0,23
Адаптивність	-0,13	0,09	-0,32	-0,42	-0,53	0,46	0,26	0,33	0,38	1,00	-0,55	0,86	-0,52	0,39	-0,65	0,82	-0,63	0,24	-0,40	0,58	-0,25	-0,29	0,58	0,67	0,53	0,51	0,33	0,39	0,37	-0,22	-0,30	0,67
Деадаптивність	0,21	-0,06	0,38	0,36	0,16	-0,32	-0,22	-0,41	-0,25	-0,55	1,00	-0,67	0,87	0,00	0,83	-0,42	0,90	0,34	0,89	-0,06	0,78	0,75	-0,60	-0,47	-0,71	-0,43	-0,38	-0,67	-0,73	0,36	0,66	-0,81
Прийняття_себе	0,04	0,14	-0,53	-0,50	-0,42	0,30	0,16	0,30	0,34	0,86	-0,67	1,00	-0,65	0,08	-0,64	0,70	-0,72	-0,17	-0,54	0,48	-0,41	-0,40	0,63	0,54	0,63	0,45	0,38	0,40	0,41	-0,25	-0,38	0,83
Неприйняття_себе	0,01	-0,08	0,46	0,19	0,14	-0,23	-0,28	-0,22	-0,43	-0,52	0,87	-0,65	1,00	0,08	0,73	-0,39	0,80	0,36	0,66	-0,03	0,50	0,60	-0,60	-0,37	-0,57	-0,40	-0,27	-0,52	-0,60	0,16	0,46	-0,80
Прийняття_інших	-0,11	-0,33	0,19	-0,11	-0,55	0,43	0,32	-0,06	0,21	0,39	0,00	0,08	0,08	1,00	-0,23	0,35	0,03	0,44	-0,09	0,16	0,08	-0,03	0,24	0,33	0,07	0,28	0,39	0,17	0,24	-0,24	-0,20	0,08
Неприйняття_інших	0,33	0,17	0,40	0,36	0,30	-0,36	-0,34	-0,29	-0,22	-0,65	0,83	-0,64	0,73	-0,23	1,00	-0,62	0,82	0,25	0,68	-0,25	0,45	0,50	-0,63	-0,50	-0,65	-0,37	-0,56	-0,58	-0,74	0,38	0,53	-0,80
Емоційний_комфорт	-0,15	-0,11	-0,30	-0,48	-0,48	0,63	0,17	0,12	0,24	0,82	-0,42	0,70	-0,39	0,35	-0,62	1,00	-0,65	0,03	-0,21	0,56	-0,06	-0,10	0,50	0,40	0,52	0,37	0,31	0,29	0,43	-0,12	-0,19	0,64
Емоційний_дисконфорт	0,21	-0,03	0,51	0,52	0,21	-0,45	-0,24	-0,24	-0,30	-0,63	0,90	-0,72	0,80	0,03	0,82	-0,65	1,00	0,33	0,69	-0,29	0,55	0,62	-0,54	-0,41	-0,70	-0,41	-0,38	-0,56	-0,62	0,29	0,53	-0,82
Вн_контроль	-0,11	0,00	0,38	0,08	-0,14	0,17	0,11	-0,10	0,03	0,24	0,34	-0,17	0,36	0,44	0,25	0,03	0,33	1,00	0,24	0,33	0,23	0,21	-0,18	0,30	-0,19	0,20	-0,11	-0,08	-0,26	0,15	0,20	-0,38
Зовнішній_контроль	0,16	-0,12	0,24	0,37	0,15	-0,15	-0,20	-0,36	-0,05	-0,40	0,89	-0,54	0,66	-0,09	0,68	-0,21	0,69	0,24	1,00	0,03	0,85	0,72	-0,51	-0,46	-0,63	-0,44	-0,40	-0,64	-0,73	0,47	0,69	-0,66
Домінування	-0,06	-0,12	-0,27	-0,49	-0,48	0,32	-0,08	-0,08	0,12	0,58	-0,06	0,48	-0,03	0,16	-0,25	0,56	-0,29	0,33	0,03	1,00	0,12	0,05	0,20	0,27	0,23	0,39	0,28	0,12	0,06	-0,16	-0,03	0,30
Відомість	0,18	-0,22	0,13	0,30	0,03	-0,10	-0,04	-0,44	0,19	-0,25	0,78	-0,41	0,50	0,08	0,45	-0,06	0,55	0,23	0,85	0,12	1,00	0,71	-0,35	-0,23	-0,61	-0,32	-0,26	-0,66	-0,51	0,47	0,71	-0,55
Ескапізм	-0,04	-0,17	0,11	0,50	0,13	-0,09	-0,07	-0,18	-0,22	-0,29	0,75	-0,40	0,60	-0,03	0,50	-0,10	0,62	0,21	0,72	0,05	0,71	1,00	-0,42	-0,16	-0,40	-0,22	-0,13	-0,51	-0,48	0,44	0,58	-0,55

соціаль фрустрован	-0,33	0,11	-0,17	-0,36	-0,29	0,35	0,06	0,21	0,26	0,58	-0,60	0,63	-0,60	0,24	-0,63	0,50	-0,54	-0,18	-0,51	0,20	-0,35	-0,42	1,00	0,32	0,64	0,51	0,40	0,47	0,55	-0,41	-0,57	0,59
Енергійність в роботі	-0,15	-0,18	0,02	0,05	-0,21	0,30	0,49	0,41	0,44	0,67	-0,47	0,54	-0,37	0,33	-0,50	0,40	-0,41	0,30	-0,46	0,27	-0,23	-0,16	0,32	1,00	0,30	0,36	0,43	0,16	0,37	-0,09	-0,24	0,32
Енергійність у спілкуванні	-0,44	0,19	-0,46	-0,43	-0,22	0,55	0,16	0,26	0,05	0,53	-0,71	0,63	-0,57	0,07	-0,65	0,52	-0,70	-0,19	-0,63	0,23	-0,61	-0,40	0,64	0,30	1,00	0,72	0,50	0,76	0,69	-0,23	-0,46	0,67

Пластичність в роботі	-0,37	0,08	-0,26	-0,36	-0,41	0,47	0,17	0,08	0,22	0,51	-0,43	0,45	-0,40	0,28	-0,37	0,37	-0,41	0,20	-0,44	0,39	-0,32	-0,22	0,51	0,36	0,72	1,00	0,33	0,66	0,49	-0,27	-0,36	0,38
Пластичність у спілкуванні	-0,23	-0,33	-0,34	-0,08	-0,11	0,19	0,50	-0,05	0,07	0,33	-0,38	0,38	-0,27	0,39	-0,56	0,31	-0,38	-0,11	-0,40	0,28	-0,26	-0,13	0,40	0,43	0,50	0,33	1,00	0,26	0,46	-0,31	-0,49	0,49
Темп роботи	-0,47	0,14	-0,33	-0,44	-0,37	0,42	0,07	0,28	-0,02	0,39	-0,67	0,40	-0,52	0,17	-0,58	0,29	-0,56	-0,08	-0,64	0,12	-0,66	-0,51	0,47	0,16	0,76	0,66	0,26	1,00	0,58	-0,41	-0,45	0,57
Темп в спілкуванні	-0,22	-0,10	-0,27	-0,25	-0,25	0,38	0,19	0,19	0,28	0,37	-0,73	0,41	-0,60	0,24	-0,74	0,43	-0,62	-0,26	-0,73	0,06	-0,51	-0,48	0,55	0,37	0,69	0,49	0,46	0,58	1,00	-0,27	-0,45	0,60
Емоційність в роботі	0,16	0,04	-0,01	0,48	0,43	0,06	-0,04	-0,21	0,08	-0,22	0,36	-0,25	0,16	-0,24	0,38	-0,12	0,29	0,15	0,47	-0,16	0,47	0,44	-0,41	-0,09	-0,23	-0,27	-0,31	-0,41	-0,27	1,00	0,69	-0,38
Емоційність в спілкуванні	0,19	0,05	0,13	0,28	0,05	-0,03	-0,18	-0,22	0,07	-0,30	0,66	-0,38	0,46	-0,20	0,53	-0,19	0,53	0,20	0,69	-0,03	0,71	0,58	-0,57	-0,24	-0,46	-0,36	-0,49	-0,45	-0,45	0,69	1,00	-0,56
Самооцінка	0,01	-0,03	-0,63	-0,47	-0,34	0,24	0,19	0,22	0,23	0,67	-0,81	0,83	-0,80	0,08	-0,80	0,64	-0,82	-0,38	-0,66	0,30	-0,55	-0,55	0,59	0,32	0,67	0,38	0,49	0,57	0,60	-0,38	-0,56	1,00

Таблиця Д.5

Результати кореляційного аналізу у групі осіб з відсутністю вад зору

Наявн_проблем_з_зором=0 Correlations (Результати.sta) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=20 (Casewise deletion of missing data)																																
	Освіта	Сімейний_стан	Комун_труднощі	Міжособ_труднощі	Побутові_труднощі	Соц_активність	Працевлаштованість	Самостійність	Підтримка	Адаптивність	Деадаптивність	Прийняття_себе	Неприйняття_себе	Прийняття_інших	Неприйняття_інших	Емоційний_комфорт	Емоційний_дискомфорт	Вн_контроль	Зовнішній_контроль	Домінування	Відомість	Ескапізм	Рівень_соціальної_функціональності	Енергійність_в_роботі	Енергійність_у_спілкуванні	Пластичність_в_роботі	Пластичність_у_спілкуванні	Темп_роботи	Темп_в_спілкуванні	Емоційність_в_роботі	Емоційність_у_спілкуванні	Самооцінка
Освіта	1,00	0,38	-0,61	0,08	-0,18	0,07	0,36	0,20	-0,01	0,19	-0,33	0,25	0,06	-0,11	-0,65	-0,05	-0,31	0,03	-0,34	0,03	-0,10	-0,31	0,17	-0,08	0,15	-0,00	0,21	0,20	0,49	-0,40	-0,18	0,30
Сімейний стан	0,38	1,00	-0,52	-0,17	-0,37	-0,04	0,51	0,31	-0,10	0,34	-0,28	0,38	0,19	0,37	-0,32	0,05	-0,28	0,08	-0,48	0,07	-0,12	-0,31	0,47	0,07	0,01	-0,14	0,09	0,14	0,18	-0,20	-0,13	0,44
Комун_труднощі	-0,61	-0,52	1,00	0,09	0,56	-0,24	-0,29	-0,35	-0,13	-0,20	0,48	-0,24	0,25	0,02	0,63	-0,02	0,44	-0,01	0,59	-0,01	0,05	0,17	-0,44	-0,20	-0,18	0,04	-0,06	-0,04	-0,27	0,08	-0,03	-0,43
Міжособ_труднощі	0,08	-0,17	0,09	1,00	0,30	0,01	0,25	-0,20	-0,65	-0,43	0,46	-0,38	0,31	-0,24	0,24	-0,60	0,45	0,05	0,61	-0,33	0,18	0,33	-0,58	-0,18	-0,06	0,04	-0,07	-0,04	-0,03	0,05	0,44	-0,57
Побутові_труднощі	-0,18	-0,37	0,56	0,30	1,00	-0,33	-0,08	-0,08	-0,03	-0,35	0,62	-0,35	0,27	0,05	0,57	-0,18	0,62	-0,18	0,65	-0,33	0,41	0,52	-0,54	-0,20	-0,35	-0,31	-0,34	-0,39	-0,17	0,19	0,29	-0,61
Соц_активність	0,07	-0,04	-0,24	0,01	-0,33	1,00	0,23	0,28	0,16	0,24	-0,08	0,11	-0,18	0,17	-0,52	0,03	-0,07	0,35	-0,03	0,05	0,20	-0,01	0,15	0,25	0,83	0,26	0,38	0,55	-0,06	0,24	-0,08	0,18
Працевлаштованість	0,36	0,51	-0,29	0,25	-0,08	0,23	1,00	0,07	-0,47	0,33	0,00	0,37	0,12	0,35	-0,15	-0,29	-0,11	0,15	-0,03	0,13	0,10	-0,15	0,14	-0,05	0,23	0,19	0,40	0,27	0,28	-0,13	0,10	0,24
Самостійність	0,20	0,31	-0,35	-0,20	-0,08	0,28	0,07	1,00	0,28	0,37	-0,08	0,19	0,09	0,31	-0,41	0,43	-0,07	0,33	-0,28	-0,02	0,31	0,10	-0,01	0,20	0,32	-0,03	0,01	0,25	-0,01	-0,06	-0,16	0,32
Підтримка	-0,01	-0,10	-0,13	-0,65	-0,03	0,16	-0,47	0,28	1,00	0,18	-0,15	0,02	-0,22	0,16	-0,26	0,56	-0,10	0,08	-0,24	-0,08	0,26	0,21	0,33	-0,14	0,03	-0,30	0,07	-0,21	-0,05	0,30	0,02	0,26
Адаптивність	0,19	0,34	-0,20	-0,43	-0,35	0,24	0,33	0,37	0,18	1,00	-0,55	0,88	-0,28	0,57	-0,52	0,67	-0,63	0,30	-0,56	0,53	-0,03	-0,40	0,48	0,02	0,36	0,56	0,49	0,56	0,28	-0,26	-0,45	0,79
Деадаптивність	-0,33	-0,28	0,48	0,46	0,62	-0,08	0,00	-0,08	-0,15	-0,55	1,00	-0,66	0,64	0,01	0,72	-0,33	0,93	0,15	0,93	-0,61	0,57	0,71	-0,76	-0,32	-0,24	-0,47	-0,10	-0,34	-0,50	0,53	0,62	-0,74
Прийняття_себе	0,25	0,38	-0,24	-0,38	-0,35	0,11	0,37	0,19	0,02	0,88	-0,66	1,00	-0,35	0,31	-0,52	0,52	-0,73	-0,12	-0,62	0,67	-0,23	-0,47	0,50	0,04	0,26	0,61	0,36	0,49	0,24	-0,49	-0,43	0,79
Неприйняття_себе	0,06	0,19	0,25	0,31	0,27	-0,18	0,12	0,09	-0,22	-0,28	0,64	-0,35	1,00	-0,08	0,32	-0,09	0,54	0,26	0,51	-0,20	0,18	0,18	-0,48	-0,43	-0,20	-0,22	0,27	0,03	-0,12	0,00	0,09	-0,30
Прийняття_інших	-0,11	0,37	0,02	-0,24	0,05	0,17	0,35	0,31	0,16	0,57	0,01	0,31	-0,08	1,00	-0,03	0,26	0,02	0,49	-0,11	-0,15	0,26	0,05	0,28	-0,03	0,16	-0,07	0,18	0,11	-0,02	0,24	-0,08	0,19
Неприйняття_інших	-0,65	-0,32	0,63	0,24	0,57	-0,52	-0,15	-0,41	-0,26	-0,52	0,72	-0,52	0,32	-0,03	1,00	-0,32	0,68	-0,12	0,69	-0,35	0,19	0,48	-0,53	-0,18	-0,63	-0,36	-0,36	-0,55	-0,43	0,40	0,48	-0,67
Емоційний_комфорт	-0,05	0,05	-0,02	-0,60	-0,18	0,03	-0,29	0,43	0,56	0,67	-0,33	0,52	-0,09	0,26	-0,32	1,00	-0,45	0,18	-0,38	0,40	0,17	-0,13	0,29	-0,13	0,15	0,30	0,38	0,34	0,11	-0,11	-0,36	0,58
Емоційний_дискомфорт	-0,31	-0,28	0,44	0,45	0,62	-0,07	-0,11	-0,07	-0,10	-0,63	0,93	-0,73	0,54	0,02	0,68	-0,45	1,00	0,12	0,87	-0,67	0,47	0,67	-0,75	-0,16	-0,26	-0,56	-0,31	-0,40	-0,54	0,50	0,57	-0,82
Вн_контроль	0,03	0,08	-0,01	0,05	-0,18	0,35	0,15	0,33	0,08	0,30	0,15	-0,12	0,26	0,49	-0,12	0,18	0,12	1,00	0,10	-0,08	0,26	-0,08	-0,08	-0,05	0,31	0,02	0,40	0,36	0,24	0,20	-0,16	0,02
Зовнішній_контроль	-0,34	-0,48	0,59	0,61	0,65	-0,03	-0,03	-0,28	-0,24	-0,56	0,93	-0,62	0,51	-0,11	0,69	-0,38	0,87	0,10	1,00	-0,50	0,47	0,66	-0,80	-0,36	-0,18	-0,30	-0,06	-0,25	-0,43	0,44	0,56	-0,80
Домінування	0,03	0,07	-0,01	-0,33	-0,33	0,05	0,13	-0,02	-0,08	0,53	-0,61	0,67	-0,20	-0,15	-0,35	0,40	-0,67	-0,08	-0,50	1,00	-0,39	-0,74	0,35	0,21	0,19	0,74	0,38	0,63	0,53	-0,67	-0,62	0,57

Відомість	-0,10	-0,12	0,05	0,18	0,41	0,20	0,10	0,31	0,26	-0,03	0,57	-0,23	0,18	0,26	0,19	0,17	0,47	0,26	0,47	-0,39	1,00	0,59	-0,30	-0,04	0,19	-0,22	0,05	-0,09	-0,21	0,60	0,60	-0,20
Ескапізм	-0,31	-0,31	0,17	0,33	0,52	-0,01	-0,15	0,10	0,21	-0,40	0,71	-0,47	0,18	0,05	0,48	-0,13	0,67	-0,08	0,66	-0,74	0,59	1,00	-0,50	-0,43	-0,25	-0,53	-0,23	-0,62	-0,64	0,67	0,78	-0,53
соціал_фрустрова	0,17	0,47	-0,44	-0,58	-0,54	0,15	0,14	-0,01	0,33	0,48	-0,76	0,50	-0,48	0,28	-0,53	0,29	-0,75	-0,08	-0,80	0,35	-0,30	-0,50	1,00	0,18	0,15	0,21	0,23	0,15	0,41	-0,07	-0,32	0,68
Енергійність в роботі	-0,08	0,07	-0,20	-0,18	-0,20	0,25	-0,05	0,20	-0,14	0,02	-0,32	0,04	-0,43	-0,03	-0,18	-0,13	-0,16	-0,05	-0,36	0,21	-0,04	-0,43	0,18	1,00	0,38	0,21	-0,45	0,30	0,06	-0,05	-0,25	0,11
Енергійність у спілкуванні	0,15	0,01	-0,18	-0,06	-0,35	0,83	0,23	0,32	0,03	0,36	-0,24	0,26	-0,20	0,16	-0,63	0,15	-0,26	0,31	-0,18	0,19	0,19	-0,25	0,15	0,38	1,00	0,40	0,38	0,70	0,05	-0,04	-0,33	0,36
Пластичність в роботі	-0,00	-0,14	0,04	0,04	-0,31	0,26	0,19	-0,03	-0,30	0,56	-0,47	0,61	-0,22	-0,07	-0,36	0,30	-0,56	0,02	-0,30	0,74	-0,22	-0,53	0,21	0,21	0,40	1,00	0,46	0,72	0,34	-0,41	-0,45	0,52
Пластичність у спілкуванні	0,21	0,09	-0,06	-0,07	-0,34	0,38	0,40	0,01	0,07	0,49	-0,10	0,36	0,27	0,18	-0,36	0,38	-0,31	0,40	-0,06	0,38	0,05	-0,23	0,23	-0,45	0,38	0,46	1,00	0,56	0,36	-0,14	-0,23	0,46
Темп роботи	0,20	0,14	-0,04	-0,04	-0,39	0,55	0,27	0,25	-0,21	0,56	-0,34	0,49	0,03	0,11	-0,55	0,34	-0,40	0,36	-0,25	0,63	-0,09	-0,62	0,15	0,30	0,70	0,72	0,56	1,00	0,37	-0,43	-0,60	0,45
Темп в спілкуванні	0,49	0,18	-0,27	-0,03	-0,17	-0,06	0,28	-0,01	-0,05	0,28	-0,50	0,24	-0,12	-0,02	-0,43	0,11	-0,54	0,24	-0,43	0,53	-0,21	-0,64	0,41	0,06	0,05	0,34	0,36	0,37	1,00	-0,50	-0,43	0,33
Емоційність в роботі	-0,40	-0,20	0,08	0,05	0,19	0,24	-0,13	-0,06	0,30	-0,26	0,53	-0,49	0,00	0,24	0,40	-0,11	0,50	0,20	0,44	-0,67	0,60	0,67	-0,07	-0,05	-0,04	-0,41	-0,14	-0,43	-0,50	1,00	0,68	-0,35
Емоційність в спілкуванні	-0,18	-0,13	-0,03	0,44	0,29	-0,08	0,10	-0,16	0,02	-0,45	0,62	-0,43	0,09	-0,08	0,48	-0,36	0,57	-0,16	0,56	-0,62	0,60	0,78	-0,32	-0,25	-0,33	-0,45	-0,23	-0,60	-0,43	0,68	1,00	-0,44
Самооцінка	0,30	0,44	-0,43	-0,57	-0,61	0,18	0,24	0,32	0,26	0,79	-0,74	0,79	-0,30	0,19	-0,67	0,58	-0,82	0,02	-0,80	0,57	-0,20	-0,53	0,68	0,11	0,36	0,52	0,46	0,45	0,33	-0,35	-0,44	1,00

Додаток Д
Результати факторного аналізу
Результати факторного аналізу у групі осіб з вадами зору

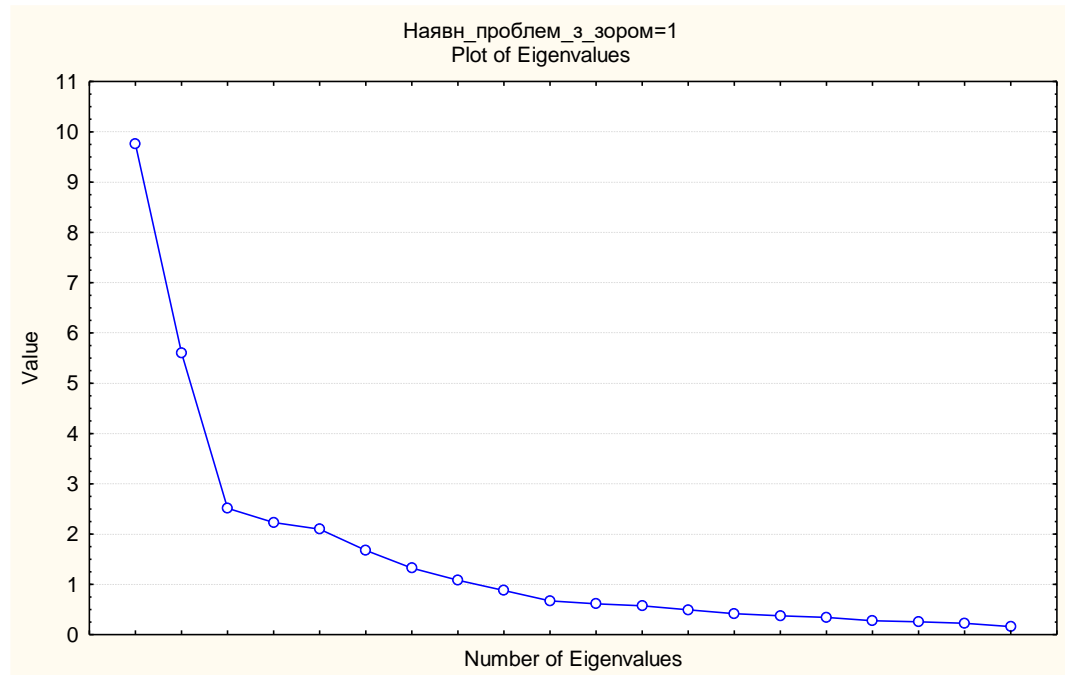

Рис. Д.1. Графік факторних навантажень

Таблиця Д.6

Результати факторного аналізу у групі осіб з вадами зору

Наявн_проблем_з_зором=1 Factor Loadings (Varimax normalized) (Результати.sta) Extraction: Principal components (Marked loadings are >,500000)						
	Factor - 1	Factor - 2	Factor - 3	Factor - 4	Factor - 5	Factor - 6
Освіта	-0,139745	-0,133915	0,073964	-0,029831	-0,687411	-0,222247
Сімейний стан	-0,028142	-0,010693	0,162298	0,155477	-0,092090	-0,688718
Комун труднощі	-0,154588	0,305882	0,007102	-0,775007	-0,260278	0,150429
Міжособ труднощі	-0,005186	-0,086655	-0,149691	-0,912160	0,051823	0,024838
Побутові труднощі	-0,346508	0,186223	-0,044441	-0,818324	0,113517	0,039153
Соц активність	0,594527	0,103420	0,028411	0,345858	-0,265707	-0,361816
Працевлаштованість	0,363920	0,045632	0,198945	0,344920	0,000289	-0,149089
Самостійність	0,179620	-0,242802	-0,161899	0,623885	0,070783	-0,364231
Підтримка	0,417733	-0,130201	-0,239036	0,131711	-0,125170	-0,676972
Адаптивність	0,892374	-0,266142	0,097772	0,292053	0,063139	-0,049295
Дезадаптивність	-0,146123	0,966442	0,071600	-0,115646	0,034080	0,043734
Прийняття себе	0,833716	-0,285577	0,072349	0,300109	0,006453	-0,181418
Неприйняття себе	-0,384953	0,824653	0,134679	-0,233444	-0,135955	0,118949
Прийняття інших	0,826135	-0,010625	-0,174146	0,016210	0,314628	0,051162
Неприйняття інших	0,005233	0,867074	0,013989	-0,210264	0,094823	0,022161
Емоційний комфорт	0,788884	0,368737	0,045283	0,101095	0,039467	0,052290

Емоційний дискомфорт	0,102373	0,890006	0,102435	-0,092388	0,013389	0,101389
Вн контроль	0,719838	-0,227712	0,325059	0,402084	0,035258	0,076964
Зовнішній контроль	-0,108860	0,916315	0,058389	-0,123645	0,172131	0,045820
Домінування	0,373784	0,047788	0,125018	-0,097523	-0,398506	0,337934
Відомість	0,005601	0,766173	0,063164	0,114065	0,021423	-0,344387
Ескапізм	0,176969	0,879041	-0,086558	0,079556	0,118280	0,085953
Рівень соціальної фрустрованості	0,472550	0,110681	0,013277	0,577717	0,172555	-0,123081
Енергійність в роботі	0,111205	0,073261	0,806694	0,197715	-0,138468	-0,034610
Енергійність у спілкуванні	0,264580	-0,243183	-0,113674	0,708475	-0,043909	-0,016494
Пластичність в роботі	0,237292	-0,352919	0,001487	0,234418	-0,661979	0,331452
Пластичність у спілкуванні	-0,243501	0,103172	0,011273	-0,150552	-0,643605	-0,086175
Темп роботи	0,214495	-0,130374	0,659655	-0,008445	-0,319135	0,047788
Темп в спілкуванні	0,126169	-0,572879	0,367759	0,355843	0,311999	0,196202
Емоційність в роботі	-0,131151	0,409214	0,521955	-0,366598	-0,008961	-0,310415
Емоційність в спілкуванні	-0,086183	0,210661	0,756138	-0,094402	0,316252	0,026470
Самооцінка	0,345569	-0,591158	-0,166301	0,314715	0,137598	-0,438038
Expl. Var	5,161602	7,321557	2,503501	4,606276	2,214668	2,071957
Prp. Totl	0,161300	0,228799	0,078234	0,143946	0,069208	0,064749

Таблиця Д.7

Факторна модель у групі осіб з вадами зору

Наявн_проблем_з_зором=1 Eigenvalues (Результати.sta) Extraction: Principal components				
	Eigenvalue	% Total - variance	Cumulative - Eigenvalue	Cumulative - %
1	9,756767	30,48990	9,75677	30,48990
2	5,604221	17,51319	15,36099	48,00309
3	2,514212	7,85691	17,87520	55,86000
4	2,230749	6,97109	20,10595	62,83109
5	2,097150	6,55359	22,20310	69,38468
6	1,676464	5,23895	23,87956	74,62363

Результати факторного аналізу у групі осіб з незначними вадами зору

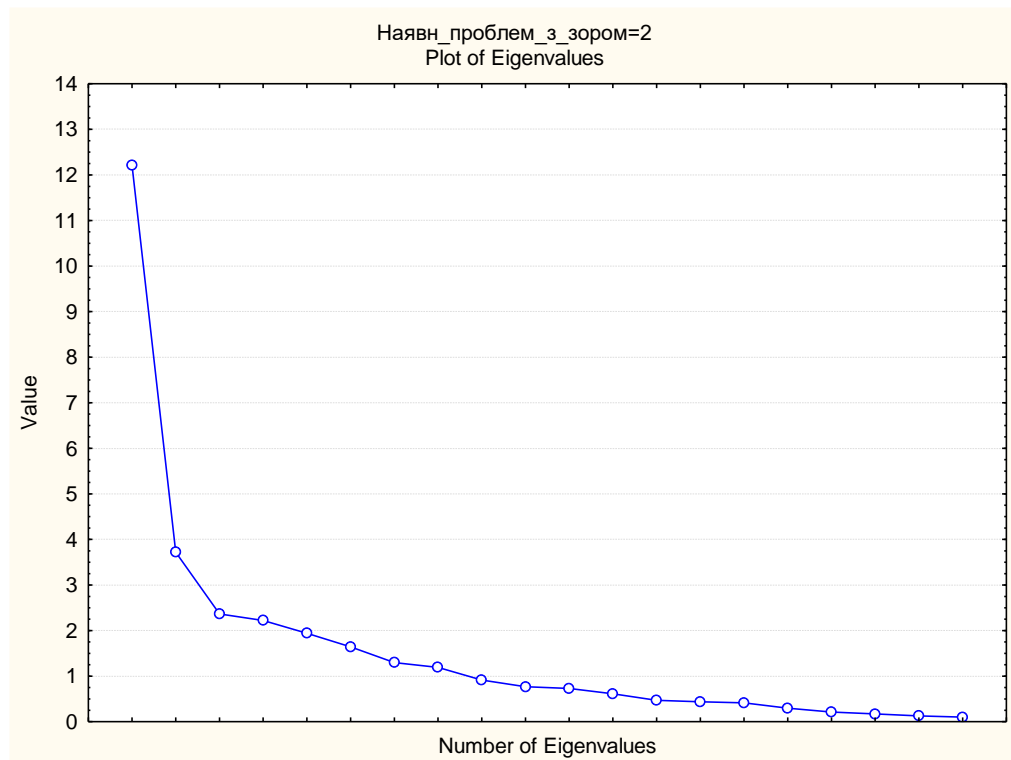

Рис. Д.2. Графік факторних навантажень

Таблиця Д.8

Результати факторного аналізу у групі осіб з незначними вадами зору

Наявн_проблем_з_зором=2 Factor Loadings (Varimax normalized) (Результати.sta) Extraction: Principal components (Marked loadings are >,500000)						
	Factor - 1	Factor - 2	Factor - 3	Factor - 4	Factor - 5	Factor - 6
Освіта	0,080301	0,101242	0,072949	-0,012917	0,096345	-0,852606
Сімейний стан	-0,110327	0,122654	-0,052795	-0,689717	0,002262	0,078601
Комун труднощі	0,040059	-0,807506	-0,217809	-0,032476	-0,046808	-0,095954
Міжособ труднощі	0,399294	-0,194688	-0,755894	0,118881	0,249284	-0,001202
Побутові труднощі	0,146501	0,168143	-0,767638	-0,111767	-0,121108	-0,076028
Соц активність	0,031409	-0,042430	0,399314	0,061840	0,286211	0,640521
Працевлаштованість	-0,099661	0,079751	-0,067693	0,422706	0,247366	0,007353
Самостійність	-0,340189	-0,155108	-0,176212	-0,433702	0,475459	0,326145
Підтримка	0,052762	0,103363	0,153817	0,104493	0,723324	-0,122907
Адаптивність	-0,249248	0,105921	0,628988	0,047314	0,613375	0,237302
Деадаптивність	0,764913	-0,398846	-0,059516	-0,036943	-0,382743	-0,259837
Прийняття себе	-0,381261	0,433208	0,530716	-0,031434	0,495305	0,085780
Неприйняття себе	0,529441	-0,548904	-0,043221	-0,050524	-0,489689	-0,104514
Прийняття інших	-0,083289	-0,493471	0,395870	0,535743	0,160736	0,178399
Неприйняття інших	0,539545	-0,384046	-0,232594	-0,321546	-0,344062	-0,327440
Емоційний комфорт	-0,046295	0,278811	0,664221	0,150998	0,379674	0,302073
Емоційний дискомфорт	0,537461	-0,547708	-0,285949	-0,064524	-0,347587	-0,250500

Вн контроль	0,286468	-0,664512	0,256876	0,039313	0,183227	0,156335
Зовнішній контроль	0,865269	-0,180301	-0,002859	-0,058243	-0,210242	-0,212352
Домінування	0,134439	0,081120	0,798386	0,052696	0,087408	0,125304
Відомість	0,872122	-0,100852	0,096297	0,150923	-0,016775	-0,235102
Ескапізм	0,822763	-0,128524	-0,101032	0,117370	-0,150440	0,103662
Рівень соціальної фрустрованості	-0,488894	0,190161	0,308356	0,075814	0,237896	0,347298
Енергійність в роботі	-0,224200	-0,158540	0,095233	0,318705	0,771627	0,204576
Енергійність у спілкуванні	-0,443092	0,422706	0,238346	0,022785	0,103556	0,676849
Пластичність в роботі	-0,272250	0,051823	0,399943	0,087193	0,120980	0,589922
Пластичність у спілкуванні	-0,280211	0,225315	0,104237	0,729240	0,050541	0,280925
Темп роботи	-0,577388	0,163742	0,230053	-0,066589	-0,040884	0,591659
Темп в спілкуванні	-0,531074	0,282201	0,074353	0,267135	0,240502	0,391819
Емоційність в роботі	0,727914	0,195080	-0,330893	-0,117046	0,237549	0,034010
Емоційність в спілкуванні	0,830730	-0,038791	-0,048644	-0,241385	0,041375	-0,117201
Самооцінка	-0,566055	0,581225	0,375387	0,135673	0,286097	0,090640
Expl. Var	7,072915	3,499041	4,217305	2,486692	3,385431	3,440515
Prp. Totl	0,221029	0,109345	0,131791	0,077709	0,105795	0,107516

Таблиця Д.9

Факторна модель у групі осіб з незначними вадами зору

Наявн_проблем_з_зором=2 Eigenvalues (Результати.sta) Extraction: Principal components				
	Eigenvalue	% Total - variance	Cumulative - Eigenvalue	Cumulative - %
1	12,21077	38,15866	12,21077	38,15866
2	3,71967	11,62398	15,93044	49,78264
3	2,36616	7,39425	18,29660	57,17689
4	2,22081	6,94004	20,51742	64,11693
5	1,94231	6,06971	22,45973	70,18664
6	1,64217	5,13179	24,10190	75,31844

Результати факторного аналізу у групі осіб з відсутністю вад зору

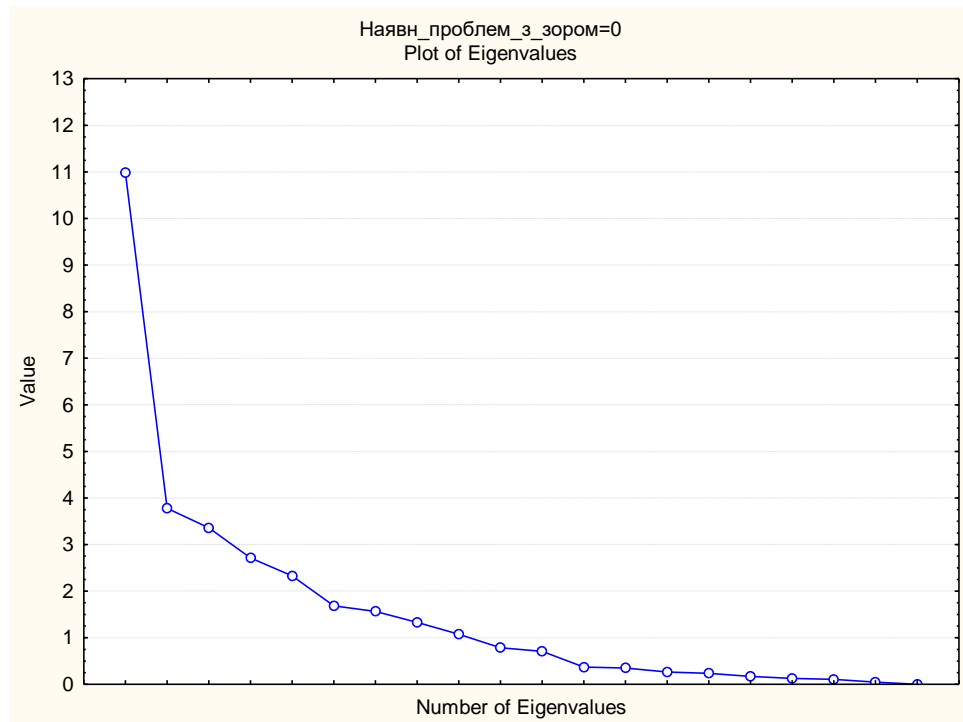

Рис. Д.3. Графік факторних навантажень

Таблиця Д.10

Результати факторного аналізу у групі осіб з відсутністю вад зору

Наявн_проблем_з_зором=0 Factor Loadings (Varimax normalized) (Результати.sta) Extraction: Principal components (Marked loadings are >,500000)						
	Factor - 1	Factor - 2	Factor - 3	Factor - 4	Factor - 5	Factor - 6
Комун_труднощі	0,043889	0,255137	0,015912	0,865492	-0,125220	-0,083066
Міжособ_труднощі	0,760490	0,273871	-0,204066	0,046436	0,100431	-0,222487
Побутові_труднощі	0,116506	0,345265	-0,367884	0,433170	-0,239801	-0,116403
Соц_активність	0,013068	-0,219467	-0,076538	-0,092995	0,877434	0,056476
Працевлаштованість	0,589320	0,136344	0,055484	-0,331839	0,169295	0,619790
Підтримка	-0,892658	-0,033024	-0,239476	-0,106791	0,066645	-0,029820
Адаптивність	-0,335097	-0,026977	0,437921	-0,089133	0,291939	0,721096
Деадаптивність	0,277288	0,517278	-0,667396	0,387848	0,020006	-0,142021
Прийняття_себе	-0,168178	-0,168816	0,575620	-0,121565	0,064755	0,650255
Неприйняття_себе	0,195535	0,825539	-0,116019	0,004390	-0,009331	-0,103735
Прийняття_інших	-0,157949	0,052203	-0,230580	0,010343	0,177530	0,759240
Неприйняття_інших	0,253135	0,181806	-0,426990	0,629695	-0,479827	-0,035587
Емоційний_комфорт	-0,797743	0,156284	0,289954	0,102520	0,170577	0,303110
Емоційний_дискомфорт	0,276190	0,366935	-0,705419	0,336955	-0,004463	-0,269646

Вн_контроль	-0,087734	0,386639	-0,070064	-0,057172	0,556402	0,173575
Зовнішній контроль	0,377113	0,475429	-0,520264	0,524836	0,059871	-0,226956
Домінування	-0,086069	-0,101404	0,871921	0,112277	0,080574	0,181923
Відомість	-0,100732	0,241409	-0,636317	0,132068	0,380199	0,171181
Ескапізм	-0,054158	0,205630	-0,846000	0,218738	-0,060315	-0,051613
Рівень_соціальної_фрустрованості	-0,330163	-0,462226	0,302337	-0,400853	-0,070307	0,422705
Енергійність_в_роботі	0,124159	-0,698742	0,109977	-0,021938	0,295223	-0,135007
Енергійність_у_спілкуванні	0,009717	-0,222082	0,160985	-0,084422	0,884370	0,063784
Пластичність_в_роботі	0,130833	-0,142619	0,723489	0,250810	0,361081	0,236467
Пластичність_у_спілкуванні	-0,082569	0,469000	0,378382	-0,061313	0,416313	0,372416
Темп_роботи	0,083158	0,063886	0,631544	0,016176	0,696915	0,162984
Темп_в_спілкуванні	0,044212	0,142917	0,595277	-0,378695	0,028136	0,043378
Емоційність_в_роботі	-0,104889	-0,119504	-0,834666	0,208908	0,147691	0,103442
Емоційність_в_спілкуванні	0,236063	0,031026	-0,795290	0,043272	-0,158668	0,039553
Самооцінка	-0,392627	-0,198678	0,518027	-0,344343	0,163060	0,495605
Expl.Var	3,495338	3,121974	7,417932	3,849671	3,681177	3,287815
Prp.Totl	0,109229	0,097562	0,231810	0,120302	0,115037	0,102744

Таблиця Д.11

Факторна модель у групі осіб з відсутністю вад зору

Наявн_проблем_з_зором=0 Eigenvalues (Результати.sta) Extraction: Principal components				
	Eigenvalue	% Total - variance	Cumulative - Eigenvalue	Cumulative - %
1	10,98155	34,31735	10,98155	34,31735
2	3,77954	11,81108	14,76109	46,12842
3	3,36119	10,50372	18,12229	56,63214
4	2,71467	8,48335	20,83696	65,11549
5	2,33116	7,28487	23,16812	72,40036
6	1,68579	5,26810	24,85391	77,66846

Додаток Ж

Результати порівняльного аналізу

Таблиця Д.12

Analysis of Variance (Результати.sta) Marked effects are significant at $p < ,05000$								
	SS – Effect	df – Effect	MS – Effect	SS – Error	df – Error	MS – Error	F	p
Освіта	0,650	2	0,325	53,35	71	0,7514	0,43252	0,650569
Сімейний стан	3,363	2	1,682	10,26	71	0,1445	11,63900	0,000042
Комун_труднощі	9,216	2	4,608	61,00	71	0,8592	5,36354	0,006771
Міжособ_труднощі	9,047	2	4,523	65,07	71	0,9165	4,93515	0,009844
Побутові труднощі	16,264	2	8,132	65,75	71	0,9261	8,78106	0,000391
Соц активність	1,338	2	0,669	89,00	71	1,2535	0,53363	0,588805
Працевлаштованість	1,416	2	0,708	47,63	71	0,6708	1,05515	0,353534
Самостійність	1,611	2	0,806	28,98	71	0,4082	1,97354	0,146514
Підтримка	12,111	2	6,056	46,87	71	0,6602	9,17243	0,000286
Адаптивність	4346,209	2	2173,104	27078,08	71	381,3813	5,69798	0,005070
Деадаптивність	4234,845	2	2117,423	68079,53	71	958,8667	2,20826	0,117385
Прийняття себе	750,201	2	375,101	7195,76	71	101,3487	3,70109	0,029582
Неприйняття себе	516,372	2	258,186	3965,25	71	55,8486	4,62296	0,012962
Прийняття інших	68,899	2	34,449	1251,75	71	17,6303	1,95399	0,149254
Неприйняття інших	211,479	2	105,740	3478,58	71	48,9940	2,15821	0,123051
Емоційний комфорт	30,861	2	15,431	1491,73	71	21,0103	0,73443	0,483387
Емоційний дискомфорт	175,968	2	87,984	5069,17	71	71,3967	1,23233	0,297773
Вн контроль	815,026	2	407,513	3798,32	71	53,4975	7,61742	0,001007
Зовнішній контроль	0,365	2	0,182	6305,00	71	88,8028	0,00205	0,997948
Домінування	6,313	2	3,156	659,53	71	9,2891	0,33980	0,713065
Відомість	2,996	2	1,498	1442,95	71	20,3232	0,07371	0,929014
Ескапізм	34,718	2	17,359	1386,92	71	19,5340	0,88867	0,415728
Соці фрустрованості	210,704	2	105,352	7355,85	71	103,6035	1,01688	0,366930
Енергійність в роботі	12,162	2	6,081	438,00	71	6,1690	0,98575	0,378209
Енергійність у спілкуванні	32,497	2	16,248	583,63	71	8,2201	1,97666	0,146081
Пластичність в роботі	33,241	2	16,621	557,47	71	7,8518	2,11680	0,127953
Пластичність у спілкуванні	2,420	2	1,210	428,17	71	6,0306	0,20061	0,818695
Темп роботи	35,760	2	17,880	565,88	71	7,9701	2,24340	0,113566
Темп в спілкуванні	73,280	2	36,640	374,62	71	5,2764	6,94416	0,001760
Емоційність в роботі	26,641	2	13,321	584,07	71	8,2264	1,61925	0,205275
Емоційність в спілкуванні	72,497	2	36,248	493,13	71	6,9454	5,21902	0,007679
Самооцінка	105,376	2	52,688	1890,48	71	26,6264	1,97879	0,145787